

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Ondřej Luštinec

Mediální návyky předškolních dětí.

Porovnání preferencí dívek a chlapců

Rigorózní práce

Praha 2015

Autor práce: **Mgr. Ondřej Luštinec**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Jan Jirák, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: 2015

Hodnocení: .....

Bibliografický záznam

LUŠTINEC, Ondřej. *Mediální návyky předškolních dětí. Porovnání preferencí dívek a chlapců*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií, 2015. 147 s. Vedoucí rigorózní práce Prof. PhDr. Jan Jiráček, Ph.D.

Anotace

Rigorózní práce „Mediální návyky předškolních dětí. Porovnání preferencí dívek a chlapců“ navazuje na diplomovou práci „Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let“ a je jejím přepracováním a rozšířením. Zkoumá postavení médií v životě předškolního dítěte a zaměřuje se na pětileté a šestileté děti. Shrnuje některé dosavadní výzkumy týkající se vztahu dětí a médií a přináší také závěry z vlastního šetření. Autor provedl výzkum ve třech mateřských školách a snažil se najít odpovědi na dvě základní otázky: Jaké místo mají média v životě dětí ve věku 5-6 let? Jsou u těchto dětí oblíbenější média tradiční (televize, rozhlas, časopisy, ale i knihy), nebo média nová (počítač, internet, mobilní telefon atd.)? Na výzkum z roku 2010 autor práce navázal v prosinci 2014, kdy se do školek vrátil a hledal odpověď především na otázku: Jaká je korelace mezi pohlavím předškolního dítěte a jeho preferencemi v oblasti médií?

Autorův výzkum čerpal ze tří zdrojů: Zaprvé ze strukturovaných rozhovorů s dětmi ve školkách a také z experimentů provedených ve školkách. Zadruhé z dotazníkového šetření u rodičů těchto dětí. Zatřetí u učitelů mateřských škol, kteří se těmto dětem věnují. Práce přináší kvantitativní závěry, kde autor představuje například žebříček oblíbenosti jednotlivých typů médií u dětí a mapuje množství času, které děti stráví u televize, u počítače nebo posloucháním reprodukováné hudby. Přináší ale i závěry kvalitativní, kde se autor snaží najít důvody, proč děti média používají, nebo naopak nepoužívají. Dotazníková šetření jsou i sondou do rodin a do školek: odkrývají, jaký vztah k médiím rodiče a učitelé u dětí budují.

Annotation

The rigorosum thesis entitled „The Media Habits of Children Aged 5-6 Years. A Comparison of Preferences Between Girls and Boys“ builds on the diploma thesis „The Media Habits of Children Aged 5-6 Years“ and is its extension and reworking. The

work examines the status of the media in the lives of preschool children and focuses on five and six-year-old children. It summarizes some existing research concerning the relationship between children and the media and also discusses the findings of own research. The author conducted the research in three nursery schools trying to find the answers for two fundamental questions: What place does the media have in the lives of children aged 5-6 years? Are traditional media (television, radio, magazines, as well as books), or new media (computer, internet, cell phone, etc.) more popular for these children? The research from the year 2010 was followed by author in December 2014 when he returned to nurseries and sought an answer in the question: What is the correlation between the sex of the preschool children and their preferences in the field of media?

The author's research draws from three sources: Firstly, structured interviews with children in nurseries and experiments carried out in the nursery schools. Secondly, a questionnaire survey of parents of these children. Finally, a questionnaire for nursery school teachers who are responsible for these children. The work provides quantitative conclusions where the author presents for example the popularity ranking of different types of media among children and describes the amount of time that children spend watching television, looking at the computer or listening to recorded music. It also makes qualitative conclusions where the author is trying to find reasons why does children use the media, or vice versa do not. The questionnaire surveys are also a probe into the families and nurseries: uncovering what type of relationship to the media parents and teachers are building with their children.

Klíčová slova

Média, děti, předškolní, výchova, pohlaví, volný čas, školka, rodina.

Keywords

Media, children, preschool, education, sex, leisure, nursery, family.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 196 877 znaků s mezerami, tj. 109 normostran.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Ondřej Luštinec

Poděkování

Děkuji ředitelkám a učitelkám mateřských škol za to, že mi umožnily provést mezi dětmi výzkum, i za to, že se do něj samy zapojily. Za zapojení do výzkumu děkuji i rodičům dětí. Poděkování patří rovněž profesoru Janu Jirákovi, který mi pomohl přesnými připomínkami i výstižnými komentáři. A děkuji také svojí ženě, že se během vzniku této práce trpělivě starala o naše děti.

Obsah

1 ÚVOD.....	9
1.1 Média „tradiční“ a média „nová“	11
2 UŽIVATELSKÉ NÁVYKY V OBLASTI MÉDIÍ V ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	14
2.1 TELEVIZE, ROZHLAS, ČASOPISY	14
2.2 INTERNET, POČÍTAČ, MOBILNÍ TELEFONY	16
2.2.1 Internet „aktuálně“ a oblíbené tablety.....	17
3 VZTAH DĚTÍ A MÉDIÍ	18
3.1. Americké a německé předškolní děti v mediálním prostředí 80. let.....	18
3.2 České děti ve věku 4 až 14 let a volný čas	21
3.3 Děti jako nejsilnější diváci	22
3.4 Média v životě nejmenších dětí.....	23
3.5 Silný nárůst v používání mobilních zařízení	25
3.6 Televize má své pevné místo doma, ve školce je okrajová.....	26
3.7 Finská studie: dívky jsou při užívání médií méně vyhraněné než chlapci	26
3.8 Britská studie: které médium by dětem chybělo nejvíce	28
3.9 Shrnutí kapitoly	29
4 PSYCHOLOGICKÝ A SOCIOLOGICKÝ POHLED NA DĚTI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	31
4.1 MYŠLENÍ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE	32
4.2 OMEZENÁ SCHOPNOST VNÍMÁNÍ, REALITA A FIKCE	33
4.3 KOMUNIKACE DĚTÍ V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU	34
4.4 SHRNUÍ KAPITOLY	34
5 VÝZKUM: MÉDIA A DĚTI VE VĚKU 5-6 LET	36
5.1 PŘEDVÝZKUM	36
5.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY.....	37
5.3 POSTUP PŘI ZÍSKÁVÁNÍ DAT A METODY JEJICH ZPRACOVÁNÍ.....	38
5.3.1 Výběr vzorku.....	38
5.3.2 Analýza dat.....	39
5.4 DOTAZNÍKOVÝ VÝZKUM U RODIČŮ	41
5.4.1 Mateřská škola Na Zvoničce v Praze 4 - Podolí.....	43
5.4.2 Církevní mateřská škola Srdíčko v Praze 5 – Lužinách.....	47
5.4.3 Mateřská škola Zámecká v Jilemnicích.....	50
5.4.4 Čtvrtá otázka: oblíbenost činností, všechny tři MŠ	54
5.4.5 Shrnutí dotazníkového výzkumu u rodičů	54
5.5 DOTAZNÍKOVÝ VÝZKUM U UČITELŮ	55
5.6 EXPERIMENTY A ROZHOVORY S DĚTMI	58

5.6.1 Popis experimentů	58
5.6.2 MŠ Na Zvoničce v Praze 4 - Podolí.....	60
5.6.3 Církevní MŠ Srdíčko v Praze 5 – Lužinách	63
5.6.4 MŠ Zámecká v Jilemnici.....	66
5.6.5 Shrnutí experimentů a rozhovorů s dětmi.....	68
6 VÝZKUM: POROVNÁNÍ MEDIÁLNÍCH PREFERENCÍ U PŘEDŠKOLNÍCH DÍVEK A CHLAPCŮ.....	71
6.1 JAK SE UTVÁŘÍ MUŽSKÁ A ŽENSKÁ ROLE VE SPOLEČNOSTI.....	71
6.2 JAK SI DĚTI OSVOJUJÍ GENDEROVÉ ROLE	74
6.3 DALŠÍ TEORETICKÉ PODKLADY PRO INTERPRETACI VÝZKUMU.....	82
6.4 CÍLE VÝZKUMU A HYPOTÉZY	85
6.5 VÝBĚR VZORKU A METODA ANALÝZY.....	86
6.6 POPIS EXPERIMENTŮ A JEJICH VÝSLEDKY	87
6.6.1 Volba mezi šesti médii	87
6.6.2 Televizní pořad versus počítačová hra	88
6.6.3 Pouze mobilní telefon, nebo pouze televize?	90
6.6.4 Fenomén televizního kanálu ČT :D (Děčko)	90
6.7 MEDIÁLNÍ NÁVYKY A JEJICH KORELACE VZHLEDEM K POHLAVÍ	91
6.8 SHRNUÍ KAPITOLY A DISKUSE.....	94
7 ZÁVĚR	96
7.1 POROVNÁNÍ HYPOTÉZ S VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	96
7.1.1 Vedlejší hypotézy	97
7.2 SHRNUÍ NĚKTERÝCH DALŠÍCH POZNATKŮ	99
7.3 DALŠÍ MOŽNOSTI VÝZKUMU.....	101
RESUMÉ	103
SUMMARY	104
POUŽITÁ LITERATURA.....	106
SEZNAM PŘÍLOH.....	112
PŘÍLOHY	113

1 Úvod

„Víš, co je to internet?“ zeptal jsem se v jedné pražské mateřské škole šestileté Helenky. „Jo, tam si pouštím barbíny,“ odpověděla. Když jsem před ní postavil mobilní telefon, dokázala ho nejen zapnout, ale vzápětí namačkala i telefonní číslo a zeptala se mě, jestli může zavolat mamince.

Jakou roli mají dnes v životě pětiletých a šestiletých dětí zařízení, jako je právě mobilní telefon, počítač nebo třeba tablet?

Tvrzení, že média stále více ovlivňují život člověka a zasahují do něj, může znít jako klišé. Přesto pokud bychom se například podívali na to, jakým způsobem lidé mezi sebou komunikovali a předávali si informace v Československu v roce 1990 a jak v České republice v roce 2015, výrazný zásah médií do fungování společnosti se nedá popřít. Kdo před pětadvaceti lety znal pojmy „internet“ nebo „mobilní telefon“? Přitom podle výzkumu World Internet Project už v roce 2008 používalo ve věkové skupině 12-18 let internet 91 procent osob.¹ Mobilní telefon v roce 2008 využívalo 98,4 procenta mužů a 97,4 procenta žen ve věku 16-24 let.²

Ostatně celospolečenskou změnu odráží i postoj jazykovědců, kteří celosvětovou síť Internet (psáno s velkým písmenem) začínají chápat jako komunikační prostředek internet (s malým „i“).³

---

¹ SMAHEL, Petr. *The Internet in the Czech Republic 2008 - Four Years of WIP in the Czech Republic* [online]. c2010, poslední revize 30.3.2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z

http://www.worldinternetproject.net/publishedarchive/Czech_Republic_2008_Four%20Years.pdf

² Český statistický úřad [Česká republika]. *Mobilní telefonní síť* [online]. c2010, poslední revize 25.2.2010 [cit. 2010-03-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mobilni_telefoni_sit

³ Helena Chýlová z Katedry českého jazyka a literatury Západočeské univerzity v Plzni v pojednání pro Český rozhlas uvedla: „Podle školního vydání Pravidel českého pravopisu píšeme internet s malým počátečním písmenem ve významu propojené počítačové sítě; Internet s velkým písmenem, tedy vlastní jméno, pak píšeme ve významu Celosvětová informační a komunikační síť. Pro laika i pro běžného uživatele internetu je obtížné tyto významy rozlišit. Všichni užíváme internet jako síť - všichni - mám na mysli uživatele, ne počítačového odborníka. Malé písmeno patří do trojice pojmů intranet - extranet - internet. Pravděpodobně nejfrekventovanější význam, v němž slovo internet v současnosti užíváme, je komunikační médium, prostředek i prostředník komunikace. V tomto významu se stále častěji píše malé počáteční písmeno: informace najdete na internetu; první seznámení s internetem; nabízíme připojení k internetu. (...) Při psaní slova internet můžeme doporučit malé počáteční písmeno ve smyslu - komunikační prostředek, propojené počítačové sítě, pokud internet chápeme jako vlastní jméno, můžeme jej napsat i s písmenem velkým. Snad ještě můžeme připomenout - pokud se podíváme na internet - že je

Zároveň ale například v roce 2008 ve skupině lidí od 55 do 61 let užívalo internet jen 32 procent dotázaných.⁴ Z příkladu je vidět, že změny v komunikaci zasáhly především mladé lidi.

Pokud se ale rodiče naučili pracovat (vzhledem k historickému vývoji a dostupnosti technologií) s počítačem například ve svých čtyřiceti letech, jejich dítě se to naučilo v deseti, jak si povedou jejich vnoučata? V 90. letech děti často s počítačem přicházely do styku poprvé ve škole, protože pro velkou část rodin byly tyto technologie nedostupné. V roce 2009 ale bylo osobním počítačem vybaveno už 54,2 procenta domácností v České republice (započítány samozřejmě i domácnosti seniorů).⁵ Nové technologie jsou tak teoreticky snadno dostupné i předškolákům. Kam až klesne věková hranice nejmladších uživatelů počítačů nebo jiných multimediálních zařízení? Ve skupině dětí mladších dvou let podle amerického výzkumu⁶ z roku 2013 už 38 procent dětí někdy použilo mobilní zařízení, jako je chytrý telefon či tablet.⁷

Jaké postavení mají média ve světě předškolních dětí? Jak si u dětí ve věku 5-6 let vedou tradiční média (televize, časopisy, rozhlas, ale i knihy) v porovnání s novými médii (počítač, internet, mobilní telefon)? Když nabídnu předškolnímu dítěti kreslenou knížku, časopis, notebook nebo sledování televize, co si nejčastěji vybere? A čtou ještě rodiče dětem před spaním, nebo už předškoláky uspávají například CD přehrávače? Nejen na uvedené otázky se snaží alespoň částečně odpovědět tato rigorózní práce. Původní diplomová práce „Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let“, kterou jsem dokončil v roce 2010, je zde přepracovaná a rozšířená. Vyplynulo z ní totiž, že se mediální preference (obliba jednotlivých druhů médií) liší mezi skupinou dívek a skupinou

---

slovo v naprosté převaze psáno s malým počátečním písmenem, svědčí to o tom, že se pojmenování internet postupně stává především jménem druhovým, obecným.“

CHÝLOVÁ, Helena. *Problémové velké písmeno - Internet nebo internet* [online]. 5. 10. 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/172061

⁴ SMAHEL, Petr. *The Internet in the Czech Republic 2008 - Four Years of WIP in the Czech Republic* [online]. c2010, poslední revize 30. 3. 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.worldinternetproject.net/publishedarchive/Czech_Republic_2008_Four%20Years.pdf

⁵ Český statistický úřad [Česká republika]. *Počítače v domácnostech* [online]. c2010, poslední revize 16. 3. 2010 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/pocitace_v_domacnostech

⁶ Common Sense Media [USA]. *Children's Media Use in America 2013: A Common Sense Media Research Study* [online]. S 23. 28. 10. 2013 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z:

<https://www.common sense media.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>

chlapců. Jsou tedy dívky a chlapci biologicky „naprogramováni“ k určitému chování v oblasti užívání médií? Nebo jsou rozdílné preference důsledkem výchovy a vlivu prostředí? Autor hledal odpovědi na tyto otázky v řadě výzkumů provedených v různých částech světa jak mezi dětmi, tak mezi dospělými, ale také mezi zvířaty. V prosinci 2014 také autor provedl vlastní výzkum v mateřských školách, kde zjišťoval v experimentech korelaci mezi pohlavím předškolních dětí a volbou mezi několika médii. Autor tak celkem v roce 2010 a 2014 mluvil se 119 předškolními dětmi.

1.1 Média „tradiční“ a média „nová“

Než budeme zkoumat postavení „tradičních“ a „nových“ médií u dětí předškolního věku, podívejme se na to, jak se tyto dvě skupiny médií liší. Obecně lze říci, že za „nové médium“ byl ve své době považován každý nový sdělovací prostředek, tedy například rozhlas či televize. Dnes se spojení nová média používá pro média digitální, avšak tento pojem není zcela jednoznačný a jeho význam se proměňuje. „Podle řady teoretiků a technologů digitální média směřují k tomu, že do značné míry pohltnou a přetransformují i média starší. Tematizování digitálních médií naráží na problém značné rozmlženosti konceptů, jež se k nim vážou, nevyjasněnosti řady termínů a absenci širšího teoretického shrnutí. Téma digitálních médií je bytostně multidisciplinární a jeho reflexe zahrnuje diskurzy technologické, matematicko-fyzikální, lingvistické, sociologické, ekonomické, politologické, etnografické, psychologické, mediální, literárněvědné a další, což jaksí ztěžuje ucelenější pojetí tématu,“ uvedl například Jakub Macek v časopise *Revue pro média*, vycházejícím pod záštitou Katedry mediálních studií a žurnalistiky Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity.⁸

Přesto se s pojmem nová média dnes běžně pracuje. „Označení nová média (...) se váže k platformě mediálních technologií, založených na digitálním, tedy numerickém zpracování dat. V širším slova smyslu koncept digitálních médií zahrnuje celé pole výpočetních, computerových technologií a s nimi spojených datových obsahů, v užším slova smyslu se pak vztahuje pouze k počítačově, tedy digitální technologií mediované komunikaci.“⁹ Konkrétně se tak jedná zejména o internet, mobilní telefony, tablety atd.

---

⁷ Zde ve významu přenosného počítače s integrovanou dotykovou obrazovkou.

⁸ MACEK, J. Nová média. *Revue pro média* [online]. 2002, roč. 2, č. 4 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Heslar/nova_media.htm

⁹ Tamtéž.

Britský profesor vizuální kultury a mediální teoretik Martin Lister, působící na University of the West of England, charakterizoval nová média pomocí pěti principů. Následující Listerova definice je ovšem jen jednou z možných. Nová média charakterizoval také například ruský teoretik umění a elektronických médií Lev Manovich v knize *The Language of New Media*.¹⁰

Prvním principem podle Listera je digitalita - nová média se od tradičních odlišují tím, že jsou vstupní data (například obraz či zvuk) převáděna do soustavy čísel. Nová média jsou tedy založená na digitálním kódu.¹¹ Dalším principem je interaktivita – zatímco tradiční média umožňovala příjemcům pouze pasivní konzumaci obsahu, s novými médii mohou příjemci „manipulovat“ – vybírat si obsah podle vlastních preferencí, z diváka se tak stává uživatel.¹² Třetím znakem je hypertextualita - dílo je vytvořeno z řady různých částí, které jsou navzájem propojené, označené a které samy odkazují na další materiály. V digitálně kódovaném textu lze k jeho různým částem přistupovat stejně snadno, jednotlivé části mohou být „stejně daleko“ od čtenáře. Například u analogového videa vyhledání konkrétního jednoho snímku bylo časově náročné, u digitálního filmu lze díky digitálnímu označení najít konkrétní snímek prakticky okamžitě.¹³

Čtvrtou charakteristikou je podle Listera disperze – zatímco tradiční média fungovala na principu „z jednoho místa k mnoha příjemcům“, byla ve „středu kruhu“, a vyžadovala tak velké počáteční investice, nová média jsou více rozptýlená, využívají počítačových serverů, které jsou ovšem jenom uzly v rozsáhlé síti a nějaké „centrum“ vysílání lze těžko dohledat.¹⁴ Hranice mezi tvůrci obsahu a konzumenty se stírá, dochází k potlačení centrální autority. Poslední charakteristikou je virtualita: nová média využívají prostor v digitálním světě, jde o virtuální místa, kde se odehrávají interakce diváka.¹⁵

---

¹⁰ MANOVICH, Lev. 2002. *The language of new media*. 1st MIT Press pbk. ed. Cambridge, Mass.: MIT Press, xxxix, 354 p. Leonardo (Series) (Cambridge, Mass.). ISBN 02-621-3374-1.

¹¹ LISTER, Martin. *New media: a critical introduction*. 2nd ed. New York, N.Y.: Routledge, 2009, xvi, 446 p. ISBN 0203884825. S. 16.

¹² Tamtéž, strany 21-22.

¹³ Tamtéž, strana 26.

¹⁴ Tamtéž, strana 32.

¹⁵ Tamtéž, strana 35.

Pokud jsme charakterizovali nová média, je na místě připomenout, že naopak k médiím tradičním se počítají noviny, rozhlas, televize apod. ve své původní podobě. Tradiční média se tedy vyznačují nízkou mírou interaktivity – příjemce může jen minimálně zasahovat do obsahu médií a tok dat je silně jednostranný (od tvůrce sdělení k příjemci). Významným trendem v dnešní společnosti je prolínání a sblížování (konvergence) jednotlivých typů médií a jejich technologií. Dochází tak i k prolínání vlastností médií tradičních a nových – příkladem je internetové rádio. „Konvergence přináší samozřejmě hluboké změny přímo v mediální oblasti i jejím působení na společnost. (...) Mediální kultura se stává hlavním proudem masové kultury, ale zároveň masmédiá v dosavadním smyslu slova („totéž všichni v tutéž dobu“) jsou nahrazována elektronickými médii v moderním smyslu slova, což lze interpretovat i jako nástup ‚online community‘ místo popkultury,“ shrnuje teoretik médií Josef Musil.¹⁶

---

¹⁶ MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3. s. 38.

2 Uživatelské návyky v oblasti médií v české společnosti

Než se zaměřím na mediální návyky samotných dětí, chci v této kapitole pomocí několika vhladů shrnout i mediální uživatelské návyky obyvatel České republiky obecně a srovnat je i s některými výzkumy v zahraničí. Pokud se totiž budu později zabývat postavením médií v životě dětí (kolik času s nimi například tráví, jaké postavení má kniha, časopis, televize, počítač atd.), chci ukázat také prostředí domácností, ve kterém děti vyrůstají a které je ovlivňuje. Navíc pak lze srovnávat například množství času, které sledováním televize denně tráví dospělí a předškolní dítě. Níže uvedené údaje jsou jednak z období před rokem 2010, posloužily jako poklady pro už zmiňovanou diplomovou práci a umožňují také srovnání v čase, a jednak jde o novější dostupná data, která ilustrují vývoj ve sledované oblasti mediálních uživatelských návyků.

2.1 Televize, rozhlas, časopisy

V období od 1. ledna do 31. ledna 2010 strávil Čech ve věku 15 let a starší v průměru u televize denně 3 hodiny a 53 minut, to znamená 16,2 procenta času z celého dne. Ve srovnání s lednem 2009 vzrostla sledovanost za celý den zhruba o jedno procento.¹⁷

V letním období, například v červenci 2009, sledovali Češi opět ve skupině „15+“ televizi denně v průměru 2 hodiny a 45 minut, tedy 11,5 procenta času z celého dne. Naměřené hodnoty byly ve srovnání s červencem 2008 zcela shodné.¹⁸

Z hlediska celodenních hodnot byla v lednu 2010 nejsledovanějším televizním kanálem Nova¹⁹ (36,24 procenta přítomných u televizních obrazovek), na druhém místě se držel kanál ČT1 (18,89 procenta) a na třetím Prima (16,15 procenta).²⁰ Definitivní

---

¹⁷ Mediasearch [Česká republika]. *Měsíční zpráva o sledovanosti televize* [online]. 10. 2. 2010 [cit. 2010-03-14]. Dostupné z: <http://www.mediaresearch.cz/produkty-sluzby/mereni-televize/vysledky-mereni-v-cr/>

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Viz příloha č. 1: Podíl sledovanosti jednotlivých televizních stanic v lednu 2010.

²⁰ Mediasearch [Česká republika]. *Měsíční zpráva o sledovanosti televize* [online]. 10. 2. 2010 [cit. 2010-03-14]. Dostupné z: <http://www.mediaresearch.cz/produkty-sluzby/mereni-televize/vysledky-mereni-v-cr/>

konec analogového vysílání a nástup digitalizace v Česku v roce 2011²¹ dále proměnil českou televizní scénu. V listopadu 2014 měl nejvyšší podíl na denní sledovanosti televizního vysílání ve skupině diváků ve věku 15 let a starších stále kanál Nova (23,87 procenta), dále Prima (15,14 procenta) a ČT1 (13,93 procenta), ale podíly na sledovanosti se více než v předchozích letech dělily mezi desítky dalších stanic.²²

Na konci srpna roku 2013 zahájila Česká televize vysílání nového dětského kanálu ČT :D (Děčko). Mezi dětskými diváky v Česku si kanál rychle získal silné postavení. V lednu dosáhl u dětí ve věku čtyři až dvanáct let podílu na sledovanosti 21,68 procenta.²³ A už za necelý rok od zahájení vysílání – tedy v červenci 2014 – kanál pravidelně sledovalo téměř každé čtvrté dítě v Česku ve věku od čtyř do dvanácti let.²⁴

V druhé polovině roku 2009 nějakou rozhlasovou stanicí poslouchalo alespoň pět minut týdně 86,1 procenta respondentů, denně pak 63,6 procenta dotazovaných, jejichž věková struktura se pohybovala v rozmezí 12 až 79 let.²⁵

V kategorii časopisů pro děti a mládež byl v roce 2009 nejúspěšnějším časopis Bravo²⁶ se čteností 243 tisíc lidí, na druhém místě byla Dívka s 188 tisíci, na třetím „Bravo Girl!“ se 174 tisíci a na čtvrtém ABC s 171 tisíci čtenářů.²⁷

Ve druhém a třetím čtvrtletí roku 2014 bylo nejčtenějším časopisem pro děti ABC, jehož jedno vydání si přečetlo 159 tisíc lidí, dále Bravo (125 tisíc lidí) a Popcorn a Top dívky (shodně 84 tisíc lidí).²⁸

---

²¹ Hospodářské noviny [Česká republika]. *Analogové vysílání v Česku definitivně skončilo. Budoucnost bude patřit hybridnímu* [online]. 30. 11. 2011 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-53897210-analogove-vysilani-v-cesku-definitivne-skoncilo-budoucnost-bude-patrit-hybridnimu>

²² Mediasearch [Česká republika]. *Měsíční zpráva o sledovanosti, listopad 2014* [online]. Mediasearch: ©2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.mediaresearch.cz/wp-content/uploads/2014/06/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-2014_11.pdf

²³ Česká televize [Česká republika]. *Děčko je nejsledovanější dětskou televizí v Evropě* [online]. 5. 2. 2014 [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/decko-pro-rodice/tiskove-zpravy/?id=6921&strana=22=3&category=22>

²⁴ Marketing&Media [Česká republika]. *Děčko sleduje téměř každé čtvrté dítě, ČT sport bodovala fotbalem* [online]. 8. 8. 2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://mam.ihned.cz/c1-62618690-decko-sleduje-temer-kazde-ctvrte-dite-ct-sport-bodovala-fotbalem>

²⁵ MEDIAN, s. r. o. [Česká republika]. *Radio projekt - 2. pololetí 2009* [online]. 11. 2. 2010 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/RP_2009_3+4Q_zprava.pdf

²⁶ Viz příloha č. 4: Čtenost časopisů pro děti a mládež v roce 2009.

²⁷ Tamtéž.

2.2 Internet, počítač, mobilní telefony

Data o používání internetu v Česku přinesl například výzkum World Internet Project (celosvětový projekt zkoumající vliv informačních a komunikačních technologií na jedince i společnost, je koordinovaný Centrem pro digitální budoucnost při USC Annenberg School for Communication and Journalism v USA, Česká republika se do projektu zapojila v roce 2005). V tomto projektu lidé v roce 2008 odpovídali mimo jiné na otázku: „Používáte vy osobně internet, tedy WWW stránky, e-mail nebo jakoukoliv jinou část internetu, z domova nebo z kteréhokoliv jiného místa?“ Kladně odpovědělo 57 procent dotázaných (šlo o skupinu lidí ve věku 12 let a starší). Ve skupině lidí 12-18 let užívalo internet 91 procent osob, ale ve skupině 55-61 let užívalo internet jen 32 procent osob.²⁹

V lednu 2010 čítala internetová populace v České republice 5 651 805 lidí, k internetu se jich v lednu skutečně připojilo 5 521 812. Z tohoto počtu připojených tvořili zhruba 52 procent muži a 48 procent ženy.³⁰ V lednu se na internet připojilo 414 024 uživatelů ve věku 10-14 let (výzkum zahrnoval pouze respondenty ve věku 10 let a více) a 149 032 lidí ve věku 65 let a více.³¹

Z celkového počtu připojených se jich zhruba 38,4 procenta připojilo na internet „21 a více“ dní v měsíci. Další 16,2 procenta se jich připojilo 16-20 dní v měsíci. Naopak jen 1-5 dní v měsíci se připojilo zhruba 19 procent všech uživatelů - to znamená, že internet zřídka v lednu využil zhruba milion obyvatel Česka.³²

---

²⁸ MEDIAN, s.r.o. [Česká republika]. *Výzkum poslechovosti rozhlasových stanic. Prezentace výsledků II. čtvrtletí 2014 + III. Čtvrtletí 2014* [online]. 6. 11. 2014 [cit. 2015-01-11]. Dostupné z:

http://www.median.cz/docs/MP_2014_2+3Q_prezentace.pdf

²⁹ SMAHEL, Petr. *The Internet in the Czech Republic 2008 - Four Years of WIP in the Czech Republic* [online]. c2010, poslední revize 30. 3. 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z:

http://www.worldinternetproject.net/publishedarchive/Czech_Republic_2008_Four%20Years.pdf

³⁰ NetMonitor – SPIR – Mediaresearch & Gemius [Česká republika]. *Výzkum sociodemografie návštěvníků internetu v České republice* [online; cit. 2010-02-24]. Dostupné z:

http://netmonitor.cz/outputs/2010_01_TOTAL.pdf

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

2.2.1 Internet „aktuálně“ a oblíbené tablety

Podle údajů Českého statistického úřadu z prosince 2014 zhruba čtvrtina, přesně 28 procent českých domácností nemělo počítač. K internetu byly připojeny tři miliony domácností, tedy 72 procent, což bylo zhruba o jeden milion více než o pět let dříve. „Přesto se téměř 1,9 milionů obyvatel ČR k internetu nikdy nepřipojilo. Jedná se zejména o osoby ve věku nad 65 let,“ uvedl úřad.³³ Podle projektu NetMonitor v únoru 2014 velikost internetové populace v Česku ve věku 10 let a více dosáhla 6,74 milionu lidí. U mladých lidí ve věku 10 až 24 let dosáhla míra penetrace internetu 92 procent a internetová populace v této skupině už prakticky nemá kam růst. Se zvyšujícím se věkem podíl uživatelů internetu klesá - zatímco v reálné české populaci má největší zastoupení (34 %) věková skupina 55 let a více, v internetové populaci má tato věková skupina jen 18procentní podíl.³⁴

Od ledna 2013 jsou zveřejňovány také výsledky návštěvnosti internetu z mobilních zařízení. Podle údajů z února 2014 se připojuje na internet z mobilních telefonů nebo tabletů v Česku 2,66 milionů uživatelů.³⁵

A ještě jedna poznámka. Společnost Kleiner Perkins Caufield & Byers zveřejnila v roce 2014 studii internetových trendů. Její součástí byl také přehled zemí podle množství času, který jejich obyvatelé věnují sledování nějaké obrazovky či displeje. Tato kapitola se týkala respondentů ve věku 16 až 44 let a dotazování byli lidé napříč 30 zeměmi. Češi u displejů (televize, notebook, stolní počítač, chytrý telefon či tablet) trávili 422 minut, tedy více než sedm hodin denně. Ze sledovaných třiceti zemí se Česko umístilo na 12. příčce. Z hlediska sledování tabletu patřilo Čechům se 70 minutami denně dokonce čtvrté místo.³⁶

---

³³ Český statistický úřad [Česká republika]. *Téměř tři čtvrtiny Čechů jsou online* [online]. 2. 12. 2014 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z:

http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/temer_tri_ctvrtiny_cechu_jsou_online_20141202

³⁴ NetMonitor – SPIR – Mediaresearch & Gemius [Česká republika]. *Trendy v návštěvnosti internetu, ročenka 2013, leden 2012 – únor 2014* [online]. 17. 4. 2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z:

http://www.netmonitor.cz/sites/default/files/iac_2014_-_netmonitor_rocenka_2013.pdf

³⁵ Tamtéž.

³⁶ MEEKER, Mary. *Internet Trends 2014 – code konference* [online]. 28. 5. 2014 [cit. 2015-01-09].

Dostupné z: http://kpcbweb2.s3.amazonaws.com/files/85/Internet_Trends_2014_vFINAL_-_05_28_14-_PDF.pdf?1401286773

3 Vztah dětí a médií

V úvodu jsme si položili otázku, jaké postavení mají média ve světě předškolních dětí, stejně tak jsme se ptali na to, kam až klesne věková hranice nejmladších uživatelů různých médií a multimediálních zařízení. Tato kapitola proto přibližuje několik výzkumů, které postavení médií v životě předškolních dětí ilustrují. Ukazují uživatelské návyky dětí či představují jejich preference a tak dále.

První podkapitola připomíná výzkum, který proběhl ve školkách v USA a Německu a zaměřil se na oblíbenost jednotlivých médií u dětí. Tato studie je základem pro hlavní hypotézu mého kvantitativního výzkumu provedeného v roce 2010 (viz kapitolu 5). Také další uvedené podkapitoly později poslouží k vyhodnocení mého výzkumu.

3.1. Americké a německé předškolní děti v mediálním prostředí 80. let

Karin Böhme-Dürrová, profesorka mediálních věd na Univerzitě Düsseldorf, provedla v roce 1984 výzkum, ve kterém byly americké a západoněmecké děti dotazovány na obrazové knížky, televizi a rádio.³⁷ Hned v úvodu je třeba poznamenat, že se jednalo o dobu, kdy nabídka televizních pořadů byla v USA oproti Spolkové republice Německo mnohem širší. V SRN v první polovině 80. letech totiž bylo komerční vysílání ještě zcela v počátcích. První dvě soukromé televizní stanice PKS (dnes Sat.1) a RTL mohli obyvatelé západního Německa sledovat od ledna 1984, a to teprve v pilotním projektu.³⁸ Ještě v roce 1988 přijímala průměrná západoněmecká domácnost signál pouze sedmi

---

³⁷ BÖHME-DÜRR, K. Books are 'Littler' Than TV: American and German Children Talk About Different Media, *European Journal of Communication*, 1990, vol. 5, s. 57 - 71.

³⁸ LENGAUER, Günther. *Postmoderne Nachrichtenlogik: redaktionelle Politikvermittlung in medienzentrierten Demokratien*. 1. Aufl. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, 351 p. ISBN 3531152246. S. 65.

televizních programů.³⁹ V roce 1985 průměrná americká domácnost přijímala zhruba 19 televizních kanálů.⁴⁰

Z výzkumu Böhme-Dürrové vyplynula tři podstatná zjištění. Zaprvé: mediální povědomí může být pozorováno už u tříletých a čtyřletých dětí. Zadruhé: existovaly znatelné rozdíly mezi americkými a německými dětmi v jejich soudech a znalostech o médiích. A zatřetí: silní diváci považují televizi za lepší než slabí diváci, ale vědí přitom o ní méně (děti měly problém s přiřazením atributů médiu). Podívejme se ale na výzkum trochu podrobněji.

Böhme-Dürrová popisuje situaci ve školce v severoamerickém městě Minneapolis. Čtyřletý Jonathan odpovídá na otázku, které ze tří médií je pro něj nejnudnější: Televize, rádio nebo obrazové knihy? Reaguje rychle: „Obrazové knihy“. A proč? „Protože je můžete jenom číst a dívat se na ně. To není zábava“.⁴¹

Stejnou otázku jako Jonathan dostal i čtyřletý Stephan – tentokrát ale ve školce v centru Mnichova, tedy v západním Německu. Pro malého Němce byla nejnudnější televize: „Protože tam jsou jenom zprávy o politice. (...) To je taková nuda!“⁴² Už tak malé děti jako Jonathan a Stephan tedy měly konkrétní představy o médiích.

Böhme-Dürrová zkoumala dvě základní skupiny dětí: americká skupina sestávala ze 30 dětí a jejich rodičů, německá z 28 dětí a jejich rodičů. Obě skupiny pak Böhme-Dürrová rozdělila ještě do dvou kategorií. Do první kategorie zařadila děti ve věku 3,0 roku až 4,6 roku (zjednodušeně pak hovoří o „čtyřletých“) a do druhé kategorie děti od 4,6 do 6,0 roku (zjednodušeně hovoří o „pětiletých“). Děti pak testovala individuálně pomocí standardizovaných rozhovorů.

Jedna z otázek šetření se zaměřila na to, jaké médium by dítěti chybělo nejvíce. Pouze skupina „pětiletých“ Američanů by nejvíce postrádala televizi, u ostatních dětí to

---

³⁹ Verband Privater Rundfunk und Telemedien e.V. [Belgie]. *Zahl der empfangbaren TV-Programme in Deutschland wächst* [online]. 1. 9. 2012 [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné z:

<http://www.vprt.de/thema/marktentwicklung/marktdaten/angebote/tv-programme/content/zahl-der-empfangbaren-tv-programme-d>

⁴⁰ CURTIN, M. a SHATTUC, J. *The American television industry*. 1st pub. by Palgrave Macmillan. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009, 202 s. International screen industries. ISBN 9781844573387. S. 83.

⁴¹ BÖHME-DÜRR, K. Books are 'Littler' Than TV: American and German Children Talk About Different Media, *European Journal of Communication*, 1990, vol. 5, s. 57 - 71.

⁴² Tamtéž.

byly obrázkové knížky. A proč? Mezi argumenty dětí „pro“ knížky patřilo to, že mají „krásné obrázky“ a že „maminka si čte se mnou“. Americký vzorek, který preferoval televizi, pak jako důvody jmenoval to, že v sobotu ráno běžely animované seriály a speciální dětské programy. Ale i když obrázkové knihy byly úspěšnější u Němců, Američané jich v průměru vlastnili více.

Další otázka u dětí zjišťovala, které médium jim přináší největší radost a štěstí. 50 procent všech amerických dětí odpovědělo, že jsou to obrazové knihy, 43 procent jmenovalo televizi a 7 procent rádio. Německé děti v 86 procentech uvedly knihy, v 7 procentech televizi a rovněž v 7 procentech rádio. Rádio tak bylo obecně pro všechny děti nejméně atraktivní.

Americké děti považovaly obrázkové knihy za nejméně obtížné („musíte je číst“) a televizi za nejjednodušší („jen ji zapnete a díváte se“). Pro německé děti obrázkové knihy byly nejjednodušší a rádio nejsložitější. Všechny skupiny dětí viděly televizi jako médium, které je nejméně akční - jako důvody děti jmenovaly vysílané násilí a sport.⁴³

Výzkum Karin Böhme-Dürrové jsem si zvolil v roce 2009 jako podklad pro základní hypotézu diplomové práce, protože i přes starší datum provedení byl v kombinaci některých faktorů stále ojedinělý. V první řadě nezkoumal pouze jedno médium (jen užívání televize, jen užívání internetu), ale přímo porovnával oblíbenost televize, knížek a rádia (všechna tři média byla obsažena v experimentech, které jsem prováděl ve školách v roce 2010). Zároveň se výzkum zabýval dětmi ve věkové skupině, kterou jsem chtěl sledovat (diplomová práce Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let). Svými parametry se podobal mému plánovanému výzkumu také tím, že Böhme-Dürrová prováděla s dětmi rozhovory, i počet zkoumaných dětí byl velmi podobný (58 dětí, v mém případě v roce 2010 šlo o 57 dětí). Avšak nejpodstatnějším hlediskem vzhledem ke vzniku mé diplomové práce bylo to, že jsem mohl vybírat pouze mezi výzkumy, které byly veřejnosti dostupné v roce 2009. A takových výzkumů zaměřených na předškoláky bylo minimum.

Silnější potřeba podobných výzkumů totiž vyvstala až v posledních letech s tím, jak v západní civilizaci vzrůstá počet velmi mladých uživatelů nejrůznějších médií. Například autoři finské studie z roku 2010 zaměřené na předškolní děti (více viz kapitolu 3.9) hned v úvodu zdůrazňují, že výzkumů zaměřených na mediální uživatelské

---

⁴³ Tamtéž.

návyky dětí v předškolním věku existuje málo.⁴⁴ V této souvislosti lze zmínit také rozsáhlý projekt EU Kids Online, který koordinovali Sonia Livingstoneová a Leslie Haddon z Ústavu médií a komunikace na britské vysoké škole London School of Economics and Political Science. Autoři projekt realizovali v letech 2006 až 2014, klíčový byl rok 2010, kdy se ve formě rozhovorů do projektu zapojilo přes 25 tisíc dětí. Bohužel ani zde se na nejmladší děti „nedostalo“, zmíněných 25 tisíc dětí bylo ve věku 9-16 let. Jako součást projektu přitom vyšla v roce 2013 i studie *Zero to Eight*,⁴⁵ zaměřená na uživatele internetu ve věku osm let a mladší – tato poměrně nová studie ale nepřináší výsledky žádného nového vlastního výzkumu, jde o souhrn předchozích výzkumů z různých zemí různých autorů.⁴⁶ Přesto je dnes *Zero to Eight* zajímavým rozcestníkem, který zájemce naviguje k řadě zdrojů sledujících předškolní děti, a některé výzkumy jsem proto doplnil i do dalších částí této kapitoly.

3.2 České děti ve věku 4 až 14 let a volný čas

Agentura Mediaresearch provedla v červnu a červenci 2009 výzkum⁴⁷ u dětí ve věku 4 až 14 let z takzvaných internetových domácností v Česku. Za „internetové domácnosti“ výzkum považoval takové, kde se na internet připojil někdo nejméně jednou měsíčně, ať už to bylo odkudkoliv. Výzkum se zaměřil na volnočasové aktivity dětí, jejich mediální návyky i dovednosti.

Podle tohoto výzkumu mělo vlastní mobilní telefon 28 procent dětí ve věku 4 až 9 let. U všech dětí od 4 do 14 let z internetových domácností patřilo k nejčastější „mediální“ aktivitě sledování televize. Denně nebo alespoň několikrát týdně sledovalo televizi 97 procent dětí. Přitom 75 procent dětí ve věku čtyři až devět let sledovalo několikrát týdně i DVD či video.

---

⁴⁴ *Children 's Media Barometer 2010: The Use of Media among 0-8-year-olds in Finland* [online]. Helsinky: Finnish Society on Media Education, 2011 [cit. 2015-03-20]. ISBN 978-952-99964-8-3. S. 7. Dostupné z: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-7-6.pdf>

⁴⁵ HOLLOWAY, D., GREEN, L. a LIVINGSTONE, S, 2013. *Zero to eight: Young children and their internet use* [online]. LSE, London: EU Kids Online. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/52630/>

⁴⁶ Tamtéž, str. 7.

⁴⁷ Mediaresearch [Česká republika]. *Volnému času českých dětí vládne televize, počítač a zájmové kroužky* [online]. 11. 8. 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: <http://www.mediaresearch.cz/file/231/tz-volnemu-casu-ceskych-deti-vladnou-televize-pocitac-a-zajmove-krouzky.pdf>

Na internetu nebo počítači byly denně dvě pětiny všech zkoumaných dětí. Nejpopulárnější u čtyřletých až devítiletých bylo hraní her pro jednoho hráče. Rádio poslouchala denně pětina dětí (4 až 14 let). Podle výzkumu necelá třetina čtyřletých až čtrnáctiletých chodila do zájmových nebo sportovních kroužků (či oddílů) nejméně třikrát týdně.

3.3 Děti jako nejsilnější diváci

Kolem druhého roku života většina dětí sleduje televizi denně (alespoň tedy podle údajů publikovaných v roce 2004) a od tohoto věku jejich pozornost k programovému obsahu významně roste. Zatímco jednoleté děti mají své oči upřené na televizní obrazovku jen 12 procent času, kdy je televize zapnutá, u pětiletých už tento podíl vzrůstá na 70 procent – to je zřejmě maximum, protože průměrný čas sledování obrazovky se i u starších dětí pohybuje kolem tohoto procenta.⁴⁸

Význam dětských diváků pro média zvyšuje i fakt, že některé dětské věkové skupiny dosahují podle výzkumů absolutně nejvyšších hodnot v denním sledování televize v rámci celé populace. Například v roce 1997 v USA děti ve věku 10 až 12 let trávily u televize 4,5 hodiny denně, což byla tehdy vůbec nejvyšší hodnota v celé americké populaci a dokonce už i předškoláci (počítáno ve věku 3-6 let) dosahovali čtyřmi hodinami za den populačního průměru. V takových případech už děti nesledovaly samozřejmě jen dětské pořady.⁴⁹ Za vysokými hodnotami stálo mimo jiné i to, že rodiče své děti před televizi často odkládali.

Kromě koncentrace na televizní pořad je ale také nutné rozlišit, jak a jestli vůbec dítě rozumí tomu, co sleduje. Činnost „sledování televize“ má tedy u dvouletého, osmiletého či dvanáctiletého dítěte jiný obsah. Například britský profesor masové komunikace Barrie Gunter a výzkumnice Jill McAleerová popisují, že čtyřleté nebo pětileté děti si už dokážou vybavit izolované scény z pořadu, který viděly, ale ještě neumějí tyto scény pospojovat v celý příběh.⁵⁰ Důležité přitom je, že se takové dítě

---

⁴⁸ VALKENBURG, P. *Children's Responses to the Screen. A Media Psychological Approach*. 1. vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 164 s. ISBN 0-8058-4764-2. S. 22.

⁴⁹ MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3. s. 97.

⁵⁰ GUNTER, Barrie a Jill L. MCALEER. 1997. *Children and television*. 2nd ed. New York: Routledge, xiii, 260 p. Leonardo (Series) (Cambridge, Mass.). ISBN 04-151-4452-3. S. 41.

soustředí především na přítomnost (více viz kapitolu 4.2 Omezená schopnost vnímání, realita a fikce).

Gunter a McAleerová dále popisují, že myšlení u dětí ve věku sedm až dvanáct let se ještě výrazně liší od uvažování dospělých. Tyto děti jsou na rozdíl od mladších schopné vyvozovat z předkládaných pořadů závěry. Na druhou stranu při převyprávění příběhu například často představují svoji vlastní interpretaci, která ale v původním materiálu zahrnuta nebyla. Podle řady výzkumů lze obecně říci, že děti mladší osmi let si zapamatují jen poměrně malou část obsahu zhlédnutých pořadů, ale jejich paměť a schopnost vybavit si pořad a jeho obsah výrazně narůstá mezi osmým až dvanáctým rokem života.⁵¹

A konkrétně: pokud například děti sledovaly hodinový akční příběh a měly pak při dotazování prokázat, co si zapamatovaly a co pochopily, dokázaly si děti mladší osmi let vybavit zhruba jen polovinu až dvě třetiny toho, co dospělí diváci označili za ústřední dějovou linii. Děti ve věku 10 až 14 let už si uměly vybavit a pochopit 80 až 90 procent ústředního děje.⁵² Při všech snahách o kategorizaci je ovšem potřeba zdůraznit, že jednotlivé děti se ve vyspělosti svého uvažování mohou značně lišit.

Nizozemská profesorka komunikace Patti Maria Valkenburgová také popisuje, že u dětí ve věku pět až osm let, zejména u chlapců, se někdy rozvine silná záliba v zábavních programech „s nízkou vzdělávací hodnotou“. Takové pořady obsahují akční scény, mají binární charakter (dobro a zlo, muž a žena) a jsou plné narativního zjednodušování. Díky identifikaci se superhrdiny v těchto seriálech si ale děti představují, že jsou silné a mocné. Pocity, které takové představy provázejí, poskytují dětem potěšení.⁵³

3.4 Média v životě nejmenších dětí

Ve svém běžném dni 83 procent dětí ve věku 6 let a mladších používá nějaký druh média s obrazovkou, stejné procento dětí si jde hrát ven. Uvádí to americká studie s názvem *Zero to Six: Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers and Preschoolers*. Studie se zaměřila na děti ve věku od šesti měsíců do šesti let a sběr dat

---

⁵¹ Tamtéž, strana 41.

⁵² Tamtéž, strana 44.

⁵³ VALKENBURG, P. *Children's Responses to the Screen. A Media Psychological Approach*. 1.vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 164 s. ISBN 0-8058-4764-2. S. 29.

proběhl na jaře roku 2003.⁵⁴ Výzkum také uvádí, že 79 procent dětí ve věku do šesti let buď čte, nebo jim někdo čte, stejně zastoupený je poslech hudby. 73 procent těchto dětí sleduje televizi, stejné procento sleduje videa či filmy z DVD. 18 procent v běžném dni používá počítač, devět procent hraje videohry.

Ve stejné věkové skupině stráví dítě denně v průměru u nějakého druhu média s obrazovkou 1 hodinu a 58 minut, posloucháním hudby 59 minut, čtením (vlastním, či nasloucháním předčítanému) 39 minut a hraním si někde venku 2 hodiny a minutu.⁵⁵ Při detailnějším pohledu na čas u nějakého typu obrazovky studie ukazuje, že dítě denně průměrně 65 minut sleduje televizi, 38 minut sleduje videa či DVD, 10 minut používá počítač a pět minut hraje videohry. Ve skupině dětí od čtyř do šesti let už někdy pracovalo s počítačem 70 procent dětí, ve svém běžném dni počítač užívalo 27 procent těchto dětí.⁵⁶

A podobná studie proběhla i v roce 2006. 53 procent rodičů v ní uvedlo, že sledování televize jejich děti uklidňuje, zatímco 17 procent tvrdilo, že televize děti naopak rozruší.⁵⁷ A studie se zabývala i dalšími vlivy televize na děti, jednou ze sledovaných oblastí bylo napodobování pozitivního nebo agresivního televizního chování. U čtyřletých až šestiletých dětí napodobovalo pozitivní chování 79 procent chlapců a 82 procent dívek, naopak 45 procent chlapců napodobovalo agresivní chování, u dívek šlo jen o 21 procent.⁵⁸ Zatímco matka jedné dívky ve výzkumu popisuje, že její dcera si při sledování televize nepřestává hrát, tancuje si a rozhodně neseď na gauči, další matka naopak uvádí, že její dcera sleduje televizi nehnutě v židli a často s otevřenou pusou. Další matka tvrdí, že její dcera si díky sledování televize a

---

⁵⁴ The Henry J. Kaiser Family Foundation [California]. *Zero to Six: electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers* [online]. ©2003 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.dcmp.org/caai/nadh169.pdf>

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ The Henry J. Kaiser Family Foundation [California]. *Zero to Six: Electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers* [online]. ©2003 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.dcmp.org/caai/nadh169.pdf>

⁵⁷ The Henry J. Kaiser Family Foundation [California]. *The Media Family: Electronic Media In The Lives Of Infants, Toddlers, Preschoolers And Their Parents* [online]. ©2006 [cit. 2015-01-15] Dostupné z: http://www.umiacs.umd.edu/~allisond/child_info_tech/The-Media-Family.pdf

⁵⁸ Tamtéž.

hraní si s imaginárními přáteli vybuďovala sebedůvěru a hrdost a změnila se z introvertního dítěte na světu otevřenou předškoláčku.⁵⁹

Studie se také zaměřila na používání médií z hlediska pohlaví. Ve věku čtyři až šest let byly rozdíly tyto: 64 procent chlapců někdy hrálo videohry, u dívek šlo o 48 procent. 71 procent chlapců si samo nebo s někým dalším četlo knížku každý den, u dívek šlo o 81 procent. U každodenního sledování televize byla čísla velmi podobná (chlapci 73 procent, dívky 74 procent). Počítač ve svém běžném dni používalo 28 procent chlapců a 23 procent dívek.⁶⁰

3.5 Silný nárůst v používání mobilních zařízení

Zatímco v roce 2011 mělo ve své domácnosti chytrý telefon 41 procent rodin, v roce 2013 šlo o 63 procent rodin. Uvádí to americká studie z roku 2013 o dětech ve věku do osmi let a ukazuje dramatický nárůst, který se týká přístupu dětí k mobilním zařízením. Podobně tablet mělo v roce 2011 jen osm procent rodin, v roce 2013 šlo o 40 procent rodin. Výrazně se tak proměnil poměr dětí ve věku do osmi let, které někdy využily zařízení jako chytrý telefon nebo tablet: v roce 2011 šlo o 38 procent, v roce 2013 už o 72 procent.⁶¹ Důsledkem je, že průměrně děti u televizní obrazovky strávily v roce 2011 hodinu a devět minut denně, v roce 2013 už ale jen 57 minut. Naopak u mobilních zařízení strávily v roce 2011 denně pět minut, v roce 2013 už 15 minut.⁶² Chytrý telefon, tablet a podobná zařízení k hraní her, používání aplikací nebo sledování videa využívalo v roce 2013 denně už 17 procent dětí do věku osmi let, v roce 2011 to bylo pouze osm procent.⁶³

---

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Common Sense Media [USA]. *Children's Media Use in America 2013: A Common Sense Media Research Study* [online]. 28. 10. 2013 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z:

<https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

3.6 Televize má své pevné místo doma, ve školce je okrajová

V roce 2009 byla uveřejněna studie výzkumného centra při dětské nemocnici v Seattlu, která sledovala, kolik času stráví předškolní děti denně u televize v době, kdy nejsou v péči rodičů. Šlo o porovnání dvou prostředí - o den strávený v domácí péči, nebo ve školce. Autoři studie Dimitri A. Christakis a Michelle M. Garrisonová se zaměřili na 168 programů denní péče a výzkum provedli ve čtyřech státech USA (Michigan, Washington, Florida a Massachusetts), aby bylo možné výsledky co nejvíce zobecnit. S pojmem „předškolní“ studie pracuje v širokém slova smyslu, a tak zmiňuje i kojence.

Děti v domácí péči byly výrazně více vystaveny televizi v průměru za den než děti ve školkách. Kojenec 0,2 hodiny doma oproti 0 hodinám ve školce; batolata 1,6 hodiny doma oproti 0,1 hodiny ve školce a předškolní děti (tentokrát myšleno už ve věku 3-6 let) 2,4 hodiny doma oproti 0,4 hodiny ve školce.⁶⁴ A jak si ukážeme v kapitole 5, situace v českých školkách je v základních rysech velmi podobná.

3.7 Finská studie: dívky jsou při užívání médií méně vyhraněné než chlapci

Finská výzkumná a vzdělávací společnost Finnish Society on Media Education, která je spolufinancována finským ministerstvem vzdělávání a kultury, uskutečnila studii zaměřenou na to, jak užívají média děti ve věku do osmi let ve Finsku. V rámci studie proběhly rozhovory s dětmi a pozorování jejich mediálního prostředí a také rodiče vyplňovali dotazníky. 36 dětí se zúčastnilo rozhovorů a pozorování v domovech i školách. Do šetření se zapojilo 743 rodičů z různých částí Finska.⁶⁵ Autoři této studie hned v úvodu zdůrazňují, že výzkumů zaměřených na mediální uživatelské návyky dětí v předškolním věku existuje málo. Avšak nyní (míněno v roce 2010) se potřeba takových výzkumů ukazuje s tím, jak narůstá v západní civilizaci počet velmi mladých uživatelů médií – pravidelnými uživateli internetu jsou už děti ve věku 5 až 7 let.⁶⁶

---

⁶⁴ CHRISTAKIS, D. A. – GARRISON, M. M. Preschool-Aged Children's Television Viewing in Child Care Settings. *Pediatrics* [online]. 2009, vol. 61, n. 11 [cit. 2010-03-14]. Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/reprint/peds.2009-0862v1.pdf>

⁶⁵ *Children 's Media Barometer 2010: The Use of Media among 0-8-year-olds in Finland* [online]. Helsinki: Finnish Society on Media Education, 2011 [cit. 2015-03-20]. ISBN 978-952-99964-8-3. S. 6. Dostupné z: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-7-6.pdf>

⁶⁶ Tamtéž, str. 7

Podle této studie začínají děti používat média již v raném věku – většina dětí mladších dvou let poslouchá čtení knížek, rádio a zvukové nahrávky. Dokonce i děti mladší 12 měsíců hrají digitální hry a používají mobilní telefony.⁶⁷

Mezi pětiletými a šestiletými dětmi se jako nejoblíbenější ukázaly knížky a televize – alespoň tak to ve výzkumu vyplývá z tvrzení rodičů. Podle nich si čte nebo listuje v knížkách denně 79 procent těchto dětí, v případě sledování televize jde o 75 procent dětí. V tomto věku se také ukazují viditelně odlišné televizní preference u dívek a chlapců – zatímco dívky sledují „tradiční“ dětské programy a různé „dívčí“ seriály, chlapci upřednostňují pořady více akční a dobrodružné. Polovina chlapců a čtvrtina dívek v tomto věku hraje každý týden digitální hry – dívky obvykle hrají dětské a vzdělávací hry, ale chlapci raději různé závodní, sportovní hry, ale i takzvané adventury (kde hráč postupuje příběhem a musí řešit zápletky a hádanky). 38 procent pětiletých a šestiletých používá každý týden internet, uvedli rodiče.⁶⁸

Z rozhovorů s dětmi například vyplynulo, že všechny děti ve věku 5 až 8 let chtějí mít mobilní telefon, který se (podle dětí) používá nejčastěji k telefonování a hraní her.⁶⁹ Právě u tématu oblíbených počítačových her se ukázaly některé genderové rozdíly – chlapci uvedli, že obvykle hrají hry zahrnující akci, napětí nebo dobrodružství. Dívčí preference ale byly rozmanitější – šlo o sociální hry, simulace či takzvané „plošinovky“ (platform game), ve kterých hlavní postava hry překonává překážky, ale i ničí nepřátele a sbírá různé předměty a bonusové body.⁷⁰ Pozorování dětí a rozhovory s nimi také ukázaly, že užívání médií děti baví, mají z takových činností radost – zjevné to bylo například z mimiky a gest, děti si při hraní zpívaly nebo tleskaly. Zároveň se děti z médií učí různým znalostem a dovednostem už od velmi nízkého věku – znají písničky a jejich texty ze svých oblíbených pořadů slovo od slova.⁷¹

Finské děti uvedly, že se seznámily s různými druhy médií například používáním starších zařízení rodičů (mobily nebo MP3 přehrávače). Pětiletí až osmiletí své mediální dovednosti prokazovaly vyprávěním o hraní her, používáním internetu i mobilních telefonů. Při vyprávění o svých herních úspěších byly děti hrdé a nadšené. Děti ale také

---

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Tamtéž, str. 12.

⁶⁹ Tamtéž, strana 16.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ Tamtéž.

zmínily některé negativní zkušenosti s médii – kdy si při některých „děsivých situacích“ zakrývaly oči, zavolaly dospělého, vypnuly televizi nebo utekly. Většina pravidel, která děti v souvislosti s používáním médií zmiňovaly, se týkala omezení při sledování televize a hraní počítačových her – děti z bohatších oblastí Finska zmiňovaly taková omezení (zejména co se týká obsahu a délky užívání) častěji než děti z chudšího prostředí.⁷²

Jedním z důležitých závěrů této studie pro naše potřeby je zjištění, že dívky například v televizi sledovaly jak „dívčí“ seriály, tak i programy zaměřené na chlapce. Přitom chlapci se zajímali především o akci a dobrodružství.⁷³

3.8 Britská studie: které médium by dětem chybělo nejvíce

Britský telekomunikační regulační orgán Ofcom zveřejnil v říjnu 2014 zprávu zaměřenou mimo jiné na užívání médií dětmi ve věku 5 až 15 let a také na postoje rodičů k této problematice.⁷⁴ Pro účely studie proběhlo v dubnu až červnu 2014 v britských domácnostech 1660 rozhovorů s dětmi v této věkové skupině a s jejich rodiči. U detailů například o množství času stráveném s různými médii se u pětiletých až sedmiletých studie opírá o odpovědi rodičů, u starších dětí už jde o odpovědi jich samotných.

Studie se všech dětí mimo jiné ptala: Jakou z těchto věcí, kterou používáš téměř každý den, bys nejvíce postrádal(a)? U dětí ve věku 5-7 let šlo o televizi (55 procent), dále o tablet (15 procent) a o knihy, časopisy a komiksy (10 procent).⁷⁵

Srovnání odpovědí pětiletých až sedmiletých dívek a chlapců ukázalo například to, že herní konzole by postrádalo 15 procent chlapců, ale jen jedno procento dívek. Naopak knihy, časopisy a komiksy by chyběly 14 procentům dívek, ale jen pěti procentům chlapců. Televizi by postrádalo 58 procent chlapců a 52 procent dívek.⁷⁶ Přitom obliba televize se s přibývajícím věkem u dětí prudce snižuje – zatímco u

---

⁷² Tamtéž, strany 16 až 17.

⁷³ Tamtéž, strana 22.

⁷⁴ *Children and parents: media use and attitudes report* [online]. London: Ofcom, 2014 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/media-use-attitudes-14/Childrens_2014_Report.pdf

⁷⁵ Tamtéž. □ □ □

⁷⁶ Tamtéž, strana 66.

pětiletých až sedmiletých by chyběla 55 procentům dětí, u osmiletých až jedenáctiletých 34 procentům a u dvanáctiletých až patnáctiletých jde pouze o 18 procent.⁷⁷

Rodiče dětí také dostali na výběr šest činností s médii (čtení knih, časopisů a komiksů; sledování televize; poslech hudby; hraní her na jakémkoliv digitálním zařízení; povídání s kamarády on-line; sledování různých věcí na serveru YouTube) a měli říci, které z nich by nejvíce preferovali pro své dítě. Stejně tak děti si vybíraly ze stejného seznamu. Rozdíly mezi přáním rodičů a preferencemi samotných dětí byly značné. U pětiletých až sedmiletých dětí by nejvíce rodičů (59 procent) rádo vidělo čtení/prohlížení knížek, časopisů a komiksů. Samotné děti si ale knihy, časopisy a komiksy vybraly jen v 21 procentech případů, nejpopulárnější bylo naopak sledování televize (43 procent). U rodičů bylo pro televizi 27 procent dotázaných.⁷⁸

Podle studie v Británii ubylo dětí, které mají svůj mobilní telefon. Zatímco v roce 2011 mělo telefon 52 procent dětí ve věku 5-15 let, v roce 2013 šlo o 43 procent a v roce 2014 o 41 procent. Konkrétně u pětiletých až sedmiletých šlo v roce 2011 o osm procent, v roce 2013 o tři procenta a 2014 o čtyři procenta.⁷⁹ Naopak výrazně přibýlo dětí, které vlastní tablet. Ve skupině pětiletých až patnáctiletých měla v roce 2011 tablet dvě procenta dětí, v roce 2013 už 19 procent a v roce 2014 dokonce 34 procent dětí. Přitom konkrétně u pětiletých až sedmiletých šlo v roce 2011 o nula procent, v roce 2013 o 13 procent a v roce 2014 o 23 procent dětí.⁸⁰

K internetu se v roce 2014 podle studie někdy připojilo 69 procent dětí ve věku pět až sedm let (a 38 procent dětí ve věku 3-4 roky).⁸¹

3.9 Shrnutí kapitoly

Už v první polovině 80. let Karin Böhme-Dürrová ve výzkumu konstatovala, že mediální povědomí mají již tříleté a čtyřleté děti. Podle jejího zjištění se největší oblibě u předškolních dětí těšily knihy, byly tehdy pro děti ve většině případů lákavější než televize a rádio. O třicet let později britská studie ukázala, že předškolní děti by nejvíce postrádaly televizi (55 procent), tablet (15 procent) a knihy spolu s časopisy a komiksy

---

⁷⁷ Tamtéž, strana 65.

⁷⁸ Tamtéž, strana 67.

⁷⁹ Tamtéž, strana 29.

⁸⁰ Tamtéž, strana 32.

⁸¹ Tamtéž, strana 47.

(desetina dětí). Je evidentní, že technologický rozvoj přinesl nejen širší nabídku televizních pořadů pro děti, ale znamenal vývoj nových druhů médií, která si rychle získala ve světě předškolních dětí své místo, a to vše celkově na úkor tištěných knih či časopisů. Ovšem podle posledních zjištění také televize u předškolních dětí ztrácí na významu a nahrazují ji různé druhy mobilních zařízení, zejména tablety. Digitální hry hrají dokonce i děti mladší 12 měsíců. Jistě se přitom projevuje také konvergence médií, kdy tablet umožňuje sledovat filmy, poslouchat hudbu, hrát počítačové hry i prohlížet si třeba elektronické časopisy.

Už v předškolním věku se ukazují odlišné televizní preference u dívek a u chlapců – zatímco dívky sledují „tradiční“ dětské programy, chlapci upřednostňují pořady více akční a dobrodružné. Výrazné rozdíly se týkají také oblasti digitálních her – chlapci je hrají častěji a například herní konzole by postrádalo výrazně více chlapců než dívek. Záliba chlapců v akčních pořadech i hrách se odráží také v tom, že chlapci častěji napodobují agresivní chování zaznamenané například v televizi.

4 Psychologický a sociologický pohled na děti v předškolním věku

Cílem této kapitoly není komplexně a detailně popsat z psychologického či sociologického pohledu dítě v předškolním věku, ale následující odstavce upozorňují na některé charakteristické rysy tohoto období života. Na rysy, s kterými souvisí uvažování předškolních dětí, jejich dovednosti, jejich chápání světa obecně a tedy i médií.

Předškolním dítětem se zpravidla rozumí dítě ve věku od tří do šesti let.⁸² Přitom konec tohoto období není určen pouze fyzickým věkem, ale i nástupem do školy.⁸³ U dítěte v tomto věku se zdokonalují pohyby – například při hře s míčem či při kreslení, zdokonaluje se ale i řeč – výslovnost a slovní zásoba. V druhé polovině tohoto období, tedy ve věku 5-6 let, už se dokážou děti řídit i podle vnitřní řeči. Zásadní pro toto období je hra – děti se snaží někoho napodobit a hrají si například na maminku nebo tatínka. Zároveň už se začínají projevovat rozdíly mezi chlapci a dívkami – ve výběru hraček, oblečení apod. Jak dále popisují psycholog Jan Čáp a Jiří Mareš (odborník mimo jiné v oblasti pedagogické psychologie), dítě napodobuje jednání dospělých a učí se normám chování. „Pro předškolní dítě je obtížné dodržovat normy, když není přítomen někdo z kontrolujících dospělých, ale postupně se tomu učí. Koncem předškolního věku děti mají pocit viny při překročení normy, uvědomují si, že se měly zachovat jinak.“⁸⁴ U dítěte se tak postupně začíná rozvíjet autoregulace. „Mnoho odborníků považuje věk do šesti let za zvláště důležitý pro vývoj osobnosti. Podle některých je charakter v podstatě již zformován právě v tomto období,“⁸⁵ uvedli profesori Čáp a Mareš.

---

⁸² ČÁP, J. – MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7. s. 226.

⁸³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. Kapitola 6, Předškolní věk, s. 102.

⁸⁴ ČÁP, J. – MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7. s. 227.

⁸⁵ ČÁP, J. – MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7. s. 227.

4.1 Myšlení předškolního dítěte

Myšlení dítěte v předškolním věku nese několik typických znaků. Jedním z nich je egocentrismus – pro dítě je zásadní subjektivní pohled. Příkladem u spíše mladšího předškolního dítěte je situace, kdy si zakrývá oči proto, aby ho jiní neviděli. Dalším znakem je fenomenismus – dítě klade důraz na zjevnou podobu světa, věří tomu, co vidí. Typickým znakem je i magičnost – dítě při interpretaci světa uplatňuje vlastní fantazii. A charakteristický pro dítě v uvedeném věku je i absolutismus – dítě je přesvědčeno, že každé poznání musí mít definitivní platnost (děti proto mají potřebu určitých jistot).⁸⁶

Mezi znaky myšlení předškolních dětí patří také jeho útržkovitost, nekoordinovanost a nepropojenost, chybí mu komplexní přístup. „Děti sice už dovedou správně vyřešit mnohé úlohy dílčího charakteru, avšak nedovedou do svých úvah zahrnout více aspektů, znalostí či různorodé pohledy. (...) Například děti znají rozdíl mezi živými a neživými objekty, ale stejně občas uvažují animisticky. Vědí, co znamená číslo 4, ale přesto si neuvědomí, že se změnou uspořádání nedojde ke změně počtu jednotek,“⁸⁷ vysvětluje profesorka psychologie Marie Vágnerová.

Švýcarský biolog a psycholog Jean Piaget shrnul v knize *Psychologie dítěte* (vyšla poprvé ve francouzském originálu v roce 1966) výsledky pětačtyřicetileté práce ženevské psychologické školy, a to spolu se svou žákyní Bärbel Inhelderovou. Piaget patřil mezi kognitivní vývojové a pedagogické psychology. Jádrem jeho metod, pomocí kterých zkoumal vývoj myšlení a řešení problémů u dětí, byla analýza chyb, které Piagetovi prozrazovaly, jakým způsobem dítě chápe svět. Piaget tak uvádí, že je nutné rozlišovat mezi „vývojovou psychologií“ a „psychologií dítěte“. „Psychologie dítěte totiž studuje dítě pro ně samo, kdežto, vývojovou psychologií“ se dnes obvykle nazývá psychologie obecná (studium inteligence, vnímání atd.), pokud se snaží vysvětlovat duševní funkce ze způsobu jejich utváření, tedy z jejich vývoje u dětí.“⁸⁸

Piaget hovoří o tom, že dítě v předškolním věku se nachází v období tzv. „názorového myšlení“. To znamená, že dokáže uvažovat a vyvozovat závěry, ovšem je

---

⁸⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. Kapitola 6, Předškolní věk, s. 102-103.

⁸⁷ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. S 107.

⁸⁸ PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. 2.vyd. Praha: Portál, 1997, 144 s. ISBN 80-7178-146-0. S. 8.

závislé na smyslovém, „názorném“ vnímání, zejména zrakovém. Proto se dítě plně řídí názorným poznáním, ne logickými operacemi. „Teprve okolo čtyř až pěti let dovede dítě označit ‚pravou‘ a ‚levou‘ ruku (...). Ale i když umí tyto pojmy použít na svém vlastním těle, potřebuje ještě dva nebo tři roky k tomu, aby pochopilo, že strom, který vidí při cestě vpravo, uvidí, až se bude vracet, vlevo.“⁸⁹ Podobně tak dítě u pohledu na úzký vysoký válec a nízký široký bude tvrdit, že větší množství vody je v úzkém, protože názorně vidí, že hladina je vyšší. Piaget upozorňuje, že se vjemové činnosti vyvíjejí s věkem – ve svém rozsahu i jakosti. „Devítileté až desetileté dítě bude již dbát odkazů a směrů (vjemové souřadnice), které pětileté až šestileté dítě pomíjí. Bude tak lépe analyzovat figury, bude více anticipovat atp.“⁹⁰ Míru anticipace, tedy schopnost předvídat či předjímat, Piaget ilustruje na příkladu takzvaného klamu váhy. „Srovnáme-li dvě stejně těžké, ale různě velké krabice, zdá se nám větší krabice lehčí, protože jsme vzhledem k její velikosti očekávali, že bude těžší. Tento klam vnímání je výraznější u dětí desetiletých až dvanáctiletých než u pětiletých až šestiletých, neboť starší děti víc anticipují. U lidí s výrazně nízkou inteligencí (v pásmu těžké debility), kteří vůbec neanticipují, se tento klam neprojeví.“⁹¹

„Dítě je nuceno se bez přestání přizpůsobovat jednak sociálnímu světu starších osob, jejichž zájmy a pravidla jsou mu cizí, jednak fyzikálnímu světu, který ještě dobře nechápe,“⁹² shrnuje postavení předškolního dítěte Piaget.

4.2 Omezená schopnost vnímání, realita a fikce

Fenomenismus (tendence soustředit svou pozornost jen na okamžitě vnímatelné atributy určitého objektu) vede k tomu, že informace, které nejsou tak zřejmé, děti ignorují. Jedná se tedy o určitou omezenost vnímání. „Zjevná podoba světa má pro dítě natolik dominantní význam, že pro něj jakákoliv zásadnější proměna vzezření nějakého objektu či situace představuje ztrátu jejich původní totožnosti,“⁹³ uvádí profesorka Vágnerová.

---

⁸⁹ Tamtéž, strana 87.

⁹⁰ Tamtéž, strana 38.

⁹¹ PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. 2.vyd. Praha: Portál, 1997, 144 s. ISBN 80-7178-146-0. S. 38.

⁹² PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. 2.vyd. Praha: Portál, 1997, 144 s. ISBN 80-7178-146-0. S. 57.

⁹³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. Kapitola 6, Předškolní věk, s. 103.

Předškolní děti mají tendenci říci, že vizuálně ošklivá televizní postava je zlá a že půvabně vypadající postava je hodná, i když se přitom postavy ve skutečnosti chovají právě naopak. Většina dětí ve věku od pěti až do osmi let vykazuje znaky tohoto omezeného vnímání, i když se vzrůstajícím věkem těchto tendencí výrazně ubývá. Pětileté až osmileté dítě tak například rozliší, že postava ptáka ve vzdělávacím seriálu *Sesame Street* (*Sezame, otevři se*) je osoba převlečená v kostýmu, zároveň si ale ještě myslí, že profese herců v televizních pořadech jsou jejich skutečným zaměstnáním, nebo že rodiny ze situačních komedií jsou skutečné.⁹⁴

Předškolní děti mají také problém pracovat s kategorií času. „Dítě měří čas prostřednictvím určitých událostí a opakujících se jevů (...). Prezentismus v nazírání světa se projevuje koncentrací na přítomnost, dítě (...) má tendenci přeceňovat délku časového intervalu (stejně tak jako má sklony přeceňovat vzdálenosti v prostoru),“ popisuje Vágnerová.⁹⁵ Dítě podle ní hodnotí objekty egocentricky tak, jak se mu jeví - přeceňuje velikost nejbližších objektů, protože jsou blízko, a naopak podceňuje vzdálenější objekty, protože je vidí jako malé.

4.3 Komunikace dětí v předškolním věku

Komunikace předškolních dětí může mít jisté formální nedostatky, mezi které patří například neschopnost správně vyslovovat. Zhruba od čtyř let začínají děti způsob komunikace upravovat podle toho, s jakým partnerem jsou v kontaktu. V komunikaci s dospělými tak používají zdvořilejší formu vyjádření, naopak vůči vrstevníkům se vyjadřují přímo a taková konverzace někdy přechází až v monolog. Při kontaktu s mladšími dětmi se jim děti předškolní dokážou částečně přizpůsobit a více se soustředí například na vysvětlování.⁹⁶

4.4 Shrnutí kapitoly

Uvedli jsme, že předškolním dítětem se zpravidla rozumí dítě ve věku tři až šest let, přičemž konec tohoto období není určen pouze fyzickým věkem, ale i nástupem do

---

⁹⁴ VALKENBURG, P. *Children's Responses to the Screen. A Media Psychological Approach*. 1.vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 164 s. ISBN 0-8058-4764-2. S. 26-27.

⁹⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. Kapitola 6, Předškolní věk, s. 111-112.

⁹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. Kapitola 6, Předškolní věk, s. 131.

školy. Pokud chceme chápat, jak dítě uvažuje o médiích, je důležité mimo jiné zohlednit, že se v tomto věku nachází v období takzvaného názorového myšlení. Tedy jak popsal psycholog Jean Piaget, dokáže uvažovat a vyvozovat závěry, ale je závislé na smyslovém vnímání, zejména zrakovém. Dítě se tak řídí názorným poznáním, ne logickými operacemi.

Fenomenismus tak vede k tomu, že ne zcela zřejmé informace děti ignorují. Mají tendenci říci, že vizuálně ošklivá postava například ve filmu je zlá a že půvabně vypadající postava je hodná, i když se reálně postavy chovají právě naopak. Navíc myšlení předškolních dětí je útržkovité a chybí mu komplexní přístup. Při rozhovorech s dětmi je tak například nutné počítat s tím, že mají problém pracovat s kategorií času, dítě má tendenci přeceňovat délku časového intervalu i vzdálenosti v prostoru. Formální nedostatky má samotná komunikace dětí - často ještě neumějí například správně vyslovovat.

5 Výzkum: média a děti ve věku 5-6 let

Diplomová práce Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let, kterou doplňuji v této rigorózní práci především o kapitolu 6 (Porovnání mediálních preferencí u předškolních dívek a chlapců), zkoumala v roce 2010 mediální zvyklosti dětí předškolního věku ze tří zdrojů. Prvním byly dotazníky, které vyplnili rodiče zkoumaných dětí. Druhým zdrojem byly také dotazníky, tentokrát ovšem vyplněné učitelkami mateřských škol, přesněji těmi, které se starají o děti ve věku pět až šest let. A třetím zdrojem byly pětileté a šestileté děti v mateřských školkách, které byly jednotlivě podrobeny strukturovanému rozhovoru spojenému s několika praktickými experimenty.

Výzkumu se zúčastnily tři školky: Mateřská škola Na Zvoničce v Praze 4 – Podolí, Církevní mateřská škola Srdíčko v Praze 5 – Lužinách a Mateřská škola Zámecká v Jilemnici v Libereckém kraji. Zřizovatelem MŠ Na Zvoničce je městská část Praha 4, zřizovatelem MŠ Srdíčko je Arcibiskupství pražské a zřizovatelem MŠ Zámecká je město Jilemnice (více k výběru školek viz kapitolu 5.3.1)

Do výzkumu, který jsem u dětí prováděl, se v Podolí zapojilo 22 dětí, v Jilemnici 21 a na Lužinách 14. V MŠ Srdíčko byl počet dětí započítaných do výzkumu nižší, protože jsem vyřadil děti, které se účastnily předvýzkumu a které by v samotném výzkumu měly zvýhodněné podmínky vůči ostatním.

Závěry diplomové práce tedy vycházely ze vzorku 57 dětí, s kterými jsem hovořil a které jsem pozoroval. Dále vycházely ze 45 vyplněných dotazníků od rodičů (viz kapitolu 5.3 Dotazníkový výzkum u rodičů) a ze sedmi vyplněných dotazníků od učitelek (viz kapitolu 5. 4 Dotazníkový výzkum u učitelů).

5.1 Předvýzkum

Před zvolením definitivní podoby dotazníků, ale především před sestavením strukturovaných rozhovorů a experimentů, jsem na začátku března 2010 provedl předvýzkum v Církevní MŠ Srdíčko v Praze 5, která se nachází uprostřed panelové zástavby. U šesti chlapců a dívek jsem pak získal několik základních faktů. Děti se mě jako cizího dospělého člověka nebály, při rozhovorech se nestyděly a naopak se vzájemně předháněly, kdo si se mnou půjde povídat jako první. Na moje otázky, jestli mají mobilní telefon, jestli si hrají na počítači, sledují televizi nebo jestli jim někdo čte před spaním, tak odpovídaly ochotně, ovšem často až příliš ochotně – tedy rozpovídaly se až příliš a odbíhaly od tématu.

Když jsem postupně před každé dítě položil starší typ mobilního telefonu (konkrétně Sony Ericsson Z520i), žádné z nich nezaváhalo a na otázku „Co to je?“ hned odpovědělo „mobil“ apod. Když jsem pak děti vyzval, ať ho zkusí zapnout, polovina z nich to během několik desítek sekund dokázala. Šestiletá Helenka i vytočila telefonní číslo maminky a už se mě ptala, jestli může zavolat.

Téměř všechny děti odpověděly, že si doma hrají na počítači. Když jsem před ně postavil notebook, opět nezaváhal nikdo a všem bylo jasné, jaký předmět před nimi leží. Na druhou stranu se ukázalo, že děti jsou zřejmě zvyklé na přesnou podobu domácího počítače (včetně softwaru a uspořádání elektronických programů a dokumentů), protože i když jsem je opakovaně pobízel, ať mi zkusí na zapnutém notebooku něco ukázat, nevěděly si rady. Pro dobrou orientaci při práci s počítačem je také třeba umět číst a alespoň základní slabikování zvládnout „jen“ jedno dítě.

Cizí některým dětem nebylo ani slovo internet. Co to je a k čemu slouží, vyjadřovaly děti konkrétními příklady, jako například opět šestiletá Helenka: „Pustím si tam barbíny.“ A když jsem se pak například šestiletého Vojty zeptal, jestli by mi na displeji notebooku ukázal obrázek, kterým se „internet pouští“, položil prst na jednu z řady zobrazených ikon - program Internet Explorer.

5.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Cílem výzkumu bylo najít odpověď na dvě základní otázky: Jaké místo mají média v životě dětí ve věku 5-6 let? Jak si u dětí tohoto věku vedou tradiční média (televize, časopisy, rozhlas, ale i knihy) v porovnání s novými médii (počítač, internet, mobilní telefon apod.)?

Protože jsem se rozhodl využít ve výzkumu kvalitativních i kvantitativních metod (viz kapitolu 5.3), stanovil jsem si pro kvantitativní část výzkumu několik hypotéz.

Základní hypotéza: Pětileté a šestileté děti už mají vlastní mediální povědomí. Média elektronická (televize, počítač apod.) si v případě svobodné volby zvolí častěji než knížky nebo časopisy (viz kapitolu 3.1 a studie Karin Böhme-Dürrové: Books are Littler Than TV).

Vedlejší hypotézy:

a) Děti z velkého města (Prahy) tráví s médii více času než děti z malého města (Jilemnice), které jsou v „užším“ kontaktu s přírodou.

b) Děti z církevní školky jsou vychovávány ke konzervativním hodnotám, proto v jejich „mediálním světě“ bude mít kniha a čtení silnější pozici než u dětí ze dvou ostatních MŠ.

c) Většina dětí v praktickém experimentu označením obrázku prokáže, že se ve svém životě už setkala s internetem.

5.3 Postup při získávání dat a metody jejich zpracování

Mezi metody výzkumu diplomové práce patřilo dotazníkové šetření, standardizovaný rozhovor a experiment. Jak uvádí sociolog Miroslav Disman, dotazník je „vysoce efektivní technika, která může postihnout velký počet jedinců při relativně malých nákladech“,⁹⁷ ale návratnost rozeslaných či rozdaných dotazníků je velice nízká. Jak si ukážeme níže, návratnost dotazníků však v našem případě byla poměrně vysoká.

Rodiče obdrželi anonymní dotazníky v mateřských školách, ve kterých jsem děti zkoumal, a vyplněné je opět vraceli do školek. Ve stejných školkách vyplňovali dotazník také učitelé. Výsledný soubor informací tedy dával dohromady data o několika skupinách předškolních dětí z pohledu jejich rodičů, učitelů, z odpovědí dětí i z pozorování dětí.

5.3.1 Výběr vzorku

Množinu dětí, rodičů a učitelů, kterou analyzovala diplomová práce Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let, jsem získal „účelovým výběrem“. Tím samozřejmě nemám na mysli snahu zmanipulovat nějak výsledky výzkumu, ale odkazuji na jeden ze sociologických výzkumných postupů. „Účelový výběr je založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno, a o tom, co je možné pozorovat“,⁹⁸ popisuje Disman a dodává, že takový postup „je používán i profesionálními agenturami, které provádějí za úplatu výzkum trhu“.⁹⁹ Na tomto místě chci proto zdůraznit, že níže uvedené závěry výzkumu nelze široce generalizovat na celou populaci českých předškolních dětí. Kdybych o takovou generalizaci chtěl skutečně usilovat, volba zkoumaného vzorku by musela proběhnout jinak – například pomocí „prostého

---

⁹⁷ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7. S. 141.

⁹⁸ Tamtéž, s. 112.

⁹⁹ Tamtéž.

náhodného výběru“. Avšak představa, že bych ze všech školek v České republice náhodně vylosoval reprezentativní vzorek a vydal se ho pak zkoumat, je vzhledem k mým možnostem nereálná.

Konečně Disman k metodě účelového výběru dodává, že nám „téměř nikdy neumožní nějakou opravdu širokou generalizaci našich závěrů, ale to neznamená, že tyto závěry nejsou užitečné“.¹⁰⁰

Jak jsem tedy ke konkrétnímu účelovému vzorku dospěl? Samozřejmě roli hrála dostupnost školek – tedy šance, že budu moci danou školku nejméně dvakrát v rozmezí několika týdnů navštívit (rozdání dotazníků, kontakt se samotnými dětmi, vyzvednutí dotazníků). Přesto jsem se snažil o určitou stratifikaci vzorku. Jedno hledisko: zřizovatelem dvou školek jsou obce, jedné školky katolická církev. Další hledisko: dvě školy se nacházejí v Praze, jedna na malém městě (méně než 10 tisíc obyvatel) – v Jilemnici v Libereckém kraji. Abych mohl uvedená hlediska porovnávat, měl jistotu, že si z každé školy odnesu alespoň několik vyplněných dotazníků od rodičů a abych zároveň mohl uplatnit i rozdělení podle pohlaví dětí, musel vzorek všech dětí čítat nejméně desítky chlapců a dívek.

Právě potřebná velikost vzorku byla jedním z důvodů, proč jsem se rozhodl nedat větší prostor jen opravdu malému počtu dětí a pomocí nestandardizovaného rozhovoru jsem se nepokusil proniknout do jejich nejen „mediálního“ světa co nejméně omezenou formou. Takový postup zvolil například Zbyněk Hanák v práci *Děti a jejich televizní hrdinové*.¹⁰¹ Ale právě to, co jsem zmínil v kapitole 5.1, se projevilo i v Hanákově práci. Děti sice ochotně odpovídají na otázky, ale velmi často ve svých „úvahách“ odbíhají od tématu. Hanák tak jen samotnému přepisu dvanácti rozhovorů musel věnovat zhruba 40 stran textu. Protože jsem se ale rozhodl zkoumat vzorek výrazně širší, než je 12 dětí, takový postup jsem vyloučil.

5.3.2 Analýza dat

Na zkoumaném vzorku jsem provedl kvantitativní analýzu získaných informací, zároveň ale další informace podrobil analýze kvalitativní, a pokusil se tak vzorek

---

¹⁰⁰ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2008. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7. S. 112 .

¹⁰¹ HANÁK, Z. *Děti a jejich televizní hrdinové*. Brno, 2008. 164 s. Diplomová práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce Jaromír Volek.

uchopit z širšího hlediska. Tedy představit – byť na relativně malé vybrané skupině - komplexnější pohled na danou problematiku. U zkoumaného vzorku jsem se snažil o co nejvyšší validitu (platnost), ačkoliv jsem si vědom toho, že reliabilita (spolehlivost výzkumné metody) je nižší.

„Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz, nového porozumění, vytváření teorie,“ připomíná Disman.¹⁰² Kvalitativní výzkum tak přináší mnoho informací, ovšem o malém počtu jedinců a generalizace kvalitativního výzkumu na populaci je často značně problematická a v některých případech i nemožná.

Kvantitativní analýzu, která ve své podstatě přináší omezený rozsah informace o mnoha jedincích, jsem využil k testování některých hypotéz. Využil jsem tedy jak postup deduktivní (kvantitativní výzkum), tak také induktivní (výzkum kvalitativní).¹⁰³

Vzhledem k počtu získaných vyplněných dotazníků i počtu zkoumaných dětí (v obou případech méně než sto) jsem výsledná procenta u kvantitativních šetření zpravidla zaokrouhloval na celá čísla.

Pro kvalitativní analýzu jsem použil metodu zakotvené teorie. „Zakotvená teorie je teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů,“ popisují americký profesor sociologie Anselm Strauss a autorka mnoha článků o výzkumech Juliet Corbinová (také spoluautorka výzkumné monografie *Unending Work and Care* vydané v roce 1988).¹⁰⁴

Získané výroky z dotazníků i od samotných dětí jsem začal třídit a analyzovat pomocí otevřeného kódování, při kterém dochází ke kategorizaci a konceptualizaci údajů. Studium výroků pak vedlo k určitému vymezení pojmů, to znamená k tvorbě „pojmových označení přidělených jednotlivým událostem, případům a jiným výskytům jevu“.¹⁰⁵ Související pojmy jsem pak v souladu se zakotvenou teorií řadil do vyššího řádu - kategorie, která byla obecnější než jevy v ní.

---

¹⁰² DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7. S. 286.

¹⁰³ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7. S. 287.

¹⁰⁴ STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X. S. 14.

¹⁰⁵ STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1. vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X. S. 42.

Jednotlivým kategoriím jsem přiřazoval také určité vlastnosti – dimenze, které „reprezentují umístění vlastnosti na nějaké škále“.¹⁰⁶ Například frekvence výskytu jevu je tak podle zakotvené teorie vlastností, která se může pohybovat na škále „často až nikdy“.

Po kódování otevřeném jsem pokračoval kódováním axiálním - zavedené kategorie jsem znovu doplňoval, případně upravoval i zaváděl kategorie nové a hledal i jejich nové uspořádání. Doplněním kategorií i přeřazováním pojmů jsem dospěl až k teoretické nasycenosti, tedy do bodu, kdy už jsem nenacházel nic nového, co bych mohl do kategorií přiřadit. Konečně jsem pak dospěl k selektivnímu kódování - vytváření samotné teorie, vztahů mezi hlavními kategoriemi.¹⁰⁷ Zároveň je ale třeba dodat, že vstupní data pro kvalitativní analýzu nebyla už na samotném začátku analýzy zcela „beztvará“. Získal jsem je totiž z dotazníků a standardizovaných rozhovorů – tedy všichni účastníci výzkumu se už zpravidla vyjadřovali k určitému konkrétnímu problému (vztah dítěte a televize, dítěte a počítače atd.). Na druhou stranu v závěru dotazníků byl i prostor pro volný komentář ke vztahu dětí a médií.

5.4 Dotazníkový výzkum u rodičů

Do každé zkoumané školky jsem v roce 2010 donesl anonymní dotazníky pro rodiče (viz příloha č. 5: Dotazník pro rodiče předškolních dětí), kteří si je brali od učitelek ve chvíli, kdy své děti vyzvedávali ze školky. V jedné rodině měli vyplnit jeden dotazník pro každé dítě ve věku 5-6 let, které příslušnou školku navštěvuje. Později rodiče dotazníky do školek opět vraceli.

Evidence počtu vydaných, vrácených vyplněných a vrácených prázdných dotazníků ukázala, že v Podolí, kde jsem osobně zkoumal 22 dětí, si rodiče byli ochotni odnést 24 dotazníků (některé děti ve školce při mé návštěvě chyběly) a 16 se jich vrátilo vyplněných. V Jilemnici, kde jsem osobně zkoumal 21 dětí, se dotazníků rozdalo 21 a vyplněných od rodičů se jich vrátilo 18. A konečně na Lužinách, kde jsem osobně zkoumal 14 dětí (plus 6 v předvýzkumu), se rozdalo 14 dotazníků a vyplněných jsem jich získal 11.

---

¹⁰⁶ STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X. s. 48.

¹⁰⁷ STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X. s. 86.

Rodiče v dotazníku odpovídali na dichotomické otázky, vybírali odpověď z více možností, uváděli dobu sledování televize atd. Zároveň jsem je požádal o doplnění těchto kvantitativních údajů a vyjadřovali se také volně do příslušných řádků dotazníku (k vyjádření rodiče vyzývaly také další podotázky). Právě tato volná vyjádření byla podkladem pro kvalitativní analýzu. Ovšem volný prostor k vyjádření nevyužili všichni rodiče, kteří jinak vyplněný dotazník odevzdali.

Celkem si dotazník vyzvedlo 59 rodičů, vyplněných jsem jich získal zpátky 45. návratnost tak u dotazníků dosáhla 76 procent. Započítáni ovšem nejsou rodiče (rodiny dětí), kteří si dotazník (ať už z jakéhokoliv důvodu) nevyzvedli.

Problematická otázka v dotazníku

Dotazník pro rodiče se skládal z celkem osmi základních otázek, které vycházely ze dvou stěžejních otázek celého výzkumu diplomové práce (Jaké místo mají média v životě dětí ve věku 5-6 let? Jsou u těchto dětí oblíbenější tradiční média, nebo média nová?). Rodičů jsem se proto ptal na vztah dětí a televize, časopisů, rozhlasu, knih, počítače, internetu, mobilních telefonů apod. Zároveň mě zajímal vztah rodičů k médiím, protože názory a výchova rodičů mají na postoje dítěte velmi podstatný vliv. Otázky jsem sestavil tak, aby bylo možné získané odpovědi kvantitativně hodnotit. Další doplnění otázek a podotázky jsem pak směřoval tak, aby dané odpovědi bylo možné využít pro kvalitativní výzkum a pro doplnění kontextu ke kvantitativním údajům. Ačkoli je dotazník uveden v příloze č. 5, zastavme se ještě u jeho čtvrté otázky, která se ukázala jako problematická: „Seřaďte pomocí číslic od 1 do 6 činnosti, které vaše dítě podle vás vykonává nejraději. 1 = nejvíce oblíbená; 6 = nejméně oblíbená. Pokud dítě činnost vůbec nevykonává, napište 0.“ Někteří rodiče činnosti dětí neřadili (nepoužili každé číslo jen jednou), ale známkovali je a použili například tři „trojky“, dvě „jedničky“ a jednu „šestku“. Matoucí bylo zřejmě doplnění, že mohou uvádět i číslo 0 – tím jsem chtěl původně předejít chybné interpretaci, kdy nevykonávání činnosti by rodiče jednoduše označili vysokým číslem – jako nejméně oblíbenou (ve skutečnosti by třeba u dětí ale oblíbená byla, jen ji z nějakého důvodu vykonávat nemohou). Abych tedy mohl s daty ze čtvrté otázky pracovat, použil jsem pouze dotazníky, u kterých rodiče činnosti skutečně řadili a každé číslo (kromě nuly) použili pouze jednou. To znamená, že použili číslice od jedné do šesti, od nuly do pěti, případně dvě nuly a číslice od jedné do čtyř (v žádném případě se nestalo, že by dítě nevykonávalo více než

dvě ze sledovaných činností, tedy rodiče nikdy nepoužili více než dvě „nuly“). Počet takto vyplněných dotazníků se pro čtvrtou otázku zredukoval z původních 59 na 29 dotazníků – proto jsem výsledky ke čtvrté otázce shrnul pouze pro všechny školky dohromady a nedělil je podle jednotlivých MŠ. Mezi šest zkoumaných činností patřilo „prohlížení časopisů“, „prohlížení knížek“, „sledování televize (včetně sledování DVD apod.)“, „hraní na počítači“, „hraní si s (na) mobilním telefonem a „poslouchání hudby na CD, audiokazetě a podobně“. Zjistit jsem chtěl pořadí prvních čtyř nejoblíbenějších činností, proto jsem u každé činnosti spočítal počet jedniček, dvojek, trojek a čtyřek, které jí rodiče přidělili, a získal pro ni průměrnou hodnotu. Zároveň jsem ze šesti zkoumaných činností vyřadil dvě, které získaly nejvíce nul (děti se jim často nevěnují vůbec). Zbylé čtyři činnosti jsem pak seřadil, nejnižší průměr znamenal nejvyšší oblibu.

5.4.1 Mateřská škola Na Zvoničce v Praze 4 - Podolí

Na začátku této podkapitoly připomeňme, že výsledky z jednotlivých školek jsou uvedeny odděleně, abychom mohli mimo jiné reagovat na dvě hypotézy (1. Děti z velkého města tráví s médii více času než děti z malého města. 2. Děti z církevní školky jsou vychovávány ke konzervativním hodnotám, proto v jejich „mediálním světě“ bude mít kniha a čtení silnější pozici než u dětí z dvou ostatních MŠ).

V dotazníkovém šetření v Podolí jsem od rodičů získal data pro devět chlapců a sedm dívek. Procentuální zastoupení chlapců tedy bylo 56 procent, dívek 44 procent.

Mobilní telefon, počítač

Vlastní mobilní telefon nemělo podle rodičů žádné z tamních dětí. Přístup k počítači mělo doma 81 procent dětí – z toho 56 procent dětí počítač obsloužilo samo. Děti z MŠ Na Zvoničce v průměru u počítače za týden strávily přibližně 2,3 hodiny, tvrdili rodiče.

Počítač nebyl součástí všech domácností. Proč ale počítač v některé rodině chyběl, rodiče nijak nespécifikovali. Jinde počítač měli, ale přístup k němu dítě nemělo – rodiče to nepovažovali za potřebné.

Pokud počítač doma byl a dítě k němu mělo přístup, regulovali rodiče dobu, kterou u počítače dítě stráví. Někteří rodiče uvedli, že regulace není potřeba – byli to ovšem ti samí, kteří zároveň uváděli, že dítě s počítačem umí pracovat jen minimálně a má o něj také minimální zájem.

Dobu strávenou u počítače regulovali rodiče několika způsoby – například změřením doby (maximálně 20 minut), nebo tím, že smělo dítě zapnout počítač jen po dohodě s rodiči, nebo byl počítač v jedné místnosti s rodiči, kteří na dítě přímo dohlíželi. „Nechci mít doma kybernetické obézní dítě,“ uvedl k regulaci jeden z rodičů.

Rodiče se kromě doby u počítače snažili vymezit i její náplň – například smělo dítě počítač zapnout jen po domluvě, co na něm bude dělat, jiní usilovali o to, aby se dítě věnovalo hrám, které rozvíjejí jeho schopnosti, jako je postřeh, cit pro barvy atd. Další rodiče sledovali, na jaké internetové stránky dítě chodí. Někde byl pobyt u počítače pro dítě „za odměnu“.

Silný vliv na kontakt předškolního dítěte s počítačem může mít starší sourozenec, jak uvedla jedna z matek: „Snažím se omezovat, je to boj. Máme sourozence ve věku 13 let, ten má i mnoho školních povinností na počítači. Má tedy vzor!“ Naopak jedno z podolských dětí mělo svůj vlastní dětský počítač, proto počítač rodičů používalo jen minimálně.

Co děti na počítači dělaly? Především hrály hry. Šlo o hry závodní (řízení automobilů, motorek), logické (šachy, luštění rébusů), „postřehové“, naučné hry („hraje hry s číslicemi a písmenky“, počítání), hrály hry na internetu nebo „pro jejich věk určené“. Jeden z rodičů zmínil konkrétní hru FarmVille (účastník hry si založí vlastní farmu, na které pak hospodaří).

Kromě her trávily děti čas i u výukových programů (například angličtina). Mezi další aktivity patřilo prohlížení fotografií, malování, sledování filmů nebo samotná výuka práce s počítačem.

A co podle rodičů děti na počítači dokázaly zvládnout, jaké byly jejich znalosti? Pokud s počítačem pracovaly, pohybovaly se jejich dovednosti zhruba v mezích: zapnout počítač, spustit hru, ovládat hru, prohlížet fotografie, vypnout počítač. Někdy ale rodiče záměrně své počítačové dovednosti dětem nepředávali (například neukázali, jak počítač zapnout).

Televize

Děti z MŠ Na Zvoničce se v průměru dívaly na televizi zhruba 5,7 hodiny týdně. Rodiče v zásadě zastávali dva postoje: televizi regulujeme a televizi neregulujeme, protože to není potřeba. V případě regulace rodiče přiznávali, že ne vždy jsou úspěšní. Jedna z matek například uvedla: „Snažím se regulovat – jen dětské pořady, ale je jich

dost!“ I další rodiče neregulovali pouze samotnou dobu strávenou před obrazovkou, ale zasahovali i do výběru a dětem nedovolovali sledovat „nevhodné pořady“.

Pokud bychom se na pořady, které děti sledovaly, podívali z tematického a žánrového hlediska, zmiňovali rodiče především dětské pořady, pohádky (animované i hrané), filmy pro děti, ale i přírodovědné pořady, naučné pořady nebo pořady o automobilech. Některé předškolní děti sledovaly i pořady pro teenagery.

Konkrétně děti z Podolí sledovaly například Večerníček, Kouzelnou školku (komponovaný pořad České televize, v roce 2010 se vysílal čtyřikrát týdně na kanálu ČT1 odpoledne, repríza byla následující den ráno), Hřiště 7 (opět komponovaný dětský pořad České televize), Animáček (blok animovaných filmů na televizi Barrandov – například seriál Rychlá rota) nebo americký seriál Simpsonovi. Přitom zejména Kouzelnou školku, ale i Večerníček rodiče zmiňovali častěji než jiné pořady. Kouzelná školka cílí právě na děti v předškolním věku – v pořadu se objevují herci, pohádky i loutky. Rodiče jednoho dítěte otevřeně přiznali, že sleduje reklamy.

Z hlediska televizních stanic děti sledovaly kromě kanálů ČT1, Prima COOL (stanice pro mládež, kde vysílají zmíněné Simpsonovi), televize Barrandov i kabelovou televizi a dětské kanály (například JimJam).

U televize ale děti trávily čas také sledováním DVD (opět rodiče zmiňovali pohádky). Další děti si podle rodičů pouštěly televizi jen jako kulisu.

Z hlediska doby, kdy se děti na televizi dívaly, kromě večera (Večerníček) a všedního dne odpoledne (Kouzelná školka) rodiče zmínili víkendová rána (ranní víkendové pořady – mimo jiné Hřiště 7) a pohádky v neděli odpoledne.

Vztah dětí k televizi byl podle rodičů z MŠ Na Zvoničce více či méně kladný, rodiče ale nikdy neuvedli to, že by dítě televizi nemělo rádo.

Hudba

Elektronicky reprodukovanou hudbu děti poslouchaly 5,3 hodiny týdně. Všechny děti naslouchaly hudbě z CD, 31 procent poslouchalo také audiokazety, stejné procento poslouchalo i rozhlasové vysílání. Na počítači poslouchalo hudbu 19 procent dětí, MP3 přehrávač používalo 13 procent, iPod 6 procent dětí. 19 procent dětí využívalo k poslechu hudby jiné přístroje – rodiče například uvedli „multimediální systém“ nebo gramofon.

Pokud děti poslouchaly hudbu, pouštěly si ji buď samy, nebo jim ji pouštěl někdo jiný. Oba způsoby byly podle výpovědí rodičů běžné. Někdy si děti hudbu sice samy pustit dokázaly, ale mohly to udělat jen po svolení rodičů.

Děti kromě hudby poslouchaly i mluvené slovo. Poslouchaly pohádky, někdy říkanky (ty byly z hlediska odpovědí rodičů spíše okrajové), písničky (nejen dětské), ale někdy prostě to, co právě poslouchali rodiče (zejména v autě). Například rodiče jednoho dítěte uvedli: „Má naladěnou country hudbu, s námi rád poslouchá ‚Oldies‘ plus jazz a klasickou hudbu.“ Jiní uvedli písničky Petra Skoumala nebo Písničky z Kouzelné školky.

Podle rodičů si děti zpravidla vybíraly hudbu samy – ovšem jen z možností, které jim rodiče nabídli. Někdy měli i volnou ruku: „Líbí se jí celkem vše, jen rock nemá ráda, spíše ale upřednostňuje české písně – vybírá si sama.“

Čtení

Dětem z Podolí četl někdo před spaním zhruba pět dnů v týdnu, za celý týden asi 3,4 hodiny. Dětem četli především rodiče, jindy prarodiče, méně často sourozenci.

Děti naslouchaly podle vyjádření rodičů zejména pohádkám (například Medvídek Pú, pohádky Josefa Lady). Běžné byly ale i encyklopedie, knihy o zvířatech nebo dobrodružné příběhy. Důležité bylo pro děti i prohlížení knížek. Další kapitolou jsou časopisy (například Sluníčko). Podle jednoho z rodičů dětem doma četli vše „od pohádek, Čtyřlístku, encyklopedie, atlasu hub až po jízdničky“.

Vztah dětí ke čtení byl podle rodičů kladný, někdy se bez čtení nechtěly vůbec obejít. „Čtení pohádek před spaním si v poslední době velmi oblíbila.“ „Byla by nejraději, kdybychom jí četli každý den,“ napsali například rodiče. Čtení před spaním bylo v některých rodinách už jakýmsi „rituálem“. Nikdo z rodičů nevedl, že by čtení nemělo jeho dítě rádo.

Názory rodičů na vztah dětí a médií

Na závěr dotazníku se rodiče mohli volně vyjádřit k vztahu jejich dětí a médií. „Zatím naivní (vztah k médiím, poznámka autora), od malička má rád reklamy, pamatuje si různé slogany, ale zatím jim příliš nerozumí. Od rodičů dostává informace o médiích a obsahu. Pracují v oboru, vysvětlování souvislostí je samozřejmostí. Snaha o eliminaci pořadů s násilnými motivy,“ uvedla například jedna rodina.

Z vyjádření dalších rodičů vyplývá, že média chápou jako nástroj, který je „dobrý sluha, ale zlý pán“ – a míní tím především ta elektronická. Knihy a časopisy jsou pro dítě „lepší“ než televize nebo počítač, vyplývá z uvedených názorů. Například: „Naše dítě má k médiím kladný vztah a vzhledem k tomu, že žijeme v 21. století, se tento zájem snažíme přiměřeně podporovat. K naší velké radosti mají u nás velký úspěch i knihy a časopisy, které má naše dítě spojeno s chvílemi klidu a času, který máme při jejich čtení jen pro sebe.“ A nebo: „Čtení literatury je důležitý výchovný prvek, je-li doplněn o přiměřené používání médií a v rozumné rovnováze, nevidím rozpor.“

5.4.2 Církevní mateřská škola Srdíčko v Praze 5 – Lužinách

Z dotazníků od rodičů jsem získal informace o osmi chlapcích a třech dívkách. Chlapci tedy byli zastoupeni ze 73, dívky z 27 procent.

Mobilní telefon, počítač

Ani žádné dítě z Lužin nevladnilo mobilní telefon. Přesto se mobilní telefon některým dětem do ruky dostal: „O mobil má zájem jako o foťák. Hrají si spolu s dcerou (4,5 roku) s našimi starými, nefunkčními mobily. Velmi oblíbený je i plyšový mobil,“ popsala jedna rodina. Další rodiny se shodly na tom, že je na mobilní telefon ještě brzy.

64 procent dětí mělo doma přístup k počítači, přitom 27 procent dětí přítomnost nikoho dalšího k práci s počítačem nepotřebovalo. Děti z MŠ Srdíčko používaly v průměru počítač necelou hodinu týdně (0,7 hodiny).

Proč některé děti neměly přístup k počítači? „Zatím to pro něj nepovažujeme za důležitou součást rozvoje,“ popsali rodiče svůj postoj. „Tatínek je programátor. Vzhledem k jeho vzdělání (MFF UK) považujeme za zbytečné v tomto věku zatěžovat dítě počítačem,“ napsali jiní.

U dětí, které se k počítači doma dostaly, byla na Lužinách situace z pohledu regulace ze všech tří školek nejpestřejší. První skupina rodičů dětem omezovala zejména dobu, kterou u počítače strávily. „K počítači má přístup pouze s tatínkem, který s ním hraje vybrané hry. Důvodem je, že chceme mít co nejdéle pod kontrolou takto strávený čas,“ cituji jeden příklad. Šlo opět nejen o regulaci času, ale přítomnost někoho z rodičů měla i v dalších rodinách vymezit také obsah práce dítěte s počítačem.

Jiní ale regulaci nepovažovali za potřebnou („Nepodporujeme ho v užívání počítače, ani neomezujeme. Používá ho sám velmi zřídka.“), nebo sledovali jen obsah („Poněvadž dcera závodně sportuje, nemá na počítač moc času. Samozřejmě sleduji, co na počítači dělá.“).

Třetí skupina dětí měla sice k počítači přístup, ale považovala ho za „konkurenta“ („Dítě nepovažuje PC za zábavu, ale práci rodičů; z mého pohledu je pro ní PC konkurent.“ Nebo: „Počítač... považuje za pracovní nástroj rodičů - ani ho to moc neláká, je radši, když ho rodiče vypnou.“). Někdy také předškolní děti pouze sledovaly starší sourozence, jak si na počítači hrají.

Děti opět na počítači především hrály hry. Šlo o „dětské hry“, pexeso, logické (puzzle, hledání rozdílů). Rodiče zmínili i dětský internetový portál Alík.cz (provozovatelem serveru je mediální skupina MAFRA). Mezi další běžné činnosti patřilo malování, vybarvování. Děti na počítači také sledovaly pohádky (DVD), i krátké filmy na serveru YouTube. „Výjimečně prohlížíme fotky nebo hledáme obrázky k poučení (například jak vypadá los),“ uvedla jedna rodina.

Televize

Na televizi se v průměru týdně děti z Lužin dívaly 5,9 hodiny. Nejčastěji rodiče zmiňovali postoj, že sledování televize svému dítěti regulují, především šlo o délku sledování, o regulaci výběru pořadů se zmínili jen okrajově. „Snažíme se samozřejmě sledování TV regulovat na co nejkratší dobu.“ „Regulujeme velmi, v rodině jsou další menší děti,“ uvedli například rodiče. Jiní jsou v regulaci mírnější, nebo přiznávají, že jsou málo důslední. I na Lužinách se objevil případ, kdy rodiče sledování televize dítěti neregulovali s odvoláním na to, že to „není potřeba“.

Obecně sledovaly děti z Lužin zejména pohádky, dětské pořady, dětské filmy, přírodopisné či vzdělávací pořady, ale i „s manželem magazíny o autech“ nebo pořady v cizím jazyce. Podle vyjádření rodičů měly poměrně značný prostor i speciální dětské kanály (Minimax, JimJam – dostupné přes kabelové a satelitní vysílání.)

Z pořadů, které děti sledovaly, rodiče nejčastěji zmiňovali Večerníček a Kouzelnou školku (více k pořadu viz kapitolu 5.4.1). Dále pak uváděli Hřiště 7 (opět viz kapitolu 5.4.1), nedělní odpolední pohádku v České televizi.

I na Lužinách děti běžně usedaly před televizi kvůli sledování DVD (pohádky, dětské filmy, někdy došlo například na slavného Vinnetoua Karla Maye).

Ve výběru pořadů hráli roli také sourozenci („aby to bylo únosné i pro tříletou sestru“). Všechny výpovědi rodičů uváděly, že vztah dětí k televizi je kladný. V některých případech „přímo magnetický“.

Hudba

Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly děti 2,5 hodiny týdně. 91 procent dětí poslouchalo hudbu z CD, 46 procent z audiokazety (na výběr bylo zároveň více možností), 27 procent poslouchalo rozhlasové vysílání. Devět procent poslouchalo hudbu na počítači. Žádné jiné zařízení k poslechu hudby děti z Lužin nepoužívaly.

I u dětí z MŠ Srdíčko bylo běžné, že si hudbu doma pouštěly samy, ovšem opět ne všechny. Jindy měly omezený výběr: „Děti mají několik CD s dětskými písničkami a ty si doma pouští samy, kdy chtějí, bez omezení.“

„Denně musí jezdit 30 minut do MŠ autem plus cesta zpět. Cestu jí zpříjemňují CD – pohádky, říkanky, dětské písničky“ popsal jeden z rodičů. Poslech v autě byl u dětí z Lužin z hlediska styku s reprodukovanou hudbou důležitým momentem.

Děti poslouchaly mluvené slovo (pohádky, okrajově říkadla) i hudbu (dětské písničky, lidové písničky, hudbu z pohádek). Konkrétně šlo například o písničky Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře nebo Petra Skoumala, ale i o písničky v angličtině pro děti nebo trampské písničky.

„Miluje rock 'n'roll, a kytarovou (rockovou) hudbu s výrazným rytmem. Ale i jiné folkovější žánry jsou oblíbené. (...) Nabízíme jazz, dřevěné dechové nástroje, klasiku, ethno (židovské, izraelské),“ popsala jedna zřejmě silně hudební rodina.

Děti měly obecně k dispozici na výběr z okruhu hudby, který stanovili rodiče, nebo jim hudbu rodiče vybrali přímo.

Čtení

Dětem četl před spaním někdo šest dnů v týdnu, v součtu celkem asi 4,9 hodiny. Četli především rodiče, případně prarodiče, někdy i sourozenci. Na Lužinách poslouchaly děti spíše četbu z knížek, časopisy (Sluníčko) rodiče zmiňovali méně často. Žánrově šlo o dětské příběhy, pohádky, populárně naučnou četbu (spíše prohlížení) o vesmíru, přírodě, encyklopedie, komiksy. Ze spisovatelů rodiče jmenovali například Ondřeje Sekoru nebo Václava Čtvrta. Z konkrétních titulů pak třeba Děti z Bullerbynu, Broučky nebo Lokomotivu Tomáše.

Čtení měly děti rády, i když se objevil i výrok o tom, že dcera „dává přednost poslouchání pohádek na CD přehrávači“. Někdy si děti raději knížky prohlížely.

Rodiče napsali „za děti“ několik nadšených reakcí: „Anežka si pohádku vyžaduje a těší se na ni.“ Nebo: „Vztah velmi kladný (zvládl by celodenní čtení a byl by nadšen!).“

Názory rodičů na vztah dětí a médií

Ve volném vyjádření se rodiče přiklonili k tomu, že je děti před médii potřeba chránit. Příkladem byl výrok: „Snažíme se děti záměrně udržovat trochu ‚opožděné‘ - například s používáním počítače, protože vidíme, že u jiných dětí stejného věku lehce nastane to, že se děti už ničím jiným nedokážou zabavit a bez počítače se nudí. Víme, že jednou nastane doba, kdy budeme muset změnit tuto ‚politiku‘, ale dokud to jde, tak to tak děláme.“ Rodiče stejného dítěte uvedli, že má nejraději sport a „volné hraní“.

Jiná rodina poukázala na složitější výchovu dítěte v okamžiku, kdy je v rodině starší sourozenec: „Možnost syna se příliš dlouho dívat na televizi je ovlivněna starším sourozencem a rodičovskou nedůsledností. Starší syn měl ve svém ‚mládí‘ podstatně přísnější režim“.

5.4.3 Mateřská škola Zámecká v Jilemnicích

V jilemnické školce jsem získal dotazníky od rodičů 12 chlapců a šesti dívek. Chlapci tak byli zastoupeni z 67 procent, dívky z 33 procent.

Mobilní telefon, počítač

Vlastní mobilní telefon mělo 17 procent dětí, 83 procent telefon nevlastnilo. Pouze v jilemnické školce se našli rodiče, kteří uvedli, že jejich dítě má vlastní mobilní telefon. „V místě školy je dítě 6 km od domova. Domlouváme se na odjezdu domů autem. Mobil má už nyní, aby s ním pak ve škole nezlobil, ale byl na něj už zvyklý,“ popsal situaci jeden z rodičů. A jiný uvedl: „Pouze pro případ největší nutnosti, může s ním fotit.“

Přístup k počítači doma mělo 77 procent dětí, z nich 47 procent ho dokázalo obsloužit samo. V průměru strávily děti z jilemnické školky u počítače 2,5 hodiny týdně.

Několik dětí z jilemnické školky tedy doma vůbec nemělo přístup k počítači. V rodině buď počítač nebyl („používáme jen laptop k práci“), nebo byl, ale dítě se

k němu nedostalo („Není to třeba.“ „Nechci kazit jeho přirozený vývoj, na PC se naučí až ve škole.“), nebo mu bránilo bezpečnostní heslo.

Dětem, které se doma dostaly k počítači, rodiče čas strávený u něj regulovali. Dítě mělo přístup k počítači například pouze za přítomnosti někoho z rodičů, nebo mělo stanovenou maximální dobu, kterou mohlo u počítače strávit. Rodiče omezovali i náplň práce s počítačem („má přístup pouze na pár povolených her“). Nikdo z rodičů neuvedl, že by dětem z hlediska času nechával u počítače „volnou ruku“.

A rodiče naopak ve značné míře sledovali (alespoň podle svých tvrzení), co děti na počítači dělají: „Nejen, že sleduji, co dělá, ale snažím se s ním o tom, co na PC dělá, diskutovat,“ popsal například jeden z rodičů.

Další skupina dětí se k počítači dostala jen ve výjimečných případech (nemoc, špatné počasí), ale i tehdy byla pod dozorem rodičů.

Dominantní činností dětí při práci s počítačem byly podle výpovědí rodičů hry, u některých dětí šlo výhradně o hry. Jednalo se o „hry pro děti“, logické hry (pexesa, puzzle, sudoku), sportovní hry – například hokej). „Na počítači hraje hry procvičující postřeh, pohotovost a logické uvažování,“ popsal jeden z rodičů.

Další kategorií činností bylo vzdělávání (vzdělávací programy, angličtina, matematika, „společné hledání zajímavostí na internetu“). Běžnou činností dětí na počítači bylo i kreslení. „Hraje hry, kreslí si v bitmapovém dětském editoru, surfuje po internetových serverech s hrami,“ shrnul aktivity svého dítěte další z rodičů.

Děti si také na počítači prohlížely fotografie a sledovaly rodinná videa. Spíše výjimečně sloužil počítač i ke sledování pohádek.

Televize

Podle rodičů strávily děti z MŠ Zámecká týdně u televize rovných sedm hodin. I rodiče jilemnických dětí se snažili čas strávený před obrazovkou dětem regulovat: „Má povoleny nejvýše 1,5 až 2 hodiny denně,“ uvedli například. „Vždy pod dohledem a omezeně. TV = škoda času!“, napsali jiní. Další se snažili dobu před obrazovkou omezovat tím, že čas dítěte vyplňují jinými aktivitami – sportem, zájmovými kroužky. Postoj, že je třeba čas u televize regulovat, se sice u rodičů objevoval často, ale výjimkou nebyl ani opačný názor. „Sledování nereguluji, není třeba, sleduje ji málo,“ napsal jeden z rodičů. „Sama si řekne dost,“ uvedl další. A jiný otevřeně přiznal, že sledování televize dítěti nereguluje.

Děti z MŠ Zámecká doma sledovaly obecně dětské pořady, seriály pro děti, pohádky, přírodopisné filmy, filmy o dětech, ale i zábavné a soutěžní pořady. Divácké preference svého syna popsal jeden z rodičů takto: „(Sleduje, pozn. autora) nejraději dětské pořady a české seriály typu Ulice. Dětské pořady preferuje kreslené, i když s věkem častěji koukne i na pořad hraný lidmi.“ A další rodina uvedla: „V televizi sleduje převážně sportovní pořady (fotbal, hokej).“

Z konkrétních pořadů ale rodiče zmiňovali především Večerníček. Méně často pak i Kouzelnou školku (více k pořadu viz kapitolu 5.4.1). K dalším pořadům, které děti sledovaly, patřilo Hřiště 7 (opět viz kapitolu 5.4.1) a Šikulové (pořad České televize, děti se v něm učí vyrábět, tvořit, dělají pokusy).

Děti běžně před televizi usedaly také kvůli sledování DVD. V některých rodinách bylo takové využití televize pro dítě dokonce dominantní (alespoň podle vyjádření rodičů). Na DVD pak sledovaly zejména pohádky, ale i rodinné filmy.

Vztah dětí k televizi se ve výpovědích rodičů pohyboval na škále „moc rád televizi nesleduje“ nebo „u televize nevydrží dlouho“ přes „vztah má kladný“ až po „velice rád se dívá na TV“. Přitom „chladný“ vztah dětí k televizi nebyl ve výpovědích rodičů výjimkou. Děti se většinou dívají „rády“, ale o žádném náruživém divákovi, kterého není možné od televize odtrhnout, se rodiče nezmínili.

Hudba

Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly děti v průměru 1,9 hodiny týdně. Hudbu z CD poslouchalo 72 procent dětí, z audiokazety 33 procent. Rozhlasové vysílání poslouchala rovná polovina dětí, hudbu na počítači 17 procent. Žádné jiné zařízení děti k poslechu hudby podle rodičů nepoužívaly.

Bylo běžné, že si děti hudbu pouštěly samy, stejně tak bylo běžnou praxí, že jim ji pouštěl někdo jiný (protože to samy nesměly, případně neuměly). Také děti z Jilemnicka poslouchaly hudbu i mluvené slovo. Některé děti ale poslouchaly hudbu jen jako kulisu: „Hudbu poslouchá jen jako kulisu, když posloucháme rádio my.“ Poměrně významnou příležitostí pro setkání se s hudbou byla pro předškolní dítě cesta automobilem, vyplývá z vyjádření rodičů.

Děti poslouchaly zejména dětské písničky (Písničky z Kouzelné školky, písničky Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře) a pohádky (například Hurvínek, Broučci), ale i rozhlasové vysílání, pop-music nebo vážnou hudbu.

Děti si při poslechu hudby vybíraly buď z okruhu, který jim nabídli rodiče, někdy měly ale zcela volnou ruku.

Čtení

Dětem před spaním někdo četl přibližně pět dnů v týdnu, celkem zhruba 3,1 hodin. Jilemnickým dětem četli zejména rodiče, prarodiče (spíše babičky), sourozenci. Některé děti si už četly nebo se snažily číst si samy. Děti se se čtením nesetkávaly pouze před spaním (v některých rodinách se naopak před spaním nečetlo vůbec, i když to byla spíše výjimka), ale i během dne: „Čteme pouze, když si přinese časopis, který ho zajímá, a chce přečíst z něho to, co ho zaujme z obrázků.“

Dětem někdo předčítal především z knížek (převážně dětských), ale i časopisů (Čtyřlístek, časopisy o přírodě). „Spíše vévodí časopisy, u těch vydrží o mnoho déle než u knížek,“ uvedl jeden z rodičů.

Žánrově šlo o pohádky, dobrodružné příběhy, ale i o encyklopedie nebo atlasy. Rodiče se shodli na tom, že jejich děti mají čtení rády. Jen v jednom případě bylo čtení trochu v pozadí: „Čtení má rád, ale ještě radši vypravování před spaním za tmy.“

Jinak rodiče tvrdili, že vztah jejich dětí ke čtení je kladný, vřelý apod., někdy si děti čtení samy „vynutí“.

Názory rodičů na vztah dětí a médií

Z volných vyjádření rodičů vyplynulo (nevyjádřili se zdaleka všichni, kteří dotazník odevzdali), že média jsou něčím, před čím je potřeba děti chránit. A pro dítě jsou něčím méně vhodným než třeba pobyt venku. „Nemám ráda vysedávání dětí u televize nebo počítače, preferuji pobyt venku, sport, různé vyrábění“. Nebo: „Ráda hraje na PC, ráda se podívá na televizi, ale nejraději si hraje venku a sportuje společně s rodinou. To nenahradí žádná sebelepší média.“ A do třetice názor, který je k médiím ještě více kritický: „Nejsme příznivci všeho moderního. Malé děti potřebují kontakt s lidmi, nikoli s přístroji. Chceme syna rozvíjet přes skutečné prožitky, žádnou virtuální realitu dítě nepotřebuje,“ uvedla jedna rodina a doplnila, že za skutečné prožitky považuje kreslení, pohybové aktivity, společenské hry s rodinou nebo péči o králíka a ostatní domácí mazlíčky.

Někdo chápal média přímo jako útočníky: „Myslím, že média útočí nejen na nás dospělé, ale i na děti a my bychom jim měli ukázat, jak nám média mohou pomoci,

rozvíjet nás a obohatit. A jak se bránit tomu, aby v nás ubíjela to naše individuální, čím se lišíme a v čem jsme jedineční. Abychom nebyli jak jednoduší stádo.“

V jiné rodině se snažili naučit své děti orientovat se v moderních médiích s takovou samozřejmostí, aby je uměly používat jako „kartáček na zuby“.

Ke tvrzení „všechny děti, pokud je necháte, budou rády sedět u televize, proto se to musí regulovat,“ se vrátím až v samotném závěru této práce, protože bude bezesporu zajímavé porovnat ho se zjištěními, která jsem nejen ve školkách nasbíral.

5.4.4 Čtvrtá otázka: oblíbenost činností, všechny tři MŠ

V této kapitole shrnuji výše zmíněnou čtvrtou otázku z dotazníku pro rodiče: „Seřadte pomocí číslic činnosti, které vaše dítě podle vás vykonává nejraději.“ Z šesti činností, které jsem rodičům v tabulce nabídnul – „prohlížení časopisů“, „prohlížení knížek“, „sledování televize (včetně sledování DVD apod.)“, „hraní na počítači“, „hraní si s (na) mobilním telefonem“ a „poslouchání hudby na CD, audiokazetě apod.“ – jsem vyřadil „hraní si s (na) mobilním telefonem“ a „hraní si na počítači“. U těchto dvou činností totiž rodiče nejčastěji uváděli, že je děti nevykonávají vůbec (nejvíce vyřazení si připsal mobilní telefon).

Podle rodičů předškolních dětí z MŠ v Podolí, na Lužinách a z Jilemnice jejich potomci nejraději sledovali v roce 2010 televizi – na stupnici od jedné do čtyř jí náležel průměr 2,17. Druhou nejoblíbenější činností dětí bylo podle rodičů prohlížení knížek – průměrně této činnosti přiřadili hodnotu 2,61. Na třetí místo se zařadilo prohlížení časopisů s „indexem“ 2,75. Čtvrté skončilo poslouchání hudby s číslem 2,84.

5.4.5 Shrnutí dotazníkového výzkumu u rodičů

Ze všech tří školek jsem od rodičů získal informace o 29 chlapcích a 16 dívkách. Chlapci tak tvořili 64 a dívky 36 procent vzorku. Vlastní mobilní telefon mělo 7 procent dětí (10 procent chlapců a žádná dívka). Volný přístup k počítači měly doma přesně tři čtvrtiny dětí, z toho 46 procent dětí si s obsluhou počítače poradilo bez cizí pomoci.

Podle rodičů děti nejraději sledovaly v roce 2010 televizi – na stupnici od jedné do čtyř získala průměrnou hodnotu 2,17. Druhou nejoblíbenější činností dětí bylo prohlížení knížek, kterému rodiče přiřadili „známku“ 2,61. Třetí skončilo prohlížení časopisů (2,75) a čtvrté poslouchání hudby s „indexem“ 2,84. „Hraní si s (na) mobilním telefonem“ a „hraní si na počítači“ jsem z žebříčku šesti zkoumaných činností vyřadil, protože právě u těchto dvou rodiče nejčastěji uváděli, že je děti nevykonávají vůbec.

Děti podle rodičů sledovaly v průměru televizi 6,2 hodiny týdně. Přitom rozdíl mezi chlapci a dívkami byl minimální (chlapci 6,2 hodiny a dívky 6,3 hodiny). Vedle toho strávily děti u počítače týdně další zhruba dvě hodiny - přitom více času připadalo podle rodičů na dívky (2,5 hodiny), chlapci před počítačovou obrazovkou strávili v průměru 1,7 hodiny.

Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly děti průměrně 3,2 hodiny týdně. Poslechem opět trávily více času dívky (3,9 hodiny), na chlapce připadalo 2,8 hodiny. Z CD poslouchalo hudbu 87 procent, z audiokazety 36 procent dětí. Rozhlasové vysílání poslouchalo 38 procent předškoláků. Přímo na počítači si hudbu pouštělo 16 procent, MP3 přehrávač používaly celkem čtyři procenta pětiletých a šestiletých. Na mobilním telefonu si hudbu nepouštěly žádné děti, na iPodu jen velmi nízké procento (zhruba dvě). Jiné zařízení se ke slovu dostalo v sedmi procentech případů – šlo například o gramofon. Před spaním četl někdo dítěti zhruba pět dnů v týdnu, v průměru 3,6 hodiny týdně.

K vyhodnocení jednotlivých hypotéz se i vzhledem k souvislostem s dalšími částmi výzkumu dostaneme v kapitole 7.1.

5.5 Dotazníkový výzkum u učitelů

Vedle rodičů má podstatný vliv na rozvoj osobnosti dítěte i škola (školka) a tamní prostředí. Chtěl jsem proto zjistit, jestli děti přijdou ve školce do styku s médií (a s jakými) a jaký mají na jednotlivá média (a jejich roli v životě dítěte) názor učitelky, které se o děti starají a které svým postojem rozvoj a postoje dětí ovlivňují.

V každé školce jsem proto o vyplnění dotazníků poprosil tamní učitelky (tedy pouze ty, které přijdou do styku s dětmi ve věku 5-6 let). V Podolí učitelky vyplnily tři dotazníky, na Lužinách také tři dotazníky a v Jilemnici jeden dotazník. Přesnou podobu dotazníku ukazuje příloha č. 6 (Dotazník pro učitele v mateřských školách).

Televize

Z odpovědí učitelek vyplynulo, že ani v MŠ v Podolí ani na Lužinách děti televizi v průměrném týdnu v zásadě vůbec nesledují. Tamní učitelky zastávaly názor,

že televize mají děti doma dost. V jilemnické školce pak sledovaly televizi dvakrát týdně, za týden celkem v průměru jednu až tři hodiny.

„Televizi s dětmi nesledují, protože v rámci výchovného programu není čas (nebo si ho nechci udělat),“ uvedla například jedna z učitelek MŠ Na Zvoničce. A další jí doplnila: „Televizi zde děti nesledují, protože děláme spoustu jiných činností, které děti plně zaměstnají. Děti jsou i spoluvůrci těchto činností.“

Ani v MŠ Srdíčko nesledovaly děti běžně televizi, protože jí podle učitelek mají doma „více než dost“. „Pobyt ve školce využíváme hlavně k aktivním hrám, k navazování sociálních vazeb,“ popsala jedna z učitelek další důvod, proč pro televizi není ve školce místo. „U nás převažuje více výtvarný, pohybový, hudební a naučný program. Samy (děti, pozn. autora) více tvoří a hrají si raději, než koukají na TV,“ doplnila její kolegyně. Když už tedy na televizi v MŠ Srdíčko došlo, bylo to jen výjimečně, například za špatného počasí. Děti pak sledovaly kreslené pohádky, někdy naučné programy.

I když v jilemnické školce podle dotazníku jako v jediné sledovaly děti televizi pravidelně každý týden, důvody byly podobné jako v Praze: na obrazovku došlo za nepříznivého počasí, kdy děti sledovaly pohádky. „Někdy sledujeme Kouzelnou školku, nebo výchovné programy naučné k daným činnostem,“ doplnila učitelka z MŠ Zámecká.

Čtení

Ve všech třech školkách všechny dotazované učitelky dětem četly, a to dokonce každý den. V Podolí četly dětem v průměru zhruba 2,5 hodiny týdně, na Lužinách přibližně 3,5 hodiny a v Jilemnici 2,5 až tři hodiny týdně. V Podolí četly dětem zejména pohádky, pravidelně před poledním klidem. Děti měly podle učitelek čtení, prohlížení knih i časopisů rády.

Velmi oblíbené byly knihy a časopisy podle učitelek i u dětí na Lužinách. Tam ale dětem kromě klasických pohádek nebo příběhů o dětech předčítaly i Bibli nebo jinou náboženskou literaturu. Děti prý velmi rády poslouchaly a ke knihám a časopisům měly velmi dobrý přístup. Četba byla pravidelná každý den před spaním. Učitelka ale s dětmi prováděla i v jinou dobu například „rozhovory a rozборы textů“ a pěstovala schopnost následně reprodukovat příběh.

Ani v Jilemnici nechyběla četba pohádek nebo knížek s dětským hrdinou. Ve školce měly děti ke knihám volný přístup. Jednou za měsíc chodily do městské knihovny na tematické přednášky.

Počítač

V průměrném týdnu v žádné ze sledovaných školek děti nepřišly do styku s počítačem. V Podolí na počítač nedošlo ani ve výjimečném případě. Na Lužinách počítač měli, ale používali ho zřídka. Děti samy počítač obsluhovat nemohly. Když už na počítač došlo, tak v odpoledních hodinách, kdy bylo dětí méně. „Ve školce počítače jsou, ale je jich málo. Ve třídě je nás většinou kolem dvaceti a dvacet dětí se na jeden počítač nevejde; když je nás malinko, tak maximálně jednou do roka na něj jdeme,“ uvedla jedna z učitelek. Na počítači pak děti pracovaly s výukovými programy, které měly formu hry.

Také v Jilemnici se počítač používal jen výjimečně. Děti ve skupince si pak na počítači hrály pod dozorem dospělého.

Hudba

Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly děti ve všech zkoumaných školkách. V Podolí průměrně dva až tři dny týdně, celkem zhruba 2 hodiny. Na Lužinách v průměru tři až pět dnů (tedy i každý den), někdy 1,5 hodiny, někdy ale až pět hodin týdně. V Jilemnici poslouchaly průměrně tři dny týdně, celkem dvě hodiny.

V Podolí si děti někdy rády zazpívaly písničky s puštěným CD, děvčata ráda tancovala (například při písničkách Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře). Hudba doprovázela ranní cvičení. Děti samy hudbu puštět nemohly, o spuštění CD ale mohly požádat.

Také na Lužinách si děti samy hudbu pustit nemohly, ale mohly o to požádat. Před spaním poslouchaly klidnou hudbu, jindy třeba dětské písničky, ale i vážnou hudbu. Zejména dívky na hudbu rády tancovaly. Také na Lužinách zněly písničky Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře.

V Jilemnici děti u hudby tancovaly, cvičily. Kromě národních písní „naslouchaly v ukázkách i umění filharmoniků“ a poznávaly podle sluchu hudební nástroje.

Názory učitelů na vztah dětí a médií

Svůj pohled na kontakt dětí a médií ve školce shrnula jedna z učitelek MŠ Srdíčko: „Obecně děti doma více koukají na TV nebo sedí u počítače, protože je to nejjednodušší způsob, jak dítě zabavit. Proto mi přijde zbytečné, aby ve školce trávily každý den u počítače nebo TV. Myslím si, že dětem chybí hra a různé činnosti (například výtvarné, hudební), které doma tolik nemají.“ Podle učitelky z MŠ Zámecká jsou děti při obsluze médií velice šikovné a média mají rády, ale je třeba kontrolovat čas, který u počítače a televize tráví. „Je třeba se více věnovat knize,“ dodala a zdůraznila vztah rodiče a dítěte.

5.6 Experimenty a rozhovory s dětmi

Rozhovory a experimenty jsem provedl ve zmíněných třech školkách v roce 2010 celkem s 57 dětmi. U každého dítěte jsem postupoval podle předem připraveného formuláře, do kterého jsem zaznamenával číslo formuláře, místo výzkumu (jedna ze tří školek), pohlaví, křestní jméno a věk dítěte. Dále pak odpovědi na uzavřené dichotomické otázky a výčtové otázky. Ve formuláři byl i vymezený prostor pro poznámku k jednomu z experimentů. Přesnou podobu formuláře přináší příloha č. 7 (Formulář pro odpovědi dětí). Odpovědi dětí k otevřeným otázkám jsem zaznamenával na diktafon.

Experimenty a rozhovory probíhaly vždy s každým dítětem samostatně, vždy v jiné místnosti, než v tu chvíli byly ostatní děti. Při kladení otázek a při experimentech jsem postupoval u každého dítěte ve stejném pořadí.

Po navázání kontaktu s dítětem a zaznamenání jména, pohlaví a věku následovala otázka: „Co děláš, když přijdeš domů ze školky?“ Některé děti ovšem otázku chápaly velmi úzce (odpovídaly ve smyslu „sundám si boty“), a proto se na aktivitu dítěte zaměřila i následná otázka: „A co ještě doma děláš?“ Získané odpovědi pak nabídly jeden z možných pohledů na volnočasové aktivity dítěte – a sice zajímalo mě, jaké budou první reakce dětí na mé otázky. Tedy rozhovor jsem záměrně nevedl dlouho, ale zajímalo mě, co si děti vybaví jako první.

5.6.1 Popis experimentů

Vedle dotazování jsem u všech 57 dětí provedl pět krátkých experimentů. Rodiče a učitelé v dotaznících uváděli určitá tvrzení, i děti samotné něco tvrdily - chtěl jsem proto alespoň částečně tato tvrzení ověřit v praxi, právě pomocí experimentů.

V prvním případě jsem na stůl položil starší typ mobilního telefonu (přesně Sony Ericsson Z520i) a zeptal se: „Víš, co to je?“ Pokud dítě odpovědělo „mobil“, „telefon“, „mobilní telefon“, zaškrtnul jsem ve formuláři odpověď: „Ví“. V případě, že dítě odpovědělo „nevím“ atd., zaškrtnul jsem odpověď: „Neví“. V obou případech následovala další otázka: „Umíš to zapnout?“ Pokud dítě telefon do dvou minut zapnulo, zaškrtnul jsem: „Umí.“ V ostatních případech: „Neumí.“ Zapnout uvedený typ mobilního telefonu není ve srovnání s mnoha dalšími mobilními telefony jednoduchá záležitost – telefon je třeba nejprve rozevřít a poté najít drobné tlačítko, které není barevně nijak odlišeno.

V druhém experimentu jsem na stůl postavil zapnutý notebook. A podobně jako u mobilního telefonu jsem tentokrát z odpovědí dětí „notebook“, „počítač“ usuzoval, jestli „vědí“, co před nimi leží, nebo ne. Dětem jsem pak položil otázku: „Co se na tom dělá?“ A následně: „Víš, co to je internet?“. Odpovědi na obě otázky jsem zaznamenal na diktafon.

Na druhý experiment úzce navazoval experiment třetí. Na pracovní ploše zapnutého notebooku bylo celkem 13 ikon. Dítě jsem požádal: „Ukaž na obrázek, kterým se internet zapíná.“ Jak přesně vypadala pracovní plocha, kterou před sebou viděly všechny zkoumané děti, ukazuje příloha č. 8 (Pracovní plocha na notebooku). Šlo tak o typ otázky kódované respondentem, kdy „výčet možných odpovědí není předložen zkoumané osobě, ale tazatel zaškrťává v záznamovém archu tu z připravených kategorií, která je nejbližší výroku respondenta“.¹⁰⁸ Zaškrťával jsem tedy některé z těchto čtyř možností: 1. Ukázal/a na ikonu programu Internet Explorer. 2. Na ikonu programu Mozilla Firefox. 3. Na jinou ikonu. 4. Neukázal/a na nic. Právě internetové prohlížeče Internet Explorer a Mozilla Firefox jsem vybral, protože podle statistik v únoru 2010 dosahovaly v užívání prohlížečů mezi českými uživateli podílu více než 85 procent.¹⁰⁹

Čtvrtý experiment vycházel ze shodného rámce jako experiment třetí, tentokrát jsem se ale dítěte zeptal: „Na počítači mám pohádku. Zapneš ji?“. Mezi zmíněnými 13

---

¹⁰⁸ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7. S. 127.

¹⁰⁹ NAVRCHOLU.cz [Česká republika]. *Microsoft Internet Explorer používá již méně než polovina trhu* [online]. 31. 3. 2010 [cit. 2010-04-12]. Dostupné z: <http://www.iinfo.cz/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/navrcholu-prohlizece-02-2010/>

ikonami na pracovní ploše počítače byl i videosoubor – pohádka. Pokud dítě pohádku do dvou minut spustilo, zaškrtnul jsem ve formuláři odpověď „zapnul“, ve všech ostatních případech „nezapnul“. Ke dvěma možnostem jsem ale v případě potřeby přidával ještě poznámky, které výsledky experimentu dále rozvíjely.

V pátém – posledním experimentu – jsem před dítě položil šest kartiček s vyfotografovanými předměty, přičemž vybrat si mohlo jen dva. Pořadí kartiček bylo vždy stejné. První řada: notebook, mobilní telefon, časopis. Druhá řada: knížka, rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem, televizní obrazovka. Předměty jsem se snažil vyfotografovat tak, aby dítě bralo v úvahu především samotnou podstatu věci (vidí televizi, knihu), a ne například to, že se mu líbí nějaký konkrétní obrázek. Proto jsem na ploše televizní obrazovky, počítače i v knížce vyfotil vždy stejný motiv – pohádkovou postavičku Krtka od Zdeňka Milera. Časopis, rozhlasový přijímač a mobilní telefon motiv Krtka nenesly. Jak jednotlivé obrázky, které jsem dětem předkládal, vypadaly, ukazuje příloha č. 9 (Šest fotografií médií, z kterých si děti při experimentu vybíraly). Abych měl jistotu, že děti skutečně o každém obrázku vědí, jaký objekt má představovat, na začátku experimentu jsem s dítětem fotografie prošel a i slovně popsal, co zobrazují. Když si dítě dvě kartičky - fotografie zvolilo a vzalo si je do rukou, následovala poslední otázka: „Proč sis vybral/a právě věci X a Y?“ Odpověď jsem zaznamenával na diktafon.

5.6.2 MŠ Na Zvoničce v Praze 4 - Podolí

V Podolí jsem si povídal celkem s 12 chlapci a deseti dívkami. Chlapci tedy byli zastoupeni z 54,5, dívky ze 45,5 procenta. Pětiletých a šestiletých byla přesně polovina a polovina.

Činnosti dětí

V reakcích na první otázku („Co děláš, když přijdeš domů ze školky?“) se u dětí z Podolí nejčastěji objevovaly odpovědi spojené s elektronickými médii, tedy děti samy hned v odpovědi zmínily televizi apod. Přitom do prvních reakcí zahrnuji i odpovědi typu „umyju si ruce, pak se převlíkám“, čímž někdy děti svoji první reakci uzavřely.

Skupina „mediálních“ odpovědí tedy vypadala například takto: „Zapnu si telku a koukám se na Kouzelnou školku,“ řekla šestiletá Terežka. „Třeba si hraju na mým počítači. Ten je dětskej,“ reagovala na mou otázku pětiletá Nikol. „Třeba skáču na mojí posteli, nebo si zapnu počítač a hraju na něm,“ prohlásil šestiletý Kuba. Děti v této

skupině zmínily buď televizi (pustí si i DVD), nebo počítač (v několika případech dětský) a v jednom případě Playstation. Televize a počítač se v odpovědích dětí objevovaly zhruba stejně často.

Další (proti první skupině jen zlomek) množina dětí na otázku reagovala v „úzkém“ slova smyslu: „Svléknu se a potom si umeju ruce,“ řekl třeba pětiletý Mikuláš.

Třetí skupina (podle odpovědí druhá nejčastější) dětí pak zmínila činnosti, které přímo nesouvisí s médii. „Jdu se svlíknout, umeju si ruce, pak se převlíknu a jdu si hrát. Mám třeba takovej koberec a na něm je nakreslená silnice,“ řekl šestiletý David. „Umeju si ruce a někdy pomáhám mámě a někdy si začnu chvíli hrát. Hraju si s buginou,“ reagoval podobně šestiletý Matěj. Další děti zmínily hru se sourozencem: „Hraju si s malým bráchou doma,“ sdělila šestiletá Karolína. Nebo pobyt venku: „Umeju si ruce a pak si hraju, nebo jdu s pejskem vyvenčit ho,“ řekl pětiletý David. „S tatškou jsme vypěstovali jahůdky, tak si vezmu konvičku a jdu je zalít,“ uvedla pětiletá Patricie. „Hraju si s klavírem,“ popsala šestiletá Anička.

I v odpovědích na druhou otázku („A co ještě doma děláš?“) děti zmiňovaly elektronická média, avšak tentokrát už takové odpovědi nebyly nejčastější. Děti mluvily o počítači, televizi i mobilním telefonu. „Jinak se koukám na televizi,“ řekla pětiletá Nikol. „Pustím si třeba počítač,“ uvedla pětiletá Bára. „Třeba mi máma půjčí telefon a na něm si hraju hry,“ dodala šestiletá Karolína. U druhé otázky tak byly častější odpovědi nesouvisící přímo s médii. Šlo o hru s hračkami („Někdy si hraju s autama.“ „Ještě si hraju hodně s hračkama.“), hru se sourozenci („Doma si hraju s Natálkou.“ „Taky si hraju se ségrou.“ „S bráchou si třeba hraju na písku na policajty.“), malování, kreslení. Nebo šlo o pomoc v rodině – tady je samozřejmě otázka, do jaké míry se děti stylizovaly („Máme doma pejska, tak se o něj starám,“ řekla šestiletá Míša. „Pomáhám mámě s uklízením,“ prohlásil šestiletý Filip). Šestiletý Matěj hrdě sdělil: „Já taky vynalézám.“ Pětiletý Mikuláš prý doma hraje na housle.

Mobilní telefon a notebook

Mobilní telefon poznalo 77 procent dětí. Možná překvapivě poznalo telefon 82 procent pětiletých a jen 73 procent šestiletých. Chlapci telefon poznali v 83 procentech případů, dívky v rovných 70 procentech. Telefon dokázalo do dvou minut zapnout 67 procent chlapců a rovná polovina dívek. U zapnutí telefonu se už zřejmě projevíly

zkušenosti starších, když telefon dokázalo zapnout 46 procent pětiletých a 73 procent šestiletých. Všichni šestiletí, kteří mobilní telefon poznali, ho tedy dokázali i zapnout.

Notebook poznaly bezpečně všechny děti. A co se na počítači dělá? Podle dětí se na něm především pracuje nebo hrají hry. „Pracuje. Hraje se,“ řekl třeba pětiletý Vašek. „Táta v tom počítači má takovej papír a na něj kreslí, co bude dělat. Můj táta staví domy,“ vysvětlila šestiletá Anička. Děti také běžně zmiňovaly internet (ať už přímo či nepřímo): „Třeba pracuje na internetu,“ řekl šestiletý Kuba. „Může se tam hrát hry a může se tam psát s kamarádem,“ popsala šestiletá Terežka. „Hrajou se hry nebo máma objednává jídlo do školy,“ uvedl šestiletý Filip. A podle šestileté Míši se na počítači mohou pouštět pohádky nebo filmy.

Co se na počítači dělá? „Nevím,“ reagovala pětiletá Kačka, i když mi předtím řekla, že si doma na počítači hraje.

Internet

„Víš, co je to internet?“ zeptal jsem se dětí a polovina odpovědí bylo strohé „ne“ nebo „nevím“. Samozřejmě, že definovat internet je pro předškolní dítě obtížné, proto také po otázce následoval experiment. Řada dětí, která odpověděla „ne“, pak v experimentu prstem ukázala na jeden z prohlížečů (Internet Explorer, Mozilla Firefox) a dokázala tak, že do styku s internetem přijde.

Často také děti internet ztotožňovaly s počítačem, tedy internet je podle nich počítač (Co je to internet? „Počítač. Hrajou se na něm hry.“ „Počítač. Pracuje se na něm.“).

Jiné odpovědi byly pestřejší: „To je taky takovej počítač, ale jmenuje se to internet, protože je to vzadu na kabelu a je to hodně v práci,“ vysvětlila mi pětiletá Patricie. „To je taková bedna, která je k internetu. A pracuje se na něm,“ odpověděl na otázku pětiletý Vojta. „No... počkat. To má můj táta,“ zarazil se šestiletý Matěj. Podle dalších dětí je internet „stránka v počítači“, „vybíráš si tam hry“ nebo je to „program na počítači“.

Když měly děti na pracovní ploše notebooku ukázat na ikonu („obrázek“), kterým se spouští internetový prohlížeč, ukázalo 48 procent dětí prstem na Internet Explorer, 13 procent na program Mozilla Firefox, 30 procent dětí ukázalo na jinou ikonu a devět procent dětí raději neukázalo na nic.

Spuštění pohádky

Pohádku na pracovní ploše počítače (videosoubor) dokázalo samo najít a spustit 27 procent dětí, naopak 73 procent dětí to nedokázalo. Přitom úspěšnější byly dívky (30 procent), chlapci pohádku zapnuli jen v rovné čtvrtině případů. Řada dalších dětí pohádku našla, označila ji myší, ale nedokázala ji zapnout – problém jim totiž dělalo dvojité klinutí myší nutné pro spuštění souboru. Další děti ukázaly na jinou ikonu, někdo se o spuštění pohádky ani nepokusil.

Jaká média si děti vyberou?

V posledním experimentu, ve kterém si děti mohly vybrat dvě z šesti kartiček s fotografiemi médií, patřila v Podolí k nejoblíbenějším televize, kterou si vybrala čtvrtina dětí. Na druhém místě skončil s 21 procenty mobilní telefon. Notebook a časopis si zvolilo shodně 16 procent dětí. Pátou příčku obsadila s 14 procenty knížka a nejmenší zájem vzbudilo rádio s CD a kazetovým přehrávačem – vybralo si ho devět procent dětí. Z těch dětí, které si vybraly televizi, přitom bylo 64 procent dívek a 36 procent chlapců. Naopak například mobilní telefon si vybralo 67 procent chlapců a 33 procent dívek. U knížky byl poměr chlapců a dívek shodný – 50 na 50 procent.

Jako důvod svojí volby často děti uváděly, že „to mají rády“, že to mají „nejradši“ nebo že se jim to „líbí“. Některé odpovědi byly ale přece jen konkrétnější: „Máma má takovej počítač, kde se můžou pustit písničky a je tam takovej malej králíček, kterej zpívá. A na televizi se s mámou koukáme,“ řekla pětiletá Anička, která si vybrala notebook a televizi. Šestiletý Martin si vybral notebook a mobil: „Protože na počítači jdou hrát hry. A s mobilem jde telefonovat,“ vysvětlil své rozhodnutí. Pětiletý David zvolil notebook a časopis: „Líbí se mi časopisy, kde jsou takový legrační věci, a taky si rád na počítači pouštím pohádky.“ Pětiletá Bára si vybrala časopis a knížku: „Protože máma mi večer čte pohádky nebo nám je včera pouštěla na cédéčku“. A například šestiletá Míša si vybrala mobil a televizi: „Mám nejradši mobily a můžu volat mámě, tátovi nebo ségře. A na televizi si můžu pouštět pohádky.“

5.6.3 Církevní MŠ Srdíčko v Praze 5 – Lužinách

Do rozhovorů a experimentů se v Praze 5 zapojilo sedm dívek a sedm chlapců. Rovněž zastoupení pětiletých a šestiletých bylo rovnoměrné.

Činnosti dětí

Některé děti z MŠ Srdíčko po první otázce („Co děláš, když přijdeš domů ze školky?“) sice také jako děti v Podolí zmínily televizi, ale takové odpovědi byly spíše výjimečné. „Buď si jdu hrát, nebo se jdu koukat na televizi,“ řekl šestiletý Honzík. Jiné médium než televizi děti neuvedly.

Mnohem častěji se tak odpovědi médií netýkaly. Jednu skupinu odpovědí tvořilo obecné konstatování „hraju si“, „půjdu si hrát“ apod. Další děti pak byly konkrétnější: „Svleču se, jdu se najíst a pak jdu na chvíli spát a pak jdeme na procházku. Doma si hraju, pomáhám mamince a tatínkovi. Maminka má zlomený koleno,“ rozpovídal se šestiletý Tomáš. „Hrajeme Dostihy a sázky a biblický hry, který teď máme ve školce,“ popsala pětiletá Adélka. Pětiletý Pěťa smutně podotknul: „Musím cvičit s okem, protože mám bolavý očíčko.“ Výjimečně děti opět na otázku odpovídaly v úzkém slova smyslu: „Převlíkám se.“ nebo „Sundám si boty a potom bundu.“

A i u druhé otázky („A co ještě doma děláš?“) došlo na média jen okrajově. „Třeba si maluju, nebo se dívám na televizi nebo chodím se psem s mojim bráchou nebo si hraju na počítači, když tam brácha není,“ řekla šestiletá Veronika. Z kontextu ostatních odpovědí pak jednoznačně vybočovala reakce pětiletého Péti: „Hraju si hry na počítači, dám si tam tisíc her a hraju nějaký krvavý a normální hry.“

Také u druhé otázky šlo v odpovědích tedy především o „nemediální“ aktivity. Šlo buď o hru s hračkami („Hraju si třeba s autíčkama a s parkovacím domem.“ „Hraju si s panenkami.“), pohybové aktivity („Trochu běhám, jsem venku a tak.“) a děti opět tvrdily, že pomáhají v domácnosti („Taky pomáhám mamince.“ „Taky s maminkou uklízím.“).

Mobilní telefon a notebook

Mobilní telefon poznalo celkem 93 procent dětí, 86 procent chlapců a 100 procent dívek. Jistí si byli všichni pětiletí, u šestiletých telefon nepoznalo 14 procent dětí. Telefon dokázalo zapnout 71 procent chlapců, ale jen 14 procent dívek. Celkově ho tedy dokázalo zapnout 43 procent dětí. Úspěšnost pětiletých a šestiletých byla zcela vyrovnaná.

Notebook poznaly všechny děti. Podle dětí z Lužin se na počítači především pracuje, ale i hrají hry. „Pracuje a vydělávají se tam peníze. Táta to tak dělá,“ popsal, k čemu je počítač, šestiletý Honzík. „Různě píše, může se na něm telefonovat a může se

na něm hrát hry, když nějaké máš. Můžeš se na něm taky učit, že mu dáš nějaký příklad a on to udělá. Nebo si do něj můžeš dát písničky a CD, když máš to zavírátko, co se otevírá a zavírá,“ rozpovídal se šestiletý Tomáš. „Máma nebo táta tam můžou shánět práci a děťátko tam může hrát hry,“ řekl pětiletý Pět'a. Další z dětí zmínilo, že „se tam může poslouchat pohádka“.

Internet

Na otázku, co je to internet, rovnou polovina dětí uvedla, že to neví. Opět se ale opakovala situace, kdy některé z těchto dětí pak v experimentu prokázaly, že se s internetem setkávají. Druhá polovina dětí se pokusila o vysvětlení, mezi kterými zazněl názor, že internet je počítač. „Taky počítač, taky se tam pracuje,“ popsal internet například šestiletý Honzík. Další odpovědi byly ale celkem trefné: „Jo. To se spojí s mobilem,“ řekl šestiletý Matyáš. „Když si chci hrát, dám si na internetu hry pro dívky nebo Ať žijí rytíři. Oni mi to doma napíší a pak už to zvládnou sama,“ uvedla pětiletá Adélka. „To jsou takový hry nebo co. Nebo se na něm taky můžou dělat e-maily,“ prohlásil šestiletý Tomáš. Další z dětí řeklo, že si tam rodiče hledají práci.

Internet si z nabízených „obrázků“ na pracovní ploše počítače spojilo 36 procent dětí s ikonou programu Internet Explorer, prohlížeč Mozilla Firefox získal sedm procent. 36 procent dětí ukázalo na jinou ikonu, 21 procent dětí neukázalo nic.

Spuštění pohádky

Pohádku na počítači nedokázal zapnout nikdo. Několik dětí pohádku na pracovní ploše počítače našlo, ale neuměly soubor spustit – problém jim dělalo dvojité kliknutí myší. V dalších případech děti označily jinou ikonu. Poměrně často to byla ikona programu WinRAR (program na kompresi dat). Proč možná děti právě WinRAR vybíraly, řekl při svém hlasitém uvažování šestiletý Tomáš: „Pohádky jsou knížky.“ A ikona zmíněného programu skutečně připomíná hřbet knihy. Některé děti řekly, že to raději zkusí, než budou.

Jaká média si děti vyberou?

Z šesti nabízených médií si děti nejčastěji volily televizi (39 procent případů), druhou nejčastější volbou byl v rovné čtvrtině případů časopis. Jako třetí nejpopulárnější médium volily děti knížku (18 procent). O čtvrté a páté místo se dělil

notebook a rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem (v obou případech sedm procent). Poslední skončil mobilní telefon se čtyřmi procenty. Zájem o televizi byl z hlediska pohlaví zhruba vyrovnaný.

Jako důvody svého výběru děti podobně jako v Podolí uváděly často spojení typu „mám to rád“, „líbí se mi to“. Občas zmínily, že mají rády konkrétně pohádkovou postavu Krtečka.

Šestiletá Veronika si vybrala rozhlasový přijímač a televizi: „Mám ráda pohádky a chtěla bych nový rádio, protože někdy nefunguje,“ vysvětlila. Tentokrát pětiletá Verunka si vybrala televizi a časopis: „Protože se na ní dívám. Časopisů mám spousta.“ A například pětiletý Prokop k výběru knížky a televize řekl: „Mám knížku doma i se skládačkou. A televizi mám na pohádku.“ Také další děti zdůvodňovaly své rozhodnutí tím, že danou věc „mají doma“.

5.6.4 MŠ Zámecká v Jilemnici

V jilemnické školce se mnou přišlo do kontaktu 12 chlapců a devět dívek. Chlapci tak byli zastoupeni z 57 a dívky ze 43 procent. Pětiletých bylo 14 procent a šestiletých 86 procent.

Činnosti dětí

„Co děláš, když přijdeš domů ze školky?“ zeptal jsem se dětí a ty jen výjimečně zmínily, že sledují televizi. „Hraju si a někdy si můžu pustit pohádku na televizi,“ řekla pětiletá Bára. „Hraju si a pak se umeju, kouknu se na Večerníček a jdu spát,“ shrnul hned v jedné větě šestiletý Denis.

Mnohem častěji se ale odpovědi médií netýkaly. Běžně pak děti zmiňovaly aktivity mimo domov: „Když přijdu, tak jdeme ven,“ řekl šestiletý Evža. „Půjdu si hrát ven nebo jdu s taťkou na kolo,“ uvedla šestiletá Barunka. Podobně mluvily i další děti (například „jdu s pejskem“). Jako další činnosti děti uváděly hru se sourozenci, malování, kreslení, hru s hračkami (autíčka, stavebnice), pomoc mamince. „Třeba něco vyrábím,“ prohlásil šestiletý Danek. „Třeba pozdravím Matýska. To je králík,“ řekl šestiletý Ondra.

Opět se objevila i „úzce“ zaměřená odpověď: „Převlíknu se a dám si banán,“ uvedla šestiletá Míša.

Také u druhé otázky („A co ještě doma děláš?“) se odpovědi týkající se médií objevovaly jen zřídka. „Doma se večer koukám na Večerníček, když ho stihnu, nebo si

maluju,“ řekla šestiletá Rozálka. Další z dětí jmenovalo pořad České televize Kouzelná školka, jiné děti zmínily sledování DVD. „Doma jsem někdy na počítači,“ uvedl šestiletý Honza.

Děti naopak často jmenovaly jiné aktivity, jako je hraní si s hračkami (autíčka, zvířátka, stavebnice, panáčky), malování, kreslení nebo pomoc rodičům („Doma pomáhám mamce sekat trávu. Hraju si s míčkem,“ prohlásila šestiletá Barunka. „Někdy jsem venku a pomáhám tatkovovi dělat skluzavku a řežu v kůlně,“ uvedl šestiletý Pěťa). Šestiletá Terežka si hrála na rodinu. „Třeba se doma koukám na kytičky, jak rostou,“ řekl šestiletý Matěj.

Mobilní telefon a notebook

Mobilní telefon poznalo 81 procent dětí (tři čtvrtiny chlapců a 89 procent dívek). Zapnout ho dokázalo 29 procent dětí, naopak 71 procent si nevědělo rady. Úspěšnější byli chlapci (33 procent), dívky telefon zapnuly jen v 22 procentech případů. Počítač (notebook) poznaly všechny děti.

Několik dětí řeklo, že neví, co se na počítači dělá. Mezi nejčastější odpovědi ale patřilo to, že se „tam pracuje“, „hrajou hry“, „píše“. Děti ovšem mluvily i o tom, že se „tam hledají informace“, „píše SMSka“, „někomu se píše a může se vidět v kameře“. Další zmínily i sledování filmu a prohlížení map. „Třeba když seš ve škole a něco nevíš, tak si tam něco najdeš,“ popsal šestiletý Kuba. Podle šestiletého Pěti se na počítači „cvaká“.

Internet

Jen zlomek dotazovaných dětí řekl, že neví, co je to internet. Navíc pak i oni většinou ukázaly při experimentu na ikony internetových prohlížečů. Ostatní děti se pokusily pojem internet vysvětlit.

Opět často říkaly, že se tam hrají hry nebo píše. Děti ale mluvily i o tom, že se tam dají vyhledávat informace nebo pohádky. „Tam se může napsat, co chceme a co chceme najít,“ řekla třeba pětiletá Bára. Běžnou odpovědí bylo i to, že internet je počítač. Zajímavý byl popis internetu od šestiletého Martina: „To je zeměkoule, na který je hořící liška. Něco se tam najde, pracuje, dají se tam hrát hry,“ řekl a „hořící liškou“ přitom určitě myslel ikonu prohlížeče Mozilla Firefox.

Výzva „ukáž na obrázek, kterým se zapíná internet“ vedla prst 38 procent dětí na ikonu prohlížeče Internet Explorer, 24 procent dětí ukázalo na program Mozilla Firefox. Na jinou ikonu, která přímo nesouvisela s užíváním internetu, ukázalo 14 procent dětí, 24 procent dětí neukázalo na nic.

Spuštění pohádky

Animovanou pohádku spustila desetina dětí. I v Jilemnici našlo pohádku více dětí, ale neuměly ji spustit. Šestiletý Martin se ale problému s dvojitým kliknutím na myši vyhnul a poradil si tak, že pohádku spustil stisknutím klávesy Enter. Další děti označily jinou ikonu nebo se o spuštění pohádky raději nepokusily.

Jaká média si děti vyberou?

Nejčastější volbou z šesti nabízených médií byl časopis se 24 procenty. Hned po něm volily děti nejčastěji mobilní telefon (21 procent). O třetí až páté místo se podělily notebook, knížka a televize (14 procent). Nejmenší zájem vzbudil rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem (12 procent). „Vítězný“ časopis si zvolila skupiny dětí, kterou tvořilo 60 procent chlapců a 40 procent dívek.

K „tradičním“ důvodům pro výběr daných médií u dětí patřily věty „líbí se mi to“, „baví mě to“, „mám to rád“. Výjimečně jmenovaly jako důvod i postavu Krtečka. Další zdůvodnění dětí byla poměrně pestrá. Pětiletý Matěj si vybral televizi a počítač: „Chceme novou televizi, protože jsem jí jednou trochu zbořil. A počítač proto, že když se chceme na něco koukat, tak to trvá dlouho, než to naběhne.“ Šestiletý Kuba si zvolil notebook a mobilní telefon: „Počítač, aby kdybychom měli něco ve škole, tak abych to uhodl a paní učitelka mi nedala pětku. A mobil, kdybych něco nevěděl, tak abych mohl zavolat a poradit se.“ Mezi další důvody patřilo to, že děti mají dané věci doma, nebo by je prostě chtěly. A například šestiletý Pěťa si vybral mobilní telefon a rádio: „Protože rádio hraje a to mě může uspat. A mobil třeba na focení nebo na volání.“

5.6.5 Shrnutí experimentů a rozhovorů s dětmi

Celkem jsem ve třech školkách pozoroval a mluvil s 31 chlapci a 26 dívkami. Zastoupení chlapců tak bylo mírně nadpoloviční (54 procent), dívek bylo 46 procent. Převládali šestiletí, kterých bylo 63 procent, pětiletých bylo 37 procent.

Mobilní telefon poznalo 81 procent chlapců a 85 procent dívek. Celkem tedy telefon naopak nepoznalo 18 procent dětí.¹¹⁰ Při zapínání telefonu byli výrazně úspěšnější chlapci – telefon spustili v 55 procentech případů, zatímco dívkám se to povedlo jen zhruba v 31 procentech případů. Celkově telefon dokázala zapnout méně než polovina dětí (44 procent). Zkušenost starších dětí se přitom v podstatě neprojevila, když telefon zapnulo 44 procent šestiletých a 43 procent pětiletých.

Notebook poznaly bez váhání naprosto všechny děti. Když pak na pracovní ploše počítače vybíraly z 13 ikon tu, kterou by se „zapnul“ internet, ukázalo 41 procent dětí na prohlížeč Internet Explorer, 16 procent na prohlížeč Mozilla Firefox, čtvrtina dětí (26 procent) ukázala na jinou ikonu, která s užíváním internetu přímo nesouvisela, a 17 procent dětí neukázalo na nic.¹¹¹ Zde je důležité znovu připomenout, že podíl programu Google Chrome mezi uživateli internetových prohlížečů dosahoval na začátku roku 2010 v České republice méně než pěti procent, a proto tento program nebyl ve výzkumu obsažen.¹¹² Mezi dětmi, které ne zvolily žádnou z ikon, bylo 80 procent dívek a 20 procent chlapců.

Pohádku (videosoubor) mezi ikonami našlo a zapnulo 14 procent dětí, mírně úspěšnější přitom byly dívky (15 procent), chlapci byli úspěšní v 13 procentech případů.

Z šesti médií, která jsem vyfotografoval a dětem nabízel na kartičkách, byla nejvíce žádaná televize – vybralo si ji 25 procent dětí. Druhou nejčastější volbou byl časopis (21 procent). Mobilní telefon skončil třetí a vybralo si ho 17 procent dětí. Čtvrtá knížka (15 procent) předstihla pátý notebook (13 procent). Nejmenší zájem vzbudil rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem (10 procent).¹¹³ Vítěznou televizi zvolily s výraznou převahou dívky – ve skupině dětí, které si toto médium vybraly, tvořily dívky 64 procent, chlapci 36 procent případů. Naopak mobilní telefon zaujal především chlapce (68 procent), u dívek měl úspěch menší (jen 32 procent). A například

---

¹¹⁰ Viz příloha č. 10: Kolik dětí dokázalo zapnout mobilní telefon.

¹¹¹ Viz příloha č. 11: Jaké ikony děti označovaly.

¹¹² ŠPULÁK, Ondřej. *Podíl Internet Exploreru se v ČR propadl pod padesátiprocentní hranici* [online]. 31. 3. 2010 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.slunecnice.cz/tipy/podil-internet-exploreru-se-v-cr-propadl/>

¹¹³ Viz příloha č. 12: Jaká média si děti vybíraly.

„poslední“ rádio si vybrala skupina dětí, kterou tvořilo 73 procent chlapců a jen 27 procent dívek.¹¹⁴

Proč si děti nevybraly jinak?

Experimenty i rozhovory ukázaly, že děti jsou poměrně zkušenými uživateli médií – naprosto spolehlivě poznaly počítač a zpravidla měly i představu o tom, jak by ho mohly využít (především k hraní her). Drtivá většina dětí poznala v roce 2010 i mobilní telefon (a děti, které ho nepoznaly, mohlo zaskočit například to, že u modelu použitým v experimentu bylo k „objevení“ klávesnice s číslicemi a písmeny potřeba telefon rozevřít). Zhruba polovina dětí dokázala telefon zapnout a navíc některé děti v rozhovorech samy zmínily, že na telefonu hrají hry. O tom, že děti dobře znají televizi, rozhlasový přijímač (hudební přehrávač) a samozřejmě knihy a časopisy není ani třeba mluvit. A právě proto, že děti uvedená média znaly, se může zejména jeden závěr zdát z jistého pohledu nelogický: Proč byl časopis (dětem běžně dostupná věc) u dětí výrazně úspěšnější než notebook (přístup k počítači rodiče značně omezují, a tak by děti mohl lákat)?

Důvodů bude jistě několik, přímo v odpovědích dětí by se nejméně jeden dal vysledovat. A sice právě ten, že časopisy byly pro děti skutečně něčím běžným – jsou zvyklé si je doma prohlížet, omalovávat, učí se v nich číst nebo jim z nich někdo čte, případně jich mají doma přímo „spousta“ – jak řekla pětiletá Verunka. Naopak vlastní mobilní telefon nebo počítač byl u dětí výjimkou. Děti se tak výběrem časopisu pohybovaly ve známém světě (mají potřebu určitých jistot, viz kapitolu 4.1).

Za úspěchem časopisu a také televize u dětí bude zřejmě stát i fenomenismus (dítě svou pozornost zaměřuje na okamžitě vnímatelné atributy určitého objektu, viz kapitolu 4.2). A právě televize a dětské časopisy mají na první pohled výraznou obrazovou složku (nejméně úspěšný byl u dětí hudební přehrávač).

A konečně sledování televize nebo prohlížení časopisů bude pro děti pravděpodobně z hlediska dovedností méně náročné, než je obsluhování počítače nebo mobilního telefonu. Také knížka bude pro děti spíše symbolem „složitého“ čtení, naopak časopis „jednoduchého“ prohlížení.

---

¹¹⁴ Viz příloha č. 13: Jak děti vybíraly média podle pohlaví.

6 Výzkum: Porovnání mediálních preferencí u předškolních dívek a chlapců

Z předchozího výzkumu v kapitole 5.6 vyplynulo, že nejoblíbenějším médiem u dětí ve věku 5 až 6 let je televize, dále pak časopis a po něm mobilní telefon. Vítěznou televizi si zvolily s výraznou převahou dívky (64 procent), na chlapce připadl podíl jen 36 procent. A naopak mobilní telefon zaujal především chlapce (68 procent), na dívky připadl podíl u tohoto média jen na 32 procent. Je možné rozdíl v zájmu o jednotlivé mediální technologie (médiá) mezi děvčaty a chlapci vysvětlit?

V této kapitole se pokusím některá možná vysvětlení nabídnout. Ovšem cesta to bude složitá - už jen snaha o vymezení „mužského“ a „ženského“ souboru vlastností je velmi problematická, jak si ukážeme níže. O to těžší je vysvětlit rozdílné chování při zacházení s médii.

Než se vrátíme k původní otázce, představím tedy řadu výzkumů a teorií, které se zabývaly utvářením mužské a ženské role ve společnosti, jiné sledovaly, jak si děti tyto role během života osvojují. Budeme rozebírat, zda jsou některé společné rysy chování ve skupině dívek a jiné společné rysy ve skupině chlapců dány biologickými rozdíly mezi oběma pohlavími, nebo zda jde především o vliv společenského prostředí, tedy kulturní determinismus.

Po představení problematiky utváření a přejímání genderových rolí ve společnosti se v závěru kapitoly opět vrátíme ke vztahu předškolních dětí a médií. Představím tak další vlastní výzkum (experimenty v mateřských školách), který se zaměřil na rozdílné mediální uživatelské návyky mezi skupinou předškolních dívek a skupinou předškolních chlapců.

6.1 Jak se utváří mužská a ženská role ve společnosti

Americká profesorka sociologie Claire M. Renzettiová a americký profesor sociologie Daniel J. Curran popisují, že lidské pohlaví (jsem mužem nebo ženou) slouží jako základ, na kterém lidé konstruují společenskou kategorii nazvanou gender (maskulinitu a femininitu).¹¹⁵ Upozorňují na to, že pokud o sobě člověk řekne „jsem muž“ nebo „jsem žena“, vysílá tak kromě anatomického popisu svého těla i signál, který vyvolává

---

¹¹⁵ RENZETTI, Claire M. a DANIEL J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2. S. 20.

představu určitého souboru osobních vlastností a vzorců chování. „Každá společnost svým členům předepíše určité vlastnosti, způsoby chování a vzorce vzájemné interakce v závislosti na jejich pohlaví. Tyto předpisy jsou zakotveny ve společenských institucích, jako jsou hospodářství, politický systém, vzdělávací systém, náboženství, rodinné uspořádání aj. Institucionalizované vzorce genderové diferenciacce jsou souhrnně označovány jako pohlavně-genderový systém společnosti.“¹¹⁶

Renzettiová a Curran představují základní pohledy na to, jak se utváří mužská a ženská role ve společnosti, a tyto oblasti si nyní přiblížíme.

Strukturální funkcionalismus

„Strukturálně funkcionalistické paradigma zobrazuje společnost jako stabilní, uspořádaný systém, jehož členové ve své většině sdílejí týž soubor hodnot, přesvědčení a očekávání, tj. sdílejí určitý společenský konsensus.“¹¹⁷ V tomto paradigmatu se každá část struktury společnosti podílí na udržování společenského řádu jako celku a pokud je potřeba společenská změna, musí probíhat evolučním způsobem. „Ve své analýze genderu vycházejí strukturální funkcionalisté z konstatování základní skutečnosti, že se ženy a muži tělesně liší. Zvláště významné jsou přitom dvě skutečnosti – za první, že muži jsou větší a silnější, a za druhé, že ženy rodí děti a kojí je.“¹¹⁸ Tyto biologické rozdíly vedly podle funkcionalistického pohledu ke vzniku rozdílných genderových rolí, které představují způsob chování očekávaný od členů společnosti právě v souvislosti s pohlavní příslušností.

Funkcionalisté tak ženskou genderovou roli vymezují jako domácí - žena rodí, kojí, stará se o děti, a logicky se tak během přítomnosti v domácnosti stará i o další věci. Muž je naopak díky své fyzické síle předurčen k roli živitele a ochránce rodiny. Strukturální funkcionalismus tedy chápe genderové rozdíly jako přirozené jevy, které jsou odvozené z lidských biologických podstat. Role muže a ženy jsou protikladné, ale vzájemně se doplňují. A protože jde o dílo přírody, lidská snaha o změnu genderových

---

¹¹⁶ Tamtéž, s. 21.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 23.

¹¹⁸ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2. S. 23.

rolí je marná, může dokonce společnost jako celek poškodit.¹¹⁹ Renzettiová a Curran připomínají, že z tohoto pohledu nemohou ženy ani muži změnit nic na tom, jak myslí a jak jednají – je to jejich přirozenost. Jedná se tedy o pohled esencialistický.

Feministická sociologie

Vůči strukturálnímu funkcionalismu, který byl vládnoucím paradigmatem v USA od čtyřicátých do šedesátých let 20. století, se vymezilo paradigma konkurenční, a to feministické. Je třeba zdůraznit, že feminismus není jednotným úhlem pohledu, ale je vnitřně rozmanitý. Přesto můžeme jmenovat některá jeho základní stanoviska. Podle feministické sociologie je gender více kategorií společensky utvářenou než přirozenou. Feministické paradigma sice uznává, že při osvojování genderové role má vliv i biologická predispozice, ale učení nastává prakticky hned po porodu, a tak určit pouze biologický vliv je podle tohoto paradigmatu v podstatě nemožné. „Feminističtí badatelé pohlížejí na gender zčásti jako na soubor společenských očekávání, která se reprodukuje a přenáší sociálním učením, a stávají se tak niternou součástí naší osobnosti. Zároveň si však uvědomují, že úplné porozumění genderu vyžaduje víc než jen zkoumání tohoto procesu učení. Ukazují totiž, že to, co se naučíme, je samo sociálním produktem, utvářeným v kontextu konkrétní politické a ekonomické struktury společnosti.“¹²⁰ Tento přístup se tedy řadí k sociálnímu konstruktivismu.

Feminismus také zdůrazňuje problém sexismu – přístupu, kdy je jedno pohlaví hodnoceno jako cennější než druhé. Renzettiová a Curran citují několik výzkumů z oblasti sociologie města. V těchto výzkumech se sociologové soustředovali na místa, na kterých se obvykle vyskytovali muži (například místní hospody), zatímco přehlíželi části města, ve kterých se více pohybovaly ženy (například dětská hřiště).¹²¹ Z hlediska feministické sociologie by proto mělo být jedním z cílů sociologie vytvoření nástrojů k odstranění genderové nerovnosti.

---

¹¹⁹ RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2. Str. 29.

¹²⁰ Tamtéž, s. 31.

¹²¹ Tamtéž, s. 32.

6.2 Jak si děti osvojují genderové role

„Společnost by fungovala mizerně, kdyby její členové netušili, jaké jednání je obvyklé a co se od nich v konkrétní situaci očekává. Takovému jednání se jedinec učí během procesu socializace,“ popisuje český sociolog Jan Jandourek.¹²² Socializace tedy znamená začleňování jedince do skupiny. U dětí v předškolním věku přitom musíme zdůraznit vliv takzvané primární socializace, která se odehrává v rodině a jejím nejbližším okolí. Takzvaná sekundární socializace se pak uskutečňuje pomocí různých institucí (například školy či školky), ale také pomocí prostředků masové komunikace, tedy médií.¹²³

V této kapitole budeme hledat odpověď na otázku, jak si děti osvojují ve společnosti konkrétně genderové role. Budeme se přitom pohybovat ve dvou základních rovinách – vlivu biologického pohlaví a vlivu společnosti. Abychom mohli lépe pochopit roli dědičnosti a roli výchovy, zastavíme se u kategorií, jako je inteligence či agresivita. Zároveň budeme pro porovnání vlivu genů a výchovy hledat paralelu u zvířat (konkrétně opic).

Laurence Steinberg a Jay Belsky popisují v knize *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context* rozdíly v chování mezi dívkami a chlapci v předškolním věku. Laurence Steinberg je americký profesor psychologie, který se specializuje na rozvoj osobnosti během dětství a dospívání. Jay Belsky je profesor psychologie, více než dvacet let působil na Pensylvánské univerzitě ve Spojených státech, pracoval také na Birkbeck University v Londýně a byl ředitelem Institutu pro studium dětí, rodiny a sociálních věcí (Institute for the Study of Children, Families and Social Issues) a dnes pracuje na americké Kalifornské univerzitě v Davisu.

Oba profesori ve zmíněné knize citují několik výzkumů, podle kterých si například chlapci hrají agresivněji a projevují ve hře více fyzické aktivity než dívky. Chlapci také bývají zvědavější a mají větší tendenci k průzkumné aktivitě. „Vyvinou například více námahy k překonání překážek, které jim brání dostat se k věcem, které chtějí.“¹²⁴ Předškolní dívky kontrolují své chování lépe než chlapci, projevují se ale

---

¹²² JANDOUREK, Jan. 2009. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 231 s. ISBN 978-807-3676-445. S. 60.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. s. 281.

v průměru jako úzkostlivější a submisivnější. Odkud tyto rozdíly mezi chováním dívek a chlapců pocházejí, kde je děti získávají? Steinberg a Belsky mluví jak o vlivu biologickém – tedy například vyšší hladině hormonu testosteronu u chlapců, tak o vlivu prostředí – tedy „chlapci a dívky jsou vedeni k tomu, aby byli rozdílní“.¹²⁵

„Biologická vysvětlení pro rozvoj sexuální role zdůrazňují biochemické a genetické faktory. Psychoanalytická vysvětlení zdůrazňují emoce a proces identifikace s rodičem stejného pohlaví. (...) Kognitivní teoretici tvrdí, že jakmile se děti plně identifikují se svým pohlavím, nové informace budou tříděny právě podle pohlaví. Chlapci dělají toto, dívky dělají tamto. Děti se učí, co je patřičné a nepatřičné pro jejich vlastní pohlaví pomocí sledování dospělých a zpracováváním informací, které shromáždí,“ popisují Steinberg a Belsky.¹²⁶

O biologii a jejím vlivu na psychologii osobnosti mluví i profesor pro obor pedagogické psychologie Pavel Říčan.¹²⁷ Připomíná, že lidské prožívání a chování je neoddělitelné od biologických procesů, zároveň ale varuje před biologickým redukcionismem, kdy se psychické jevy a procesy redukují na biologické. A cituje kanadského psychologa Alberta Banduru: „Kdybychom se pustili cestou redukcionismu, mohli bychom projít biologií a chemií a skončili bychom v atomových částicích, aniž bychom našli konečnou zastávku, jež by byla tím pravým místem pro psychologické zákony lidského chování.“¹²⁸

Antropoložka Margaret Meadová se přiklání k tomu, že zásadní pro osvojení genderové role je vliv společnosti na dítě a že biologická podstata má menší význam. Meadová to dokazuje tím, že zkoumala mužskou a ženskou roli v primitivních společnostech.¹²⁹ Zaměřila se mimo jiné na tři kmeny na Nové Guineji. První kmen Arapešů příliš nerozlišoval mezi psychikou muže a ženy. „Muž i žena jsou ovšem vychováváni podle kulturních vzorů a stereotypů preferujících ty psychické vlastnosti,

---

¹²⁵ STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. s 281-282.

¹²⁶ STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. s 284.

¹²⁷ ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3133-9. s 6.

¹²⁸ BANDURA, Albert. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Worth Publishes, 1997. ISBN 07-1672-850-8.

¹²⁹ SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-929-1.

kteře euroamerická kultura označuje za typicky ženské. (...) Muži i ženy společně obdělávají pole a věnují stejné množství času a energie péči o potomstvo“.¹³⁰

K typickým vlastnostem tohoto kmene patřila mírnost, poddajnost a emotivní postoj k lidem. Chování bylo přitom velmi podobné u mužů i žen.

Druhý kmen – bojovný Mundrugumor – také v zásadě nerozlišoval mezi rolí muže a ženy. Na rozdíl od Arapešů ale kulturní vzory spojené s výchovou dětí v tomto kmenu rozvíjely velmi silnou agresivitu v mezilidských vztazích. „Chlapci i dívky jsou přitom vychováváni podle modelu, který euroamerická kultura označuje za typicky mužský.“¹³¹ Mezi typické vlastnosti příslušníků tohoto kmene proto patřila bojovnost, bezohlednost či sebejistota.

Třetí kmen Čambuli podobně jako euroamerická společnost rozlišoval mezi rolí muže a ženy. „Situace je však z našeho hlediska zcela paradoxní, neboť vlastnosti, jež Evropané a Američané považují za typicky ženské, pokládají tito domorodci za typicky mužské. V důsledku takto orientované výchovy muži tohoto kmene vykazují výrazně ženské vzory chování.“¹³² Meadová zdejší muže popsala jako mírné, nesamostatné či upovídané, mnoho času navíc věnovali drobným ručním pracím, parádění či přípravě sladkostí. „Oproti tomu ženy tohoto kmene vystupují velmi energicky, rezolutně a samostatně. Vykonnávají většinu prací, které mají pro kmen ekonomický význam (obdělávání zemědělské půdy, rybolov aj.). Zhotovují také jeden z nejvýznamnějších prodejních artiklů čambulských domácností – síťky proti moskýtům.“¹³³ Muž se v tomto kmene také například bez souhlasu žen nemohl ani oženit nebo oženit svého syna.

Margaret Meadová si je ve svých pracích vědoma toho, že fyzické rozdíly mezi mužem a ženou mají určitý vliv na postavení ve společnosti, ale prokazuje přitom svým výzkumem, že jednostranný biologický výklad role muže a ženy ve společnosti je zavádějící.

Ale vraťme se do prostředí euroamerické kultury. Zde je totiž jisté, že si děti v předškolním věku už uvědomují, jaké jsou rozdíly mezi pohlavími a znají také obsah chlapecké a dívčí role. „Vědí, jak vypadá a jak se má chovat chlapec či holčička, a podle toho se orientují. Tuto roli akceptují i oni sami: chtějí vypadat stejně jako ostatní

---

¹³⁰ Tamtéž, s. 86.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

děti téhož pohlaví, mají tendenci se stejným způsobem chovat. (...) K rozvoji této složky identity přispívají sociokulturní vlivy, značný význam má působení médií,“ uvádí profesorka psychologie Marie Vágnerová.¹³⁴ Čtyřleté děti už vědí, že jejich pohlavní identita je trvalá a nezmění se.¹³⁵

I další literatura popisuje fakt, že ve výběru svých vrstevníků i her a hraček se už čtyřleté děti chovají způsobem, který odpovídá jejich pohlaví.¹³⁶ „Novorozenec, který vstupuje do světa, se stává ‚objektem‘ kultury dospělých a podléhá kulturně podmíněným interpretacím. (...) Rodiče na základě své kulturní zkušenosti předávají dítěti určité modely chování a příslušné kulturní standardy.“¹³⁷

Pro lepší pochopení toho, jak se předškolní děti chovají a jak přejímají některé vzorce chování, je důležité připomenout pro toto vývojové období typický fenomén konformity. „Dětem nyní velmi záleží na tom, aby všechno bylo tak, jak má být... (Dítě, pozn. autora) vysloveně chce vypadat jako ostatní, dělat všechno, co dělají ostatní, a chápe, co se dělat má a co se dělat nemá. Ba dokonce více než kdykoliv později v životě je ochotno dobré mravy a zásady dodržovat,“ napsal profesor Zdeněk Matějček, dětský psycholog.¹³⁸

Interakce biologie a vlivu prostředí

Už citovaní profesori Renzettiová a Curran se věnují také existujícím vědeckým důkazům vlivu biologie na kategorii genderu a zabývají se vztahem mezi „biologickým pohlavím“ a „sociálním genderem“. Připomínají řadu studií, které se zabývaly rozdílným fungováním mozku u mužů a žen a mluví například o takzvané hemisférické asymetrii či lateralizaci mozku. To znamená, že muži jsou při provádění mozkové činnosti závislejší na jedné mozkové hemisféře, ale ženy mohou více využít hemisféry

---

¹³⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. s 118.

¹³⁵ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. s 119

¹³⁶ ŠULOVÁ, Lenka, ZAUCHE-GAUDRON, Chantal a kol. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2. s 87.

¹³⁷ ŠULOVÁ, Lenka, ZAUCHE-GAUDRON, Chantal a kol. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2. s 414-415.

¹³⁸ MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0870-1. s 149.

obě.¹³⁹ Pohlavní rozdíly v lateralizaci mozku by mohly být příčinou toho, proč je pro ženy snazší vyjadřovat emoce, ovšem tato teorie zatím potvrzena nebyla.¹⁴⁰

„Výzkumy ukazují, že vysoké hladiny testosteronu obíhajícího v krvi korelují s podrážděností, soutěživostí a hněvem. Tento výsledek platí jak pro muže, tak pro ženy,¹⁴¹ uvádějí Renzettiová a Curran a odkazují například na výzkum atletek, kterým byl podáván syntetický testosteron.¹⁴² Z toho by tedy vyplývalo, že muže je možné jaksí automaticky považovat za agresivnější, protože jejich organismus vylučuje více hormonu testosteronu. Jenže jak naznačují jiné výzkumy, sociální chování je značně ovlivněno okolím, ve kterém se odehrává, a to dokonce může přehlušit potenciální vlivy hormonů. „Studie žen například ukazují, že ženy mohou být v určitých situacích stejně agresivní jako muži, například tehdy, když jsou za své agresivní chování odměněny.“¹⁴³ Renzettiová a Curran se nakonec přiklánějí k názoru anglické bioložky Lyndy Birkeové. Ta vybízí k odložení teorií jednoduše nahrazujících biologický determinismus sociálním konstruktivismem, který by popíral roli biologické podstaty úplně. „Zaměření buď na biologický, nebo sociální aspekt znamená přinejmenším to, že bude řečena pouze polovina pravdy.“¹⁴⁴

Mohou za to geny, nebo výchova?

Jak ale rozlišit míru vlivu, kterou má na osobnost člověka dědičnost a kterou naopak vliv prostředí? Jednou z cest, jak se tyto rozdíly psychologové snažili zjistit, bylo zkoumání dětí, který byly adoptovány ve velmi nízkém věku, tedy zpravidla v prvním roce života. Vlastnosti, které měly tyto děti společné s adoptivními rodiči, byly považovány za vliv prostředí. Naopak rysy, které měly společné s biologickými rodiči (se kterými ale děti nevyrostaly) byly připisovány vlivu genů. Další přístup zkoumání se

---

¹³⁹ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2. Str. 76.

¹⁴⁰ Tamtéž, strana 79.

¹⁴¹ Tamtéž, strana 81-82.

¹⁴² VAN GOOZEN, S. FRIJDA, N. a VAN DE POLL, N. (1994). *Anger and aggression in women: Influence of sports choice and testosterone administration*. *Aggr. Behav.*, 20: 213–222.
doi: 10.1002/1098-2337(1994)20:3<213::AID-AB2480200308>3.0.CO;2-4

¹⁴³ RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2. Str. 83.

¹⁴⁴ Tamtéž, strana 90.

zaměřil na dvojčata – porovnával dvojčata jednovaječná (takoví sourozenci mají kompletně identickou genetickou výbavu, mají tedy stejné pohlaví a jsou si velice podobní) a dvouvaječná dvojčata (dvě vajíčka jsou oplodněna dvěma spermii, každé dítě má proto vlastní genetickou výbavu a taková dvojčata mají vztah vzájemné podobnosti na úrovni bratrů a sester). Rozdíly mezi jednovaječnými a dvouvaječnými dvojčaty ve stupních podobnosti pro určité dané vlastnosti byly použity pro zjištění stupně genetického vlivu na danou vlastnost.¹⁴⁵

A jaké byly výsledky? Korelace ve stupni inteligence IQ pro jednovaječná dvojčata byla 85 (na stupnici, kde 0 značila žádný vztah a 100 naprostou shodu mezi oběma dětmi), korelace u dvouvaječných dvojčat se pohybovala kolem hranice 55 bodů.¹⁴⁶ Jak ukazuje tento vztah, dědičnost je dominantním faktorem v oblasti lidské inteligence. Takový závěr navíc podle profesorů Steinberga a Belskyho¹⁴⁷ potvrdila i studie The Minnesota Transracial Adoption Study, zaměřená na inteligenci u adoptovaných dětí a publikovaná poprvé v roce 1976, kterou provedl americký profesor dětské psychologie Richard Weinberg a americká profesorka psychologie Sandra Wood Scarrová (později se k nim připojil profesor psychologie Irwin D. Waldman).¹⁴⁸ Steinberg a Belsky studii interpretují tak, že korelace v oblasti naměřeného IQ mezi dětmi a jejich biologickými rodiči (které dali děti k adopci) je výraznější než mezi adoptovanými dětmi a jejich adoptivními rodiči (kteří děti vychovávali) – tedy že zásadní je vliv genů, byť prostředí má také svůj význam.

Zde je ovšem nutné poznamenat, že kolem studie Minnesota Transracial Adoption Study vznikla řada interpretačních sporů. Sami autoři studie Scarrová a Weinberg nejprve v 70. letech ve svých závěrech uvedli, že zásadní pro vznik rozdílů ve

---

¹⁴⁵ STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. S. 53 a 54.

¹⁴⁶ PLOMIN, R., DeFRIES, J. C., 1983. The Colorado Adoption Project. *Child Development*, vol 54, no. 2, pp. 276-89 cit. podle STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. S. 54.

¹⁴⁷ STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. S. 54

¹⁴⁸ WEINBERG, Richard A., Sandra SCARR a Irwin D. WALDMAN. *Intelligence: A follow-up of IQ test performance at adolescence* [online]. Elsevier, 1992 [cit. 2015-03-20]. ISSN 0160-2896. Dostupné z: <https://lesacreduprintemps19.files.wordpress.com/2012/12/the-minnesota-transracial-adoption-study-a-follow-up-of-iq-test-performance-at-adolescence1.pdf>

výši IQ se zdá být vliv prostředí, nikoliv genetická výbava – tedy že inteligence černošských dětí z chudých rodin vychovávaných v lépe postavených bělošských rodinách vzrostla. V 90. letech ale Scarrová a Weinberg zveřejnili se zpožděním další částí studie (zkoumané děti zestárly z průměrných 7 na 17 let)¹⁴⁹ a například britský psycholog Richyrd Lynn na zveřejněná fakta reagoval tak, že je považuje naopak za jasný důkaz velmi silné role dědičnosti.¹⁵⁰ Profesorka Scarrová v roce 1998 přiznala, že se snažila s kolegy učinit závěry studie přijatelnější pro vědce, kteří jsou zastánci vlivu prostředí a že to zpětně považuje za chybu. Studii lze podle ní nakonec interpretovat jak z pohledu vlivu prostředí, tak i vlivu biologie.¹⁵¹

Steinberg a Belsky problematiku vlivu prostředí a genetické danosti shrnují tak, že děti dědí od svých rodičů genetický potenciál, přičemž některé vlastnosti jsou v tomto potenciálu pevně zakotveny, zatímco jiné znaky mají široký reakční rámec. A jako paralelu uvádějí problematiku dědičných nemocí a poruch, kdy například cukrovka nebo schizofrenie nejsou přímo geneticky dané (geneticky přímo předurčený je například Downův syndrom), ale jsou pouze geneticky ovlivněné a na rozvoj těchto nemocí či poruch má vliv prostředí.¹⁵²

Najdeme odpověď u zvířat?

Další cestou, jak hledat vliv genů a sociálního prostředí na člověka, je zkoumání zvířat. Janice M. Hassetová, Erin R. Siebertová a Kim Wallen z americké Emory University konkrétně zkoumali, jestli za rozdílnou oblibou různých hraček u dívek a chlapců stojí vliv prostředí, nebo jde o biologické „naprogramování“.¹⁵³ Kim Wallen je přitom

---

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ LYNN, Richard. Some Reinterpretations of the Minnesota Transracial Adoption Study. *Intelligence* [online]. 1994, roč. 19, č. 1 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z:

<https://lesacreduprintemps19.files.wordpress.com/2012/11/some-reinterpretations-of-the-minnesota.pdf>

¹⁵¹ SCARR, Sandra. On Arthur Jensen's Integrity. *Intelligence* [online]. 1998, roč. 26, č. 3 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://emilkirkegaard.dk/arthurjensen/wp-content/uploads/2014/06/On-Arthur-Jensens-integrity.pdf>

¹⁵² STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9. S. 61.

¹⁵³ HASSETT, Janice M., ERIN R. SIEBERT a KIM WALLEN. Sex differences in rhesus monkey toy preferences parallel those of children. *Hormones and Behavior* [online]. 2008, vol. 54, issue 3, s. 359-364 [cit. 2015-03-20]. DOI: 10.1016/j.yhbeh.2008.03.008.

profesorem nejen psychologie, ale i behaviorální neuroendokrinologie, zabývá se tedy vztahy mezi nervovou soustavou a hormonální sekrecí. Zmínění vědci vycházeli ze zjištění, že existují stereotypní maskulinní a femininní hračky, s kterými si hrají více chlapci a více dívky.¹⁵⁴ Toto zjištění poměřovali se 34 mláďaty opic makak rhesus obou pohlaví, které žily ve stopětatřicetileté tlupě. Vědci zjišťovali, jak opičí mláďata reagují na maskulinní (vozík, nákladní auto, bagr atd.) a femininní hračky (plyšový medvěd, panenka, maňásek atd.).

Při sérii experimentů byly zkoumané opice z krytého výběhu vypuštěny do venkovního, kde se nacházela deset metrů od sebe vždy jedna „kolečková“ a jedna plyšová hračka. Kamery zaznamenávaly, s jakými hračkami si jednotlivá mláďata (samci a samice) hrála. Výsledky svých experimentů publikovali autoři v roce 2008: „(Malí, pozn. autora) opičí samci, stejně jako chlapci, prokázali konzistentní a silné preference pro hračky s kolečky, zatímco u samiček, stejně jako u dívek, se ukázala větší variabilita v preferencích.“¹⁵⁵ Tedy samičky si dokázaly hrát stejně dlouho jak s autem, tak s panenkou, ale malí „opičáci“ se zajímali výrazně méně o plyšové hračky než o hračky s kolečky. Zjištěný rozdíl, který je velice podobný výsledkům u malých chlapců a dívek, autoři studie považují za důkaz toho, že se různé preference u lidí mohou rozvíjet bez explicitní genderové socializace. Nabízejí tak hypotézu, že rozdílný výběr hraček je ovlivněn hormonálně, tedy že některé rozdíly mezi chováním mužů a žen vycházejí z biologické podstaty.

Další studii, která je výsledkem čtrnáctiletého pozorování, představili v roce 2010 biologická antropoložka z americké Bates College Sonya M. Kahlenbergová a britský profesor stejného oboru, působící mimo jiné na americké Harvardově univerzitě, Richard W. Wrangham.¹⁵⁶ Také oni přišli se závěrem, že opičí samci a samice přistupují k hračkám různě, tentokrát šlo konkrétně o šimpanze.

---

¹⁵⁴ BERENBAUM, Sheri A. a Melissa HINES. Early Androgens Are Related To Childhood Sex-Typed Toy Preferences. *Psychological science: a journal of the American Psychological Society / APS* [online]. 1992, roč. 3, č. 3 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z:

<http://courseware.eduwest.com/courseware/0111/content/ziyuan/wenxian/03.pdf>

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ KAHLENBERG, Sonya M., Richard W. WRANGHAM, Masako MYOWA-YAMAKOSHI, Gen YAMAKOSHI a Mariko HIRAIWA-HASEGAWA. Sex differences in chimpanzees' use of sticks as play objects resemble those of children. *Current Biology* [online]. 2010, roč. 20, č. 24, s. 231-240 [cit. 2015-03-20]. DOI: 10.4159/harvard.9780674183858.c12. Dostupné z:

Čtrnáctileté pozorování šimpanzů z komunity Kanyawara se odehrávalo v národním parku Kibale National Park v Ugandě a interakci s různými předměty pozorovali vědci u více než 1100 šimpanzů. Kahlenbergová a Wrangham mimo jiné zjistili, že šimpanzí mláďata často u sebe nosí kousky dřeva (klacíky) způsobem, který připomíná dětskou hru s panenkou. Takové chování bylo přitom mnohem častější u šimpanzích samic než u samců. Samičky nosily klacík v rukou, puse, v podpaží anebo (nejčastěji) sevřený mezi břichem a stehny. Takto jednotliví šimpanzi s kouskem dřeva trávili několik minut, ale také hodin, kdy s klacíkem odpočívali, chodili, lezli, spali a jedli stejně jako jindy. Podle Kahlenbergové a Wranghama tak klacíky sloužily podobně jako panenka k nácviku budoucí mateřské role, po narození prvního mláďete si totiž samice přestaly s klacíky hrát. Závěry obou vědců se ale liší od závěrů výše uvedené studie provedené u opic makak rhesus. Kahlenbergová a Wrangham totiž uvádějí, že podobná pravidelná mateřská hra s klacíkem nebyla nikdy hlášena mimo šimpanzí komunitu Kanyawara, a tak se zdá být důležitá role sociálního učení. Ne však v tom smyslu, že by se mláďata učila od matek, ale že se učí od sebe navzájem formou hry.¹⁵⁷

V závěru této podkapitoly tak můžeme konstatovat: existuje řada důkazů pro to, že obsah genderové role (včetně s tím souvisejících vlastností) děti přejímají na základě biologické podstaty (chlapci si hrají agresivněji než dívky, malí opičí samci si stejně jako chlapci hrají raději s auty než s panenkami). Podle jiných existujících důkazů naopak vliv biologie na chování člověka může být ve srovnání s vlivem společnosti téměř zanedbatelný (kmeny, ve kterých se muži chovají jako ženy a ženy jako muži).

6.3 Další teoretické podklady pro interpretaci výzkumu

S ohledem na pozdější interpretaci výsledků mého výzkumu ve školkách v podkapitole 6.6 si nyní představme ještě dva teoretické podklady, které souvisejí se zkoumáním lidského chování.

Prvním z nich je takzvaná spirála mlčení. Autorem této teorie je německá socioložka, spoluzakladatelka německého ústavu pro veřejné mínění Institut für Demoskopie Allensbach a badatelka v oblasti masové komunikace Elisabeth Noelle-Neumannová. „Tato hypotéza vychází ze základního předpokladu, že veřejné mínění

<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982210014491>

¹⁵⁷ Tamtéž.

vyvolává podvědomou snahu lidí žijících ve skupinách o dosažení společně zastávaných úsudků a konsensu. Společnost odměňuje přizpůsobení se a trestá prohřešky proti společně sdílenému mínění.¹⁵⁸ Člověk má tedy strach ze zesměšnění či izolace od společnosti, proto stále pozoruje, co se kolem něj děje a vnímá různou podporu různých názorů ve svém okolí. Noelle-Neumannová popisuje teorii spirály mlčení ve své knize *Die Schweigespirale* takto: „Ten, kdo vidí, že jeho názor posiluje, se cítí silnější, mluví otevřeně, bez obav. Ten, kdo vidí, že jeho názor oslabuje, upadá do mlčení. V důsledku toho ti, kteří mluví hlasitě, jsou veřejně viditelní, působí jako silnější, než ve skutečnosti jsou, a ti ostatní působí jako slabší, než opravdu jsou.“¹⁵⁹

Vzniká tak optický nebo akustický klam o skutečné většině a rozložení sil a to vede k tomu, že jedni mluví stále hlasitěji, naopak druzí jsou stále mlčenlivější, až nakonec jeden z názorů zanikne.¹⁶⁰

Jednotlivec si přitom odhad veřejného mínění vytváří na základě pozorování lidí kolem sebe a z masových médií. Vlastní názor je pro jednotlivce podle Noelle-Neumannové méně důležitý než obava z izolace, jak autorka ukazuje například ve výzkumu z roku 1976 nazvaném *Kuřák v přítomnosti nekuřáků*.¹⁶¹ Téma, které zpracovával zmíněný Institut für Demoskopie Allensbach, autorka popisuje pro svou dobu jako vhodné, protože názory na něj byly v západoněmecké společnosti vyvážené. 44 procent lidí se totiž přiklánělo k tvrzení: „V přítomnosti nekuřáků by se měl člověk kouření zcela vzdát. Bylo by bezohledné a pro nekuřáky velmi nepříjemné, kdyby museli vdechovat zakouřený vzduch“. Stejně zastoupení měl ale i opačný názor, ke kterému se přiklonilo také 44 procent dotázaných: „Člověk nemůže požadovat, aby se lidé úplně zřekli kouření, když je v přítomnosti nekuřáků. Tak nepříjemné to pro nekuřáky zase není.“¹⁶²

Ve výzkumu *Kuřák v přítomnosti nekuřáků* lidé mimo jiné reagovali na dva experimenty, které představovaly slovní ohrožení (vyvolávaly pocit izolace od společnosti), nebo naopak potvrzení jejich názoru a postoje. V jednom experimentu

---

¹⁵⁸ KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, 307 s. ISBN 80-7184-134-x. S. 210.

¹⁵⁹ NOELLE-NEUMANN, Elisabeth. *Die Schweigespirale: öffentl. Meinung, unsere soziale Haut*. Zürich: Riper [i.e. Piper], 1980, 296 p. ISBN 3492025366. S. 13.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 66.

dotazovaní dostali obrázek s dialogem dvou lidí. První osoba v dialogu uváděla: „Myslím si, že kuřáci jsou bezohlední. Nutí ostatní, aby vdechovali škodlivý kouř.“ Druhá osoba na obrázku začínala větou: „Tedy, já...“, kterou měli dotazovaní dokončit. Ve druhém experimentu si lidé měli představit, že právě vyřezávají na pětihodinovou cestu vlakem a spolucestující v kupé se najednou nahlas vyjádří jako silný zastávce, či naopak jako silný odpůrce kouření.

Zejména při kombinaci obou experimentů (nejprve dotazovaný musel reagovat na agresivní tvrzení v dialogu na obrázku a pak na sebevědomý přístup spolucestujícího ve vlaku) se ukázalo, že ochota kuřáků hájit své právo kouřit i v přítomnosti odpůrců kouření klesla a přibývalo lidí, kteří by raději místo debaty se spolucestujícím na téma rezignovali a nechtěli by o něm mluvit. Jen 23 procent kuřáků by se po tomto dvojitým ohrožení svého postoje chtělo na téma kouření bavit se spolucestujícím v železničním kupé.¹⁶³ Po dvojitým verbálním ohrožení se dokonce ve skupině žen, které jsou zároveň kuřačky, ochota bavit se na toto téma snížila pouze na 10 procent dotazovaných.¹⁶⁴ Naopak nekuřák, který by v kupé slyšel názor shodný s vlastním, měl najednou vyšší chuť o něm nahlas se spolucestujícím debatovat.¹⁶⁵

Stádový efekt

Další teorie, s kterou budeme později pracovat, se nazývá bandwagon effect (stádový efekt) a značí tendenci člověka připojovat se k úspěšným, na stranu vítěze. Lidé se chovají stejně jako skupina, k níž chtějí náležet, volí takové jednání, které považují za módní nebo „krok s dobou“. Bandwagon effect (v původním významu „vůz s kapelou“, který se používal při volebních kampaních) zavedl americký sociolog Paul Felix Lazarsfeld v roce 1944 ve studii *The People's Choice*.¹⁶⁶

Lazarsfeld se snažil vysvětlit náhlou změnu voličských preferencí těsně před volbami, kdy lidé přes původní cíl zvolit určitou stranu, dají hlas nakonec té, která se

---

¹⁶² Tamtéž, s. 66-67.

¹⁶³ Tamtéž, s. 72

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 74

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 71

¹⁶⁶ KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, 307 s. ISBN 80-7184-134-x. S. 211. JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 258 s. ISBN 978-80-247-3679-2. S. 65.

podle průzkumů veřejného mínění má stát vítězem. Americký sociolog tedy jako vysvětlení uvedl, že voliči chtějí být na straně vítězů, „jet na vagonu s kapelou“.¹⁶⁷

6.4 Cíle výzkumu a hypotézy

Nyní se dostáváme k samotnému výzkumu - v prosinci roku 2014 jsem navázal na svou práci z roku 2010 a rozhodl jsem se zaměřit především na jednu základní otázku: Jaká je korelace mezi pohlavím předškolního dítěte a jeho preferencemi v oblasti médií?

Znovu jsem tedy mluvil s předškolními dětmi v mateřských školách. Tentokrát jsem chtěl mimo jiné ověřit dvě hlavní hypotézy, které vycházejí ze závěrů mé diplomové práce z roku 2010: 1. Zájem o televizi bude u chlapců výrazně menší než u dívek. 2. Zájem o mobilní telefon bude u chlapců výrazně vyšší než u dívek.

Už výše citovaná profesorka komunikace Valkenburgová v knize *Children's Responses to the Screen* uvádí, že podle řady výzkumů jsou dívky v oblasti počítačových her méně předmětově orientované než chlapci. „Méně než chlapci se zajímají například o futuristické zbraně. Pro dívky není tak důležité vyhrát nebo zabít nepřítele, zajímá je příběh. Rády sledují skutečné drama, které se soustředí na rozvoj vztahů mezi reálnými životními charaktery.“¹⁶⁸ V jednom z pokusů jsem proto dal dětem na výběr z animované počítačové hry, kde je v zásadě cílem zničit nepřítele, a televizního komponovaného pořadu *Kouzelná školka*, který Česká televize označuje podtitulem *Pohádky a povídaní pro nejmenší k podívání*. V experimentu jsem pak ověřoval vedlejší hypotézu: Pokud budou volit mezi akční počítačovou hrou a televizním pořadem s pohádkami a příběhy, budou chlapci mnohem častěji vybírat počítačovou hru, zatímco dívky budou častěji vybírat televizní pořad.

Na základě údajů uvedených v kapitole 2.1 jsem se pro zajímavost rozhodl ověřit také druhou vedlejší hypotézu: Většina dětí ve věku 5 až 6 let pozná samostatné logo dětského televizního kanálu ČT :D (Děčko) a spojí si ho s televizním vysíláním.

---

¹⁶⁷ ŠEBEŠ, Marek. Bandwagon effect. *Revue pro média: čtvrtletní tematická příloha Hosta* [online]. [Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2002-], č. 3 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/bandwagon.htm>

¹⁶⁸ VALKENBURG, P. *Children's Responses to the Screen. A Media Psychological Approach*. 1.vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 164 s. ISBN 0-8058-4764-2. s 36 – 37.

K porovnání jednotlivých hypotéz s výsledky výzkumu se dostaneme v kapitole 7.1.

6.5 Výběr vzorku a metoda analýzy

Výběr vzorku – tedy mateřských škol – zůstal stejný, jako je popsáno v kapitole 5.3.1. Dvě mateřské školy se tedy nacházejí v Praze (Mateřská škola Na Zvoničce v Praze 4 – Podolí a Církevní mateřská škola Srdíčko v Praze 5 – Lužinách), jedna na malém městě (méně než 10 tisíc obyvatel) v Libereckém kraji – Mateřská škola Zámecká v Jilemnici.

Ve všech třech mateřských školách se do výzkumu v roce 2014 zapojilo celkem 62 dětí, z toho 26 chlapců 36 dívek. U každého dítěte jsem postupoval podle předem připraveného formuláře, do kterého jsem zaznamenával číslo formuláře, místo výzkumu, pohlaví, křestní jméno a věk dítěte. Dále pak odpovědi na uzavřené dichotomické otázky a výčtové otázky. Podobu formuláře přináší příloha č. 17 (Formulář pro odpovědi dětí v roce 2014). Všechny otázky byly nastaveny tak, aby bylo možné provést kvantitativní analýzu – postup byl tedy podobný, jako je uvedeno v kapitole 5.3.2 (Analýza dat). Pokud dítě svou odpověď samo nějak okomentovalo, zaznamenal jsem ji do formuláře a tyto záznamy umožnily skromnější kvalitativní analýzu výzkumu.

V původní osnově rigorózní práce jsem uvedl, že důvody pro preferenci jednotlivého média bych chtěl najít pomocí kvalitativní analýzy – v rozhovorech s dětmi najít důvody pro jejich rozhodnutí. Na základě opětovné analýzy dat z roku 2010 a předvýzkumu v roce 2014 jsem ale nakonec důraz dal na analýzu kvantitativní. „Dítě interpretuje realitu tak, aby pro ně byla srozumitelná a přijatelná. Tento přístup se u předškoláků projevuje i formou nepravých lží, tzv. kofabulací, kdy dítě kombinuje reálné vzpomínky s fantazijními představami (ovlivněnými jak nezralostí, tak aktuálními potřebami a citovým laděním),“ popisuje už citovaná psycholožka Vágnerová.¹⁶⁹ Výpovědím dětí jsem dal značný prostor v roce 2010, přepisy rozhovorů jsou uvedeny také v této práci (viz přílohy číslo 14, 15 a 16) a sdělení dětí přes všechny nedostatky jistě dodaly výzkumu komplexnější podobu. V roce 2014 jsem se ale více zaměřil na to, mezi jakými možnostmi budou děti v kvantitativním výzkumu volit – šlo

---

¹⁶⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0. s 106.

o případy, kde se už předem dal očekávat rozdílný přístup chlapců a dívek, jak je uvedeno v podkapitole 6.4. Kvantitativní výzkum tak umožnil vytvářet alespoň trochu obecnější závěry.

6.6 Popis experimentů a jejich výsledky

V této kapitole pracuji s celkovým vzorkem všech 62 dětí, s kterými jsem v roce 2014 mluvil. V otázce korelace mezi pohlavím a vztahem předškolních dětí k médiím považuji za užitečnější chápat děti ze všech tří zkoumaných školek jako jednu skupinu – vzorek je díky tomu větší a umožňuje větší zobecnění závěrů, než kdybych se zabýval každou mateřskou školou jednotlivě. Několik rozdílností mezi školkami přesto pro zajímavost níže uvedu.

V roce 2014 jsem ve školkách provedl s každým dítětem jednotlivě a odděleně od ostatních dětí čtyři experimenty. Byly postavené především tak, aby z nich bylo možné odvozovat oblibu médií u předškolních dětí z toho pohledu, jestli jde o skupinu dívek, nebo chlapců.

6.6.1 Volba mezi šesti médii

V prvním z experimentů si dítě mohlo, stejně jako v roce 2010, vybrat dvě ze šesti nabízených medií – notebook, mobilní telefon, časopis, knížku, rádio s CD přehrávačem a televizi. Všechny děti si skutečně dvě média vybraly.

Experiment probíhal tak, že jsem před dítě položil šest kartiček s vyfotografovanými předměty. Použil jsem stejné karty jako v roce 2010 – předměty jsem se už tehdy snažil vyfotografovat tak, aby dítě bralo v úvahu především samotnou podstatu věci (vidí televizi, knihu), a ne například to, že se mu líbí nějaký konkrétní obrázek. Proto jsem na ploše televizní obrazovky, počítače i v knížce vyfotil vždy stejný motiv – pohádkovou postavičku Krtka od Zdeňka Milera. Časopis, rozhlasový přijímač a mobilní telefon ale motiv Krtka neměly. V roce 2014 jsem vyměnil fotografii mobilního telefonu a starší telefon použitý při experimentu v roce 2010 jsem nahradil novějším modelem – dotykovým mobilním telefonem Samsung Galaxy Core Plus (viz příloha č. 18, fotografie mobilního telefonu použitá při experimentech v roce 2014). Abych měl jistotu, že děti o každém obrázku vědí, jaký objekt má přesně představovat, na začátku experimentu jsem s dítětem fotografie prošel a popsal, co zobrazují.

Tento první experiment sloužil jako srovnání s vývojem preferencí v roce 2010 a samozřejmě jako podklad pro ověření už výše uvedených nových hypotéz (1. Zájem o televizi bude u chlapců výrazně menší než u dívek. 2. Zájem o mobilní telefon bude u chlapců výrazně vyšší než u dívek).

A jaké byly výsledky? Dívky si nejčastěji vybraly z nabízených šesti druhů médií televizi – zhruba 26 procent (v roce 2010 šlo o 35 procent), u skupiny chlapců šlo o mobilní telefon – zhruba 23 procent (v roce 2010 šlo o 21 procent). Pokud budeme pokračovat v této interpretaci, pak mobilní telefon získal v celé skupině dívek jen 15 procent, televize obdržela u chlapců 21 procent.

Největší rozdíl se ale ukázal u rádia s CD přehrávačem, které získalo u chlapců 13,5 procenta (v roce 2010 šlo o 13 procent), zatímco u dívek 4 procenta (v roce 2010 šlo o 6 procent). Větší rozdíl se týkal i knížky, které chlapci celkově přiřadili 12 procent (v roce 2010 šlo o 13 procent), ale dívky 19 procent (v roce 2010 šlo o 17 procent).

V této souvislosti uvádím také celkový posun v oblíbě jednotlivých médií: zatímco notebook si v roce 2010 zvolilo 13 procent všech dětí, v roce 2014 šlo už o 20 procent. Mírně narostla i obliba mobilního telefonu, a to ze 17 procent na 19 procent. Naopak výrazněji ubylo zájemců o časopis – místo 21 procent dětí v roce 2010 si v roce 2014 časopis vybralo jen 13 procent dětí. Zanedbatelně vzrostla obliba knížky – z 15 procent na 16 procent. Mírně oslabilo rádio s CD přehrávačem z 10 procent na 8 procent a televize si udržela stejné postavení (25 procent a nově 24 procent).

6.6.2 Televizní pořad versus počítačová hra

Druhý experiment se vztahoval přímo k hlavní otázce výzkumu: Jaká je korelace mezi pohlavím předškolního dítěte a jeho preferencemi v oblasti médií? Jak je uvedeno v kapitole 6.2, předpokládal jsem, že chlapci si vyberou častěji počítačovou hru, právě proto, že jde o chlapce. A dále jsem předpokládal, že si dívky vyberou televizní pořad právě proto, že jde o dívky.

Experiment probíhal tak, že dítě dostalo na výběr dvě karty s obrázkem a oba obrázky jsem pro jistotu ještě slovně popsal. Na prvním obrázku byla scéna z televizního pořadu Kouzelná školka (na fotografii byl moderátor Michal Nesvadba během pořadu s jednou ze symbolických plyšových postaviček Fanynkou, viz příloha číslo 20: Scéna z pořadu Kouzelná školka). Pořad Kouzelná školka mimo jiné vyšel jako oblíbený u dětí v mém průzkumu v roce 2010 (viz kapitolu například 5.4.1). Na

druhé kartě byla scéna z počítačové hry Angry Birds (viz příloha číslo 21). Jeden z popisů hry je například tento: „(Hru, pozn. autora) Angry Birds milují všichni. A všichni je dokážou hrát. Malé děti i jejich otcové a matky se nechávají unést jednoduchostí a roztomilostí počítačové hry, ve které se animovaní ptáci vystřelují z praku tak, aby zlikvidovali zlá prasata a jejich rafinovaná opevnění.“¹⁷⁰ Podobně o hře mluví také americký výzkum z roku 2013, který se zabýval mediálními návyky dětí. Podle tohoto výzkumu už 38 procent dětí mladších dvou let někdy použilo mobilní zařízení jako chytrý telefon či tablet,¹⁷¹ ale především mezi aplikace, kterým se děti takto věnovaly, patřila už u desetiměsíční holčičky hra Angry Birds, stejně jako ji hrál jednorozční chlapec, ale i osmiletý chlapec a osmiletá dívka.¹⁷²

Výsledky tohoto experimentu byly jednoznačné: ze skupiny chlapců si počítačovou hru vybralo 89 procent dotázaných, ze skupiny dívek si hru vybralo pouze 33 procent dotázaných, tedy 67 procent dívek si naopak zvolilo televizní pořad. Rozdíly ve volbách chlapců a dívek tedy byly velké, i když ve skupině dívek nebyla volba přece jen tak vyhraněná jako u chlapců. Řada dětí hned sama při experimentu, aniž bych stačil obrázky popsat, jmenovala televizní pořad i hru správně celým jménem.

Kdybychom se na experiment podívali z hlediska jednotlivých mateřských škol, pak si v Praze – Podolí počítačovou hru zvolilo 75 procent chlapců a televizní pořad 25 procent chlapců, z dívek si pořad vybralo 60 procent dotázaných a 40 procent zvolilo raději hru Angry Birds. V Jilemnicích si počítačovou hru vybralo celých 100 procent chlapců a žádný nezvolil televizní pořad, u dívek si Kouzelnou školku vybralo 86 procent oslovených, počítačovou hru 14 procent. V Praze-Lužinách si 91 procent chlapců zvolilo počítačovou hru, ale u dívek byl poměr mezi televizním pořadem a hrou Angry Birds přesně 50 ku 50 procentům. Zvláště v této poslední mateřské škole se ukázalo, že zatímco u chlapců je volba obvykle jednoznačná, u dívek si dokáže silnou pozici vybudovat akční počítačová hra i televizní pořad. V protikladu k hypotéze si

---

¹⁷⁰ STANĚK, Luděk. *Pozor, vylétí ptáček aneb Proč všichni milují počítačovou hru Angry Birds* [online]. Poslední aktualizace 19.3.2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://life.ihned.cz/c1-61872130-angry-birds>

¹⁷¹ Common Sense Media [USA]. *Children's Media Use in America 2013: A Common Sense Media Research Study* [online]. S 23. 28. 10. 2013 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>

¹⁷² Tamtéž.

například pětiletá Bára ze školky v Praze – Lužinách vybrala hru Angry Birds, k rozhodnutí přitom řekla: „Angry Birds mám na iPadu“.

6.6.3 Pouze mobilní telefon, nebo pouze televize?

Cílem dalšího pokusu bylo vrátit se k oblíbenosti televize a mobilního telefonu, a ještě jednou tak ověřit dvě základní hypotézy této rigorózní práce. Ve čtvrtém experimentu si tedy dítě mohlo zvolit pouze jednu kartičku – buď s obrázkem mobilního telefonu, nebo s televizní obrazovkou.

V tomto případě si mobilní telefon zvolilo 58 procent chlapců a 53 procent dívek, televizi si vybralo 42 procent chlapců a 47 procent dívek. Jde tak o rozdíl pouze pěti procentních bodů. Interpretovat tyto výsledky ale není snadné, děti k rozhodnutí totiž mohla vést celá řada faktorů. Například pětiletý chlapec Ríša si v protikladu k hypotéze vybral místo mobilního telefonu televizi, ale jako vysvětlení sám připojil, že „ta je větší“. Také pětiletá Markétka z Prahy – Podolí si v rozporu s hypotézou vybrala místo televize mobilní telefon s vysvětlením: „Hraju hry u ségry nebo u mámy.“

Pokud děti svoje rozhodnutí nějak vysvětlovaly, patřila tato vysvětlení z kvalitativního hlediska až na výjimky do jedné skupiny – dala by se nazvat „Vybíráám si to, co dobře znám“. Tedy šlo o odpovědi jako: „To hraju na telefonu.“ „Hraju to na tabletu.“ „Hraju na iPadu.“ „Znám to.“ K porovnání výsledků s hypotézami se vrátím v kapitole 7.1.

6.6.4 Fenomén televizního kanálu ČT :D (Děčko)

Poslední experiment byl vybočením z oblasti genderového pohledu. Chtěl jsem totiž využít příležitosti pobytu ve školkách a ověřit oblíbenost dětského televizního kanálu ČT :D (Děčko), jehož vysílání zahájila na konci srpna roku 2013 Česká televize (viz kapitolu 2.1). Kanál tedy děti mohly začít sledovat právě v době mezi mým prvním výzkumem v roce 2010 a druhým v roce 2014.

V prosinci 2014 jsem proto každému dítěti ve školce ukázal samostatně vytištěné barevné logo televizního kanálu České televize Děčko a dítě pak odpovídalo na otázku: „Víš, co to je? Viděl/a jsi to někde?“. A do formuláře jsem zaznamenával, jestli má dítě podle odpovědi logo spojené s televizním vysíláním, nebo ne. Snažil jsem se tak zjistit, jak silnou roli má pouhé samotné logo (obrázek viz příloha č. 19: Logo televizního kanálu ČT :D) u dětí ve věku 5 až 6 let.

Celkově 81 procent dětí v odpovědi prokázalo, že má logo spojené s televizí (přitom 66 procent dětí odpovědělo přímo, že jde o „Děčko“), 19 procent logo neznalo a nespojilo si ho s televizním vysíláním. U chlapců přitom logo nepoznalo jen 12 procent dotázaných, u dívek šlo o čtvrtinu. Pokud bychom se na znalost dětského televizního kanálu podívali z pohledu jednotlivých tří školek, poznalo v Mateřské škole Na Zvoničce v Praze 4 - Podolí logo 83 procent dětí, v Církevní mateřské škole Srdíčko v Praze 5 – Lužinách 87 procent a v Mateřské škole Zámecká v Jilemnici 71 procent dotazovaných dětí. Ve všech zkoumaných školkách měl tedy televizní kanál u dětí silné postavení, vždy s ním měly zkušenost více než dvě třetiny dětí.

6.7 Mediální návyky a jejich korelace vzhledem k pohlaví

Základní otázka nově položená v rigorózní práci zněla: Jaká je korelace mezi pohlavím předškolního dítěte a jeho preferencemi v oblasti médií?

Výzkum v roce 2010 ukázal (podkapitola 5.6.5), že v mediálních návycích skupiny předškolních dívek a skupiny předškolních chlapců lze pozorovat rozdíly. Určité rozdíly se ukázaly i v experimentech provedených v mateřských školách v roce 2014 (podkapitola 6.4), byť výsledky pro ověření hlavních hypotéz této práce byly nejednoznačné (více viz kapitolu 7.1). Přesto můžeme říci, že korelace mezi pohlavím dítěte a jeho uživatelskými návyky v oblasti médií je v některých souvislostech pozorovatelná, existuje. Výrazný rozdíl přinesl například experiment, ve kterém děti volily mezi akční počítačovou hrou a komponovaným dětským televizním pořadem. Ve skupině chlapců si počítačovou hru vybralo 89 procent dotázaných, zatímco ze skupiny dívek si hru vybralo pouze 33 procent dotázaných, tedy naopak 67 procent dívek si zvolilo televizní pořad.

Jak tedy vysvětlit fakt, že si televizní pořad zvolilo jen 11 procent chlapců, ale celých 67 procent dívek? Nemůže být odpovědí například výše popsaná teorie spirály mlčení nebo stádního efektu (bandwagon effect)? Stádní efekt jsme popsali jako snahu být na straně vítěze a pokud tak sociolog Lazarsfeld vysvětloval náhlou změnu voličských preferencí, nemůžeme v této teorii hledat vysvětlení i pro výsledky experimentů provedených ve školkách?

Nejprve se zastavme u průběhu experimentů – dítě ve školce vědělo, že si půjde „povídat“ s panem Ondrou, který přišel do školky na návštěvu. O čem si bude povídat, ale dítě dopředu nevědělo. Každé dítě pak samostatně přicházelo reagovat na jednotlivé experimenty, které probíhaly v jiné uzavřené místnosti, než se nacházely ostatní děti. Po ukončení dotazování dítě odešlo a zapojilo se zpět do společného programu s učitelkou mateřské školy a vystřídal se s dalším dítětem a tak dále, až se vystřídal všechny děti. Zkoumané děti proto nevěděly, co si vybraly ostatní (kluci nevěděli, co si vybrala většina ostatních chlapců, stejné to bylo u dívek). Nevěděly, kdo je vítěz, a proto se k němu nemohly připojit (to by bylo možné třeba při opakovaném hlasování před celou třídou).

Nemohly se ovšem například dotazovaní chlapci (stejně tak dívky) bát, že se „špatným“ výběrem izolují od skupiny ostatních chlapců? Nepřevážil zde, jak popisuje socioložka Noelle-Neumannová, strach z izolace nad skutečným vlastním postojem? Jak je uvedeno v kapitole 4, výrazným prvkem chování a jednání předškolních dětí je prezentismus, který se projevuje koncentrací na přítomnost. „Předškolní děti nedovedou uvažovat komplexně, vzít v úvahu více než jeden aspekt situace. Poznávací egocentrismus se projevuje ulpíváním na vlastním názoru a opomíjením jiných, které mohou být odlišné,“ popisuje už citovaná psycholožka Vágnerová.¹⁷³ Podle ní předškolní dítě nechápe, proč by mělo určitou situaci posuzovat z více hledisek. V teorii spirály mlčení by ale dítě muselo posuzovat několik hledisek – kromě toho, že by se muselo oprostít od prezentismu, by muselo odhadovat, jak se rozhodnou ostatní. Tedy například chlapci by museli potlačit svoji původní touhu zvolit si televizní pořad, ale pod tlakem okolí a strachu z izolace (strach, že ostatní chlapci si také televizní pořad nevyberou) by si vybrali počítačovou hru. A opět – děti neznaly výsledky experimentů, nebyly během nich vystavené tlaku pomocí slovního ani jiného ohrožení, který by vyvolával pocit izolace od společnosti, jako to naopak bylo provedeno ve výzkumu Kuřák v přítomnosti nekuřáků (viz kapitolu 6.3). Vysvětlení pro vyhraněnou volbu skupiny chlapců (89 procent pro počítačovou hru) a méně vyhraněnou volbu skupiny dívek (67 procent pro televizní pořad) tedy musíme hledat jinde než jen v aktuálním strachu z izolace od ostatních členů skupiny nebo v touze být na „vítězné“ straně a musíme se zaměřit na dlouhodobější vlivy, které postoje dítěte utvářejí. Ostatně několik

---

¹⁷³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

citovaných výzkumů v kapitole 3 přineslo podobné závěry - různé počítačové hry či videohry jsou oblíbenější u chlapců než u dívek, tedy odlišné záliby u chlapců a naopak u dívek v této oblasti jsou dlouhodobě a opakovaně pozorovatelný fakt.

Vysokou oblibu počítačové hry u chlapců v našem experimentu můžeme přičítat kombinaci více faktorů – nejenže počítačové hry jsou u chlapců oblíbené, ale zároveň jsou u nich obecně oblíbeny hry i pořady akční (viz například kapitola 3). Pokud tedy chlapci dostali na výběr počítačovou hru, která je zároveň akční, není jejich téměř jednoznačná volba překvapivá. Zároveň se projevilo, že pro dívky je důležitý příběh (televizní pořad), zatímco chlapcům jde více o to vyhrát nebo zabít nepřítele (viz kapitolu 6.4).

Proč ale chlapce více zajímají akční hry a pro dívky je důležitý příběh? Pokud budeme postupovat v logice strukturálně funkcionalistického paradigmatu (viz kapitolu 6.1), odpovíme, že příčinu musíme hledat v odlišné biologické podstatě obou pohlaví. Jde o linii – muži jsou fyzicky silnější – jejich úkolem je ochránit a zabezpečit rodinu – na tomto biologickém základu vzniká i agresivnější chování. A jak je uvedeno v kapitole 3.5, agresivní televizní chování napodobuje mnohem vyšší procento chlapců než dívek.

Nebo můžeme rozdílné chování dívek a chlapců interpretovat z hlediska feministického paradigmatu (viz kapitolu 6.1). To znamená, že pokud považujeme gender za kategorii zejména společensky utvářenou, musíme i na výsledky našich experimentů ve školách pohlížet jako na výsledek působení společnosti. Výše uvedený výzkum antropoložky Margaret Meadové mezi primitivními kmeny na Nové Guineji popsal jeden kmen, kde se mužské a ženské role a také chování zdály být přesně v protikladu k tomu, co si pod „ženským“ a „mužským“ vystupováním představují lidé z Evropy či USA. Z tohoto pohledu by se pak jevilo jako pravděpodobné, že dívky a chlapci by v jiném společenském prostředí mohly inklinovat také k jinému výběru oblíbených médií.

Závěrům Meadové, že vliv prostředí může ve společenském (ne biologickém) slova smyslu změnit muže v ženu a naopak, ale v zásadě odporuje výzkum mezi mláďaty opic makak rhesus (kapitola 6.2), kde si mláďata bez explicitní genderové socializace vybírala hračky podobně jako chlapci a dívky (samci auta a podobné hračky s kolečky, samičky plyšové hračky). V tomto případě se zdálo, že samci jsou biologicky

„naprogramování“ pro výběr určitých hraček. Tak bychom mohli i tvrdit, že také děti jsou biologicky naprogramovány k určitému výběru oblíbených hraček a her.

Pozorování chování jiného druhu opic, tentokrát šimpanzů z komunity Kanyawara (kapitola 6.2), také ukázalo rozdílné genderové role, jenže tentokrát se vědci v závěru přiklonili k teorii, že opice se svému chování učí od ostatních mláďat, tedy jde opět o závěr spadající do feministického paradigmatu.

Víme tedy, že existuje korelace mezi pohlavím a některými uživatelskými mediálními návyky u předškolních dětí (stejně jako korelace mezi pohlavím a oblibou některých hraček, jakou jsou plyšové panenky či dřevěná auta). Nevíme ale, jestli je toto chování ovlivněno především biologicky (pohlavím), nebo z hlediska genderu (společensky utvořenou rolí dívek a chlapců). Pokud jsme v kapitole 6.2 zkoumali vliv dědičnosti na osobnost jedince, můžeme konstatovat, že děti dědí od svých rodičů genetický potenciál, ale řada vlastností takto děděných má široký reakční rámec. Podobný vztah genetického potenciálu a skutečného chování budeme tedy muset hledat i v oblasti korelace pohlaví a uživatelských mediálních návyků.

6.8 Shrnutí kapitoly a diskuse

V prvním experimentu provedeném v roce 2014 se ukázalo, že zájem o televizi byl u chlapců menší než u dívek – rozdíl ale činil pouze nevýrazných (vzhledem k počtu dotazovaných a statistické chybě) pět procentních bodů. Televize tedy už u dívek nebyla tak dominantní, jako vyšlo z průzkumu v roce 2010. Zájem o mobilní telefon byl u chlapců vyšší než u dívek – rozdíl v oblíbě činil 8 procentních bodů. Prvním experiment také umožnil porovnání s rokem 2010: zatímco notebook si v roce 2010 zvolilo 13 procent všech dětí, v roce 2014 už 20 procent. Mírně narostla obliba mobilního telefonu (ze 17 na 19 procent). Naopak výrazněji ubylo zájemců o časopis – místo 21 procent dětí v roce 2010 si v roce 2014 časopis vybralo 13 procent dětí. Obliba knížky byla prakticky shodná, mírně oslabilo rádio s CD přehrávačem z 10 procent na 8 procent a televize si udržela nejsilnější postavení (25 a nově 24 procent).

Zatímco v prvním experimentu si děti volily z šesti médií dvě nejoblíbenější, v dalším volily pouze mezi mobilním telefonem a televizí. Tato přímá konfrontace u televize přinesla prakticky shodné výsledky, jako když měly děti na výběr z více možností – obliba televize byla u chlapců o pět procentních bodů menší než u dívek, naopak mobilní telefon získal u chlapců o pět procentních bodů více než u dívek.

V přímém „souboji“ televize s telefonem prohrála (většina chlapců i dívek si jako oblíbenější zvolila telefon), i když v prvním experimentu byla televize stále nejsilnější.

Počítačovou hru si v experimentu „televizní pořad versus počítačová hra“ vybralo 89 procent dotázaných chlapců, ze skupiny dívek si hru vybralo pouze 33 procent dotázaných, tedy 67 procent dívek si naopak zvolilo televizní pořad. Pouze tento jediný experiment přinesl výraznou korelaci vzhledem k pohlaví. Vysvětlit tuto zjištěnou korelaci dnes jednoznačně nelze. Lze jen konstatovat, že ačkoli mohou mít vliv na odlišné chování dívek a chlapců rozdílné hladiny hormonů i genetická výbava, velmi významný je vliv prostředí, ve kterém děti vyrůstají.

Jako zajímavost doplníme výsledky posledního pokusu, tedy že logo televizního kanálu České televize Děčko poznalo a s televizním vysíláním si ho spojilo celkem 81 procent dětí – tento kanál tedy má ve světě předškolních dětí silnou pozici.

Při interpretaci výzkumu provedeného ve školkách je ale nutné zdůraznit, že se uskutečnil na poměrně malém vzorku dětí - v roce 2014 šlo o 26 chlapců a 36 dívek. Znamená to mimo jiné, že v různých procentuálních srovnáních mělo jedno dítě „sílu“ zhruba 1,5 procentního bodu, což s sebou přináší i možnost značné statistické chyby.

Výzkum vycházel z parametrů nastavených už v roce 2009 a zaměřoval se tak převážně na různé druhy médií (televize, mobilní telefon, kniha atd.). Vzhledem ke stále silnější konvergenci médií (mobilní telefon či tablet lze používat ke hraní her, poslouchání rozhlasového i sledování televizního vysílání, ke čtení elektronických knížek či prohlížení časopisů) by se z pohledu autora v roce 2015 ale zdálo u řady oblastí už výstižnější zkoumat jednotlivé činnosti, které děti dělají, než oblibu zařízení, která děti používají. Tedy například malá obliba knížek bude zřejmě v budoucnu stále méně důkazem toho, že děti nebaví číst - mohou si číst na mobilním telefonu, tabletu apod.

7 Závěr

Jaké místo mají média v životě dětí ve věku 5-6 let? Z hlediska času, který děti s médii stráví, nejde určitě o postavení zanedbatelné. Děti podle rodičů sledovaly v roce 2010 v průměru televizi 6,2 hodiny týdně, vedle toho byly u počítače další zhruba dvě hodiny týdně, k tomu průměrně 3,2 hodiny týdně poslouchaly elektronicky reprodukovanou hudbu a před spaním jim někdo četl z knížek či časopisů v průměru 3,6 hodiny týdně. Jedno dítě tak podle těchto údajů strávilo s médii 15 hodin týdně. K tomu se ale s médii setkávalo i ve školce: s televizí a počítačem jen příležitostně, ale s elektronicky reprodukovanou hudbou šlo o dvě, někdy až o pět hodin týdně. Ve školkách pak dětem učitelé pravidelně četli - v průměru 2,5 až 3,5 hodiny týdně. V souhrnu tak „průměrné“ děti strávily s médii zhruba 20 hodin týdně. Například za nepříznivého počasí ale toto číslo dál narůstalo, protože tehdy přišla ve školkách ke slovu i televize, stejně tak narůstala délka poslechu hudby apod. Zjednodušeně se tak dá říci, že předškolní dítě ve věku 5-6 let strávilo s médii celý jeden den v týdnu (přitom ale tyto děti zpravidla ještě neumějí číst). Tento závěr je zjednodušený mimo jiné i proto, že zjištěná data nepokrývají kontakt dítěte s médii zcela komplexně – pokud si například dítě ve školce samo vezme knížku a začne si ji prohlížet, metody výzkumu, které jsem použil, to nezaznamenají (pro takový případ by bylo nutné dítě nepřetržitě sledovat).

V roce 2014 jsem se zaměřil ve výzkumu také na to, jaká je korelace mezi pohlavím předškolního dítěte a jeho uživatelskými návyky v oblasti médií. Ukázalo se, že korelaci je možné pozorovat u hraní počítačových her, které je oblíbenější mezi chlapci než mezi dívkami. Obecně hry, ale i filmy či seriály s vyšší mírou dobrodružství, akce a násilí jsou oblíbenější u chlapců než u dívek. Pro dívky je naopak důležitější příběh.

7.1 Porovnání hypotéz s výsledky výzkumu

Základní hypotéza v roce 2010 předpokládala, že pětileté a šestileté děti už mají vlastní mediální povědomí a že si média elektronická v případě svobodné volby zvolí častěji než knížky nebo časopisy. Tato hypotéza se potvrdila jen částečně. Z šesti médií, která jsem vyfotografoval a dětem nabízel na kartičkách, byla nejvíce žádaná televize – tedy skutečně elektronické médium, vybrala si ji rovná čtvrtina dětí. Avšak druhou nejčastější volbou dětí byl časopis (21 procent), který tak předčil nejen třetí mobilní telefon (17 procent), ale i pátý notebook (13 procent). Notebook si tak děti vybraly

dokonce méně často než čtvrtou knížku (15 procent). Nejmenší zájem vzbudil u dětí rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem (10 procent).

Pokud ovšem téže základní hypotézu porovnáme s výsledky výzkumu v roce 2014, hypotéza by se již v podstatě potvrdila. Nejvíce totiž získala televize (24 procent), notebook (20 procent), dále mobilní telefon (18,5 procenta), knížka (16 procent), časopis (13 procent) a rozhlasový přijímač s CD přehrávačem (8 procent).

Rodiče v dotazníku v roce 2010 prokázali, že preference svých dětí zřejmě dobře znají, protože také oni uvedli, že nejoblíbenějším médiem dětí je televize. Na druhé místo rodiče zařadili prohlížení knížek a na třetí místo prohlížení časopisů. Na čtvrtém místě v žebříčku sestavovaném rodiči skončil rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem (což bylo v tomto případě poslední místo, mobilní telefon a notebook jsem vyřadil - viz kapitolu 5.4).

7.1.1 Vedlejší hypotézy

První vedlejší hypotéza

První z vedlejších hypotéz počítala s tím, že děti z velkého města (Prahy) tráví s médii více času než děti z malého města (Jilemnice), které jsou v „užším“ kontaktu s přírodou. Také tato hypotéza se v roce 2010 potvrdila jen částečně.

Děti z MŠ v Praze 4 – Podolí byly v průměru za týden u počítače 2,3 hodiny, u televize 5,7 hodiny. Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly 5,3 hodiny týdně a před spaním jim za celý týden někdo předčítal 3,4 hodiny. To je celkem 16,7 hodiny s médii týdně.

Děti z MŠ v Praze 5 - Lužinách strávily u počítače v průměru za týden 0,7 hodiny, u televize 5,9 hodiny. Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly 2,5 hodiny týdně. Před spaním jim někdo četl v součtu celkem 4,9 hodiny týdně. To je v souhrnu 14 hodin s médii týdně.

Děti z MŠ v Jilemnici u počítače strávily 2,5 hodiny týdně, u televize rovných sedm hodin. Elektronicky reprodukovanou hudbu poslouchaly v průměru 1,9 hodiny a dětem před spaním někdo četl 3,1 hodiny týdně. Celkem tak šlo o 14,5 hodiny s médii.

Děti z Jilemnice skutečně trávily méně času s médii než děti z Prahy 4, ale zároveň zhruba stejně času jako děti z církevní MŠ v Praze 5.

Druhá vedlejší hypotéza

Další vedlejší hypotéza uváděla, že děti z církevní školky jsou vychovávány ke konzervativním hodnotám, proto v jejich „mediálním světě“ bude mít kniha a čtení silnější pozici než u dětí z dvou ostatních MŠ (zřizovatelem je město a městská část). Tato hypotéza se v roce 2010 potvrdila. Dětem z MŠ v Praze 4 – Podolí za celý týden někdo před spaním předčítal 3,4 hodiny, dětem z MŠ v Jilemnici 3,1 hodiny, ale dětem z církevní MŠ v Praze 5 - Lužinách 4,9 hodiny týdně.

Také z odpovědí učitelek vyplynulo, že nejvíce ve školce čtou dětem na Lužinách (v Podolí 2,5 hodiny týdně, v Jilemnici 2,5 až tři hodiny týdně a na Lužinách 3,5 hodiny). Tamní děti naslouchaly kromě klasických pohádek nebo příběhů o dětech i čtení z Bible či čtení jiné náboženské literatury.

A hypotéza se potvrdila také v experimentu u samotných dětí, i když ne tak výrazně. V MŠ Na Zvonice v Praze 4 si časopis a knížku zvolilo celkem 30 procent dětí. V MŠ Zámecká si stejná média zvolilo celkem 38 procent dětí. V Církevní MŠ Srdíčko v Praze 5 si časopis vybrala rovná čtvrtina dětí, knížku zvolilo 18 procent, tedy celkem tato dvě média měla úspěch u 43 procent dětí.

Třetí vedlejší hypotéza

Poslední hypotéza z roku 2010 předpokládala, že většina dětí v praktickém experimentu označením obrázku (ikony na pracovní ploše počítače) prokáže, že se ve svém životě už setkala s internetem. Také tato hypotéza se potvrdila.

Když děti na pracovní ploše počítače vybíraly z 13 ikon tu, kterou by se „zapnul“ internet, ukázalo 41 procent dětí na prohlížeč Internet Explorer, 16 procent na prohlížeč Mozilla Firefox – dva internetové prohlížeče tedy označilo celkem 57 procent dětí. Čtvrtina dětí (26 procent) ukázala na jinou ikonu a 17 procent dětí neukázalo na nic.

Čtvrtá a pátá vedlejší hypotéza

Tyto dvě vzájemně související hypotézy jsem nově připojil a ověřoval v roce 2014. Jedna hypotéza předpokládala, že zájem o televizi bude u chlapců výrazně menší než u dívek. Další předpokládala, že zájem o mobilní telefon bude u chlapců výrazně vyšší než u dívek. Tyto hypotézy, vycházející ze zjištění v roce 2010, se ale nepodařilo jednoznačně potvrdit. Zájem o televizi byl u chlapců sice menší než u dívek, ale rozdíl byl jen (s ohledem na počet dotazovaných a statistickou chybu) pět procentních bodů.

Podobně zájem o mobilní telefon byl sice mezi chlapci vyšší než mezi dívkami, ale rozdíl v oblíbě činil jen osm procentních bodů, přitom v roce 2010 byl rozdíl vyšší než 30 procent.

Šestá vedlejší hypotéza

Také tuto a následující hypotézy jsem nově připojil a ověřoval v roce 2014. Šlo o tvrzení, že pokud budou volit mezi akční počítačovou hrou a televizním pořadem s pohádkami a příběhy, budou chlapci mnohem častěji vybírat počítačovou hru, zatímco dívky budou častěji vybírat televizní pořad.

Tato hypotéza se potvrdila, protože ze skupiny chlapců si počítačovou hru vybralo 89 procent dotázaných, ze skupiny dívek si hru vybralo pouze 33 procent dotázaných, tedy 67 procent dívek si naopak zvolilo televizní pořad.

Sedmá vedlejší hypotéza

Šlo o tvrzení: Většina dětí ve věku 5 až 6 let pozná samostatné logo dětského televizního kanálu ČT :D (Děčko) a spojí si ho s televizním vysíláním.

Výsledky experimentu, kdy jsem dětem ukazoval vytištěné logo, hypotézu jednoznačně potvrdily. Celkově 81 procent dětí v odpovědi prokázalo, že má logo spojené s televizí.

7.2 Shrnutí některých dalších poznatků

Mobilní telefon vlastnilo podle odpovědí rodičů v roce 2010 sedm procent předškolních dětí. Přístup k počítači měly doma přesně tři čtvrtiny dětí, z toho 46 procent dětí si poradilo s obsluhou počítače bez cizí pomoci (i tehdy ale rodiče zpravidla čas a náplň práce u počítače dětem regulovali). K činnostem dětí na počítači patřilo zejména hraní her. Rodiče se často snažili, aby tyto hry procvičovaly postřeh, pohotovost i logické uvažování. Děti si na počítači také malovaly, kreslily, pracovaly i s výukovými programy nebo společně s rodiči hledaly zajímavosti na internetu.

Významné postavení ve volnočasových aktivitách dětí z Prahy 4 - Podolí měla elektronická média, což vyplynulo z odpovědí samotných dětí v rozhovorech. V reakcích na první otázku „Co děláš, když přijdeš domů ze školky?“ děti nejčastěji

zmiňovaly odpovědi spojené s elektronickými médii. „Zapnu si telku a koukám se na Kouzelnou školku,“ řekla například šestiletá Tereška. U dětí z Prahy 5 - Lužin i z Jilemnice hrála média ve volném čase vedlejší roli, děti zmiňovaly spíše jiné činnosti (hry se stavebnicí, s jinými hračkami, se sourozencem atd.)

Děti jako nejslabší diváci?

Podle údajů z dotazníkových šetření sledovaly předškolní děti v roce 2010 televizi výrazně méně, než bylo v české populaci běžné. V lednu 2010 strávil Čech ve věku 15 let a starší v průměru u televize denně 3 hodiny a 53 minut (viz kapitolu 2.1), v letním období, například v červenci 2009, sledovali Češi ze stejné věkové skupiny televizi denně v průměru 2 hodiny a 45 minut. Podle odpovědí rodičů a učitelů z mateřských škol ale děti ve věku 5-6 let strávily u televize denně sotva jednu hodinu.

Je však třeba připomenout, že údaje, které jsem při výzkumu získal, nepocházejí z přesného měření, ale vycházejí z tvrzení rodičů a učitelů.

Jak děti při experimentech ve školkách chápaly internet?

V rozhovorech s dětmi (viz kapitolu 5.6) jsem se jich ptal také na to, co je to internet. Protože pro předškolní dítě je obtížné tento pojem definovat, po otázce následoval výše zmíněný experiment (nemálo dětí, které odpověděly, že nevědí, co to internet je, pak ale v experimentu prstem ukázalo na jeden z prohlížečů Internet Explorer či Mozilla Firefox). V souhrnu všech tří zkoumaných školek přibližně polovina dětí v roce 2010 odpověděla, že neví, co to internet je. Druhá polovina se ale pokusila o vysvětlení pojmu. Děti pak často internet ztotožňovaly s počítačem, tedy internet je podle nich počítač (Co je to internet? „Taky počítač, taky se tam pracuje,“ popsal internet například šestiletý Honzík.).

Další odpovědi se skutečně týkaly některých charakteristik internetu. „Když si chci hrát, dám si na internetu hry pro dívky nebo Ať žijí rytíři. Oni mi to doma napíší a pak už to zvládnou sama,“ uvedla pětiletá Adélka. „Tam se může napsat, co chceme a co chceme najít,“ uvedla pětiletá Bára. Pojem internet se pokusil popsat i šestiletý Martin: „To je zeměkoule, na který je hořící liška. Něco se tam najde, pracuje, dají se tam hrát hry,“ řekl a „hořící liškou“ přitom zjevně myslel ikonu prohlížeče Mozilla Firefox. Podle dalších dětí je internet „stránka“ či „program“ na počítači.

Jiné děti se soustředily na atributy, které s připojením k internetu souvisejí: „To je taky takovej počítač, ale jmenuje se to internet, protože je to vzadu na kabelu a je to hodně v práci,“ vysvětlila pětiletá Patricie. „To je taková bedna, která je k internetu. A pracuje se na něm,“ odpověděl pětiletý Vojta.

Spuštění pohádky na počítači

Pohádku (videosoubor) mezi ikonami na pracovní ploše počítače v roce 2010 našlo a zapnulo 14 procent dětí, mírně úspěšnější přitom byly dívky (15 procent), chlapci byli úspěšní v 13 procentech případů. U tohoto experimentu se ukázalo, že děti měly problém s drobnou motorikou - správný soubor totiž označilo mnohem více dětí, ale pro spuštění pohádky jim chybělo rychle provedené dvojité kliknutí myší. Tomu se ovšem dokázal vyhnout šestiletý Martin, který si poradil tak, že pohádku spustil stisknutím klávesy Enter.

V dalších případech děti označily jinou ikonu. Poměrně často to byl program WinRAR (program na kompresi dat), jehož ikona připomínala hřbet knihy.

Televize není „magnetem“ pro všechny

Jeden z rodičů v dotazníku uvedl: „Všechny děti, pokud je necháte, budou rády sedět u televize, proto se to musí regulovat.“ Takové přesvědčení není zřejmě ojedinělé, avšak někteří jiní rodiče v dotazníku naopak uváděli, že jejich dítě si při sledování televize dokáže samo říci „dost“, nebo že „moc rád televizi nesleduje“.

Podle těchto výpovědí se tak nedá říci, že by televize byla pro každé dítě neodolatelným magnetem, od kterého se samo odpoutat nedokáže. Ilustrací k tomu může být i to, že v experimentech ve školkách v roce 2010 si sice děti z nabízených médií nejčastěji zvolily televizi, avšak slovo „nejčastěji“ znamenalo, že televize měla úspěch u „pouhé“ čtvrtiny dětí. Přitom knížku a časopis si v součtu zvolilo 36 procent dětí.

7.3 Další možnosti výzkumu

Jak už je naznačeno v kapitole 6.8, pro další výzkum v oblasti vztahu předškolních dětí a médií by bylo vhodné zaměřit se na činnosti dětí a odpoutat se od konkrétních zařízení. Tedy: když dnes dítě nemá v rodině televizi, může televizní vysílání přesto sledovat - například na počítači, ale i v mobilním telefonu. A podobné je to i u dalších

činností. Rovnice, kdy čtení lze téměř výhradně spojovat s tištěnou knihou či časopisem a novinami nebo kdy poslech rozhlasu předpokládá použití tradičního rozhlasového přijímače, platí stále méně. Nabízí se tak ale metoda výzkumu, kdy lze přímo na počítači zaznamenat a vyhodnotit, jakým činnostem a jak dlouho se děti budou věnovat. Budou si například číst, pustí si televizní nebo rozhlasové vysílání nebo si budou hrát hry? A jaké hry? A zjistíme pak na patřičném vzorku nějaké rozdíly v přístupu chlapců a dívek? Paralelu k takovému elektronickému měření bychom mohli hledat u zjišťování sledovanosti jednotlivých televizních kanálů, která se v Česku měří elektronicky pomocí peplemetrů od roku 1997.¹⁷⁴ Předtím se sledovanost zjišťovala pomocí sociologických průzkumů a lidé si sami zapisovali do takzvaných deníčků, na jaké pořady se dívali. Když nastoupilo přesné elektronické měření, výrazně omezilo například stylizaci respondentů do pozice „kulturnějšího diváka“. Také dlouhodobé přímé elektronické mapování mediálních uživatelských návyků dětí by mohlo přinést poměrně přesná a pro další výzkum zajímavá data.

---

¹⁷⁴ Česká televize [Česká republika]. *Peplemetry už 16 let zjišťují, kdo se dívá na televizi* [online]. 21. 6. 2013 [cit. 3. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/232056-peplemetry-uz-16-let-zjistuji-kdo-se-diva-na-televizi/>.

Resumé

Rigorózní práce „Mediální návyky předškolních dětí. Porovnání preferencí dívek a chlapců“ navazuje na diplomovou práci „Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let“ a je jejím přepracováním a rozšířením. Práce hledá odpověď na dvě základní otázky: Jaké místo mají média v životě předškolních dětí ve věku 5-6 let? Jsou u dětí tohoto věku oblíbenější tradiční média (televize, časopisy, rozhlas, ale i knihy), nebo média nová (počítač, internet, mobilní telefon apod.)? Autor pak v roce 2014 a 2015 doplnil práci o další pohled, který se zaměřil zejména na korelaci mezi pohlavím a mediálními uživatelskými návyky předškolních dětí.

Odpověď na výše uvedené otázky autor hledal pomocí vlastního výzkumu, který se zaměřil na děti ze tří mateřských škol, jejich rodiče i učitele. Výzkum čerpal ze tří základních pramenů. Prvním zdrojem bylo dotazníkové šetření u rodičů dětí, druhým zdrojem dotazníkový průzkum u učitelů a třetím pramenem byly děti samotné – autor s nimi vedl strukturované rozhovory a zároveň s dětmi provedl několik jednoduchých experimentů. K analytickým metodám výzkumu patřila kvantitativní i kvalitativní obsahová analýza.

Závěry z kvantitativního výzkumu posloužily k ověření či vyvrácení několika hypotéz. Základní hypotéza předpokládala, že pětileté a šestileté děti si média elektronická v případě svobodné volby zvolí častěji než knížky nebo časopisy. Tato hypotéza se potvrdila v roce 2010 jen částečně, v dalším výzkumu v roce 2014 se už ale s drobnou výjimkou (málo oblíbený rozhlas) ukázala jako platná.

Z vedlejších hypotéz se potvrdila například ta, že většina předškoláků je v kontaktu s internetem. Na pracovní ploše počítače z řady nabízených ikon celkem 57 procent dětí označilo v roce 2010 prohlížeče Internet Explorer nebo Mozilla Firefox.

Předškolní děti sledovaly televizi v roce 2010 výrazně méně, než bylo celkově v české populaci běžné – takový závěr přinesla data od rodičů, podle kterých se děti dívaly na televizi denně sotva jednu hodinu.

Také podle učitelů se děti v mateřských školách s televizí a zejména s počítačem setkávaly jen zřídka, naopak pravidelně několikrát týdně jim někdo četl.

Z rozhovorů s dětmi vyplynulo, že média mají u předškoláků své pevné místo. Důležitou roli měly v roce 2010 nadále pro děti klasické hračky (stavebnice, modely aut), hra se sourozenci, malování, kreslení nebo sportovní aktivity.

Další výzkum v roce 2014 například ukázal, že pokud budou volit mezi akční počítačovou hrou a televizním pořadem s pohádkami a příběhy, vyberou si chlapci mnohem častěji počítačovou hru, zatímco dívky televizní pořad.

Summary

The rigorous thesis entitled „The Media Habits of Children Aged 5-6 Years. A Comparison of Preferences Between Girls and Boys“ builds on the diploma thesis „The Media Habits of Children Aged 5-6 Years“ and is its extension and reworking. The work seeks to answer two basic questions: What place does the media have in the lives of children aged 5-6 years? Are traditional media (television, radio, magazines, as well as books), or new media (computer, internet, cell phones, etc.) more popular for these children? The author then in 2014 and 2015 completed work on another view which focused mainly on the correlation between the sex and the media habits of preschool children.

To answer these questions the author conducted his own research which focused on children from three nursery schools, their parents and teachers. Research was drawn from three basic sources. The first source was a questionnaire survey of parents of children, another was a questionnaire survey among teachers and the third source was a questionnaire with the children themselves - the author led them through structured interviews and also conducted several simple experiments. The analytical methods of the research included both quantitative and qualitative content analysis.

The findings from the quantitative research have been used to validate or refute some hypotheses. The basic hypothesis was that the five-year-old and six-year-old children will choose the electronic media in the case of free elections more often than books or magazines. This hypothesis was confirmed in 2010 only partially, in further research in 2014 already proved to be valid - but with some minor exceptions (radio is not so popular).

And for example one of the incidental hypotheses was in 2010 confirmed: the majority of pre-schoolers was in contact with the Internet. From the desktop icons on the laptop 57 percent of children chose Internet Explorer or Mozilla Firefox. Preschool children watched in 2010 significantly less television than the average Czech population - such a conclusion was obtained from parents. According to them, children watched television every day for just one hour.

In addition, according to teachers in nursery schools, children were rarely in contact with television and especially with the computer but someone read to them regularly several times a week.

The interviews with children showed that the media have a firm place in the leisure activities of preschool children. But the important role still in 2010 had for children classic toys as blocks or car models, it was also important to play with siblings or to paint, draw or to do some sports.

Further research in 2014 showed, for example, that if they choose between an action computer game and television show with fairy tales and stories, pick the boys more often computer games while girls television show.

Použitá literatura

- BANDURA, Albert. *Self-Efficacy: The Exercise of Control*. New York: Worth Publishes, 1997. ISBN 07-1672-850-8.
- CURTIN, M. a SHATTUC, J. *The American television industry*. 1st pub. by Palgrave Macmillan. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2009, 202 s. International screen industries. ISBN 9781844573387.
- ČÁP, J. – MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007, 655 s. ISBN 978-80-7367-273-7.
- DENNIS, Everette E. - PEASE, Edward C. *Children and the media*. 2.vyd. New Jersey: Transaction Publishers, 2000, 199 s. ISBN 1-56000-872-5.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum, 2008. 372 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
- GUNTER, Barrie a Jill L MCALEER. 1997. *Children and television*. 2nd ed. New York: Routledge, xiii, 260 p. Leonardo (Series) (Cambridge, Mass.). ISBN 04-151-4452-3.
- JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012, 258 s. ISBN 978-80-247-3679-2.
- JANDOUREK, Jan. 2009. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál, 231 s. ISBN 978-807-3676-445.
- KUNCZIK, Michael. *Základy masové komunikace*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1995, 307 s. ISBN 80-7184-134-x.
- LENGAUER, Günther. *Postmoderne Nachrichtenlogik: redaktionelle Politikvermittlung in medienzentrierten Demokratien*. 1. Aufl. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, 351 p. ISBN 3531152246.
- LISTER, Martin. *New media: a critical introduction*. 2nd ed. New York, N.Y.: Routledge, 2009, xvi, 446 p. ISBN 0203884825.
- MANOVICH, Lev. 2002. *The language of new media*. 1st MIT Press pbk. ed. Cambridge, Mass.: MIT Press, xxxix, 354 p. Leonardo (Series) (Cambridge, Mass.). ISBN 02-621-3374-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 80-247-0870-1.
- MUSIL, Josef. *Elektronická média v informační společnosti*. 1.vyd. Praha: Votobia, 2003. ISBN 80-7220-157-3.
- NOELLE-NEUMANN, Elisabeth. *Die Schweigespirale: öffentl. Meinung, unsere soziale Haut*. Zürich: Riper [i.e. Piper], 1980, 296 p. ISBN 3492025366.

PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. 2.vyd. Praha: Portál, 1997, 144 s. ISBN 80-7178-146-0.

SOUKUP, Václav. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-929-1.

RENZETTI, Claire M. a Daniel J. CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: Obor v pohybu*. 6. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3133-9.

STEINBERG, Laurence, BELSKY, Jay. *Infancy, Childhood, Adolescence: Development in Context*. New York: McGraw-Hill, Inc., 1991. ISBN 0-07-557109-9.

STRAUSS, A. – CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999. 228 s. ISBN 80-85834-60-X.

ŠULOVÁ, Lenka, ZAUCHE-GAUDRON, Chantal a kol. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VALKENBURG, P. *Children's Responses to the Screen. A Media Psychological Approach*. 1.vyd. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2004. 164 s. ISBN 0-8058-4764-2.

Periodika

BERENBAUM, Sheri A. a Melissa HINES. Early Androgens Are Related To Childhood Sex-Typed Toy Preferences. *Psychological science: a journal of the American Psychological Society / APS* [online]. 1992, roč. 3, č. 3 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://courseware.eduwest.com/courseware/0111/content/ziyuan/wenxian/03.pdf>

BÖHME-DÜRR, K. Books are 'Little' Than TV: American and German Children Talk About Different Media, *European Journal of Communication*, 1990, vol. 5.

HASSETT, Janice M., Erin R. SIEBERT a Kim WALLEN. Sex differences in rhesus monkey toy preferences parallel those of children. *Hormones and Behavior* [online]. 2008, vol. 54, issue 3, s. 359-364 [cit. 2015-03-20]. DOI: 10.1016/j.yhbeh.2008.03.008.

CHRISTAKIS, D. A. – GARRISON, M. M. Preschool-Aged Children's Television Viewing in Child Care Settings. *Pediatrics* [online]. 2009, vol. 61, n. 11 [cit. 2010-03-14]. Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/cgi/reprint/peds.2009-0862v1.pdf>

KAHLENBERG, Sonya M., Richard W. WRANGHAM, Masako MYOWA-YAMAKOSHI, Gen YAMAKOSHI a Mariko HIRAIWA-HASEGAWA. Sex differences in chimpanzees' use of sticks as play objects resemble those of

children. *Current Biology* [online]. 2010, roč. 20, č. 24, s. 231-240 [cit. 2015-03-20]. DOI: 10.4159/harvard.9780674183858.c12. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0960982210014491>

KOOLSTRA, C. M. - VAN DER VOORT, T. H. A. - VAN DER KAMP, L. J. Television's impact on children's reading comprehension and decoding skills: A 3-year panel study, *Reading Research Quarterly*, 1997, vol. 32, no. 2.

LYNN, Richard. Some Reinterpretations of the Minnesota Transracial Adoption Study. *Intelligence* [online]. 1994, roč. 19, č. 1 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <https://lesacreduprintemps19.files.wordpress.com/2012/11/some-reinterpretations-of-the-minnesota.pdf>

MACEK, J. Nová média. *Revue pro média* [online]. 2002, roč. 2, č. 4 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://fss.muni.cz/rpm/Revue/Heslar/nova_media.htm

ROBERTS, F. D. – BACHEN, CH. B. – HORNBY, M. C. - HERNANDEZ-RAMOS, P. Reading and television: Predictors of Reading Achievement at Different Age Levels, *Communication Research*, 1984, vol. 11, no. 9.

SCARR, Sandra. On Arthur Jensen's Integrity. *Intelligence* [online]. 1998, roč. 26, č. 3 [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://emilkirkegaard.dk/arthurjensen/wp-content/uploads/2014/06/On-Arthur-Jensens-integrity.pdf>

ŠEBEŠ, Marek. Bandwagon effect. *Revue pro média: čtvrtletní tématická příloha Hosta* [online]. [Brno: Spolek přátel vydávání časopisu Host, 2002-], č. 3 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: <http://rpm.fss.muni.cz/Revue/Heslar/bandwagon.htm>

Výzkumné práce

BUCHTÍK, M. – ŠMAHEL, D. a kol. *Češi a Češky v kyberprostoru: Zpráva výzkumného týmu sociologie a psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2008.

Diplomové práce

BROUČKOVÁ, I. *Psychosociální aspekty sledování televizního vysílání u dětí předškolního věku*. České Budějovice, 2007. 100 s. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Vedoucí diplomové práce Václav Šnorek.

DAŇKOVÁ, L. *Vlivy médií na chování dětí předškolního věku*. České Budějovice, 2008. 74 s. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Vedoucí bakalářské práce Gabriel Švejda.

HANÁK, Z. *Děti a jejich televizní hrdinové*. Brno, 2008. 164 s. Diplomová práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce Jaromír Volek.

TRNKOVÁ, E. *Násilí zobrazované v televizi a jeho možné účinky na děti předškolního věku*. Praha, 2000. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Fakulta sociálních věd.

Elektronické zdroje:

Common Sense Media [USA]. *Children's Media Use in America 2013: A Common Sense Media Research Study* [online]. 28. 10. 2013 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z: <https://www.commonsensemedia.org/research/zero-to-eight-childrens-media-use-in-america-2013>

Česká televize [Česká republika]. *Děčko je nejsledovanější dětskou televizí v Evropě* [online]. 5. 2. 2014 [cit. 2015-01-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/decko-pro-rodice/tiskove-zpravy/?id=6921&strana=22=3&category=22>

Česká televize [Česká republika]. *Peoplemetry už 16 let zjišťují, kdo se dívá na televizi* [online]. 21. 6. 2013 [cit. 3. 5. 2015]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/232056-peoplemetry-uz-16-let-zjistuji-kdo-se-diva-na-televizi/>

Český statistický úřad [Česká republika]. *Kolik a kdo z nás používá internet?* [online]. c2010, poslední revize 12. 2. 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/1_kolik_a_kdo_z_nas_pouziva_internet

Český statistický úřad [Česká republika]. *Mobilní telefonní síť* [online]. c2010, poslední revize 25.2.2010 [cit. 2010-03-13]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mobilni_telefonni_sit

Český statistický úřad [Česká republika]. *Počítače v domácnostech* [online]. c2010, poslední revize 16. 3. 2010 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/pocitace_v_domacnostech

Český statistický úřad [Česká republika]. *Téměř tři čtvrtiny Čechů jsou online* [online]. 2. 12. 2014 [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/tz.nsf/i/temer_tri_ctvrtiny_cechu_jsou_online_20141202

HOLLOWAY, D., GREEN, L. a LIVINGSTONE, S, 2013. *Zero to eight: Young children and their internet use* [online]. LSE, London: EU Kids Online. Dostupné z: <http://eprints.lse.ac.uk/52630/>

Hospodářské noviny [Česká republika]. *Analogové vysílání v Česku definitivně skončilo. Budoucnost bude patřit hybridnímu* [online]. 30. 11. 2011 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://byznys.ihned.cz/c1-53897210-analogove-vysilani-v-cesku-definitivne-skoncilo-budoucnost-bude-patrit-hybridnimu>

Children and parents: media use and attitudes report [online]. London: Ofcom, 2014 [cit. 2015-03-20]. Dostupné z: http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/media-use-attitudes-14/Childrens_2014_Report.pdf

Children 's Media Barometer 2010: The Use of Media among 0-8-year-olds in Finland [online]. Helsinki: Finnish Society on Media Education, 2011 [cit. 2015-03-20]. ISBN 978-952-99964-8-3. Dostupné z: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-7-6.pdf>

CHÝLOVÁ, Helena. *Problémové velké písmeno - Internet nebo internet* [online]. 5.10.2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/plzen/jazykovykoutek/_zprava/172061

LUPAČ, Petr, CHROBÁKOVÁ, Alena, SLÁDEK, Jan. *Internet v České republice 2014* [online]. Ver 1.0. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, s 15. 17. 12. 2014 [cit. 9. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.worldinternetproject.net/_files/_/193_report_wip_czr2014_v1.pdf

Marketing&Media [Česká republika]. *Děčko sleduje téměř každé čtvrté dítě, ČT sport bodovala fotbalem* [online]. 8. 8. 2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://mam.ihned.cz/c1-62618690-decko-sleduje-temer-kazde-ctvrte-dite-ct-sport-bodovala-fotbalem>

MEEKER, Mary. *Internet Trends 2014 – code konference* [online]. 28. 5. 2014 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z: http://kpcbweb2.s3.amazonaws.com/files/85/Internet_Trends_2014_vFINAL_-_05_28_14-_PDF.pdf?1401286773

MEDIAN, s. r. o. [Česká republika]. *Media projekt - celý rok 2009* [online; cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/MP_2009_zprava.pdf

MEDIAN, s. r. o. [Česká republika]. *Radio projekt - 2. pololetí 2009* [online]. 11. 2. 2010 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/RP_2009_3+4Q_zprava.pdf

MEDIAN, s.r.o. [Česká republika]. *Výzkum poslechovosti rozhlasových stanic. Prezentace výsledků II. čtvrtletí 2014 + III. Čtvrtletí 2014* [online]. 6. 11. 2014 [cit. 2015-01-11]. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/MP_2014_2+3Q_prezentace.pdf

Mediasearch [Česká republika]. *Měsíční zpráva o sledovanosti televize* [online]. 10. 2. 2010 [cit. 2010-03-14]. Dostupné z: <http://www.mediairesearch.cz/produkty-sluzby/mereni-televize/vysledky-mereni-v-cr/>

Mediasearch [Česká republika]. *Měsíční zpráva o sledovanosti, listopad 2014* [online]. Mediasearch: ©2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.mediairesearch.cz/wp-content/uploads/2014/06/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD-zpr%C3%A1va-2014_11.pdf

Mediasearch [Česká republika]. *Volnému času českých dětí vládnou televize, počítač a zájmové kroužky* [online]. 11. 8. 2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z: <http://www.mediairesearch.cz/file/231/tz-volnemu-casu-ceskych-deti-vladnou-televize-pocitac-a-zajmove-krouzky.pdf>

NAVRCHOLU.cz [Česká republika]. *Microsoft Internet Explorer používá již méně než polovina trhu* [online]. 31. 3. 2010 [cit. 2010-04-12]. Dostupné z: <http://www.iinfo.cz/tiskove-centrum/tiskove-zpravy/navrcholu-prohlizece-02-2010/>

NetMonitor – SPIR – Mediaresearch & Gemius [Česká republika]. *Trendy v návštěvnosti internetu, ročenka 2013, leden 2012 – únor 2014* [online]. 17. 4. 2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: http://www.netmonitor.cz/sites/default/files/iac_2014_-_netmonitor_rocenka_2013.pdf

NetMonitor – SPIR – Mediaresearch & Gemius [Česká republika]. *Výzkum sociodemografie návštěvníků internetu v České republice* [online; cit. 2010-02-24]. Dostupné z: http://netmonitor.cz/outputs/2010_01_TOTAL.pdf

SMAHEL, Petr. *The Internet in the Czech Republic 2008 - Four Years of WIP in the Czech Republic* [online]. c2010, poslední revize 30.3.2009 [cit. 2010-02-24]. Dostupné z http://www.worldinternetproject.net/publishedarchive/Czech_Republic_2008_Four%20Years.pdf

STANĚK, Luděk. *Pozor, vylétí ptáček aneb Proč všichni milují počítačovou hru Angry Birds* [online]. Poslední aktualizace 19.3.2014 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://life.ihned.cz/c1-61872130-angry-birds>

ŠPULÁK, Ondřej. *Podíl Internet Exploreru se v ČR propadl pod padesátiprocentní hranici* [online]. 31.3.2010 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.slunecnice.cz/tipy/podil-internet-exploreru-se-v-cr-propadl/>

The Henry J. Kaiser Family Foundation [California]. *Zero to Six: electronic media in the lives of infants, toddlers and preschoolers* [online]. ©2003 [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://www.dcmp.org/caai/nadh169.pdf>

The Henry J. Kaiser Family Foundation [California]. *The Media Family: Electronic Media In The Lives Of Infants, Toddlers, Preschoolers And Their Parents* [online]. ©2006 [cit. 2015-01-15] Dostupné z: http://www.umiacs.umd.edu/~allisond/child_info_tech/The-Media-Family.pdf

VAN GOOZEN, S. FRIJDA, N. a VAN DE POLL, N. (1994). *Anger and aggression in women: Influence of sports choice and testosterone administration*. *Aggr. Behav.*, 20: 213–222. doi: 10.1002/1098-2337(1994)20:3<213::AID-AB2480200308>3.0.CO;2-4

Verband Privater Rundfunk und Telemedien e.V. [Belgie]. *Zahl der empfangbaren TV-Programme in Deutschland wächst* [online]. 1. 9. 2012 [cit. 20. 3. 2015]. Dostupné z: <http://www.vprt.de/thema/marktentwicklung/marktdaten/angebote/tv-programme/content/zahl-der-empfangbaren-tv-programme-d>

WEINBERG, Richard A., Sandra SCARR a Irwin D. WALDMAN. *Intelligence: A follow-up of IQ test performance at adolescence* [online]. Elsevier, 1992 [cit. 2015-03-20]. ISSN 0160-2896. Dostupné z: <https://lesacreduprintemps19.files.wordpress.com/2012/12/the-minnesota-transracial-adoption-study-a-follow-up-of-iq-test-performance-at-adolescence1.pdf>

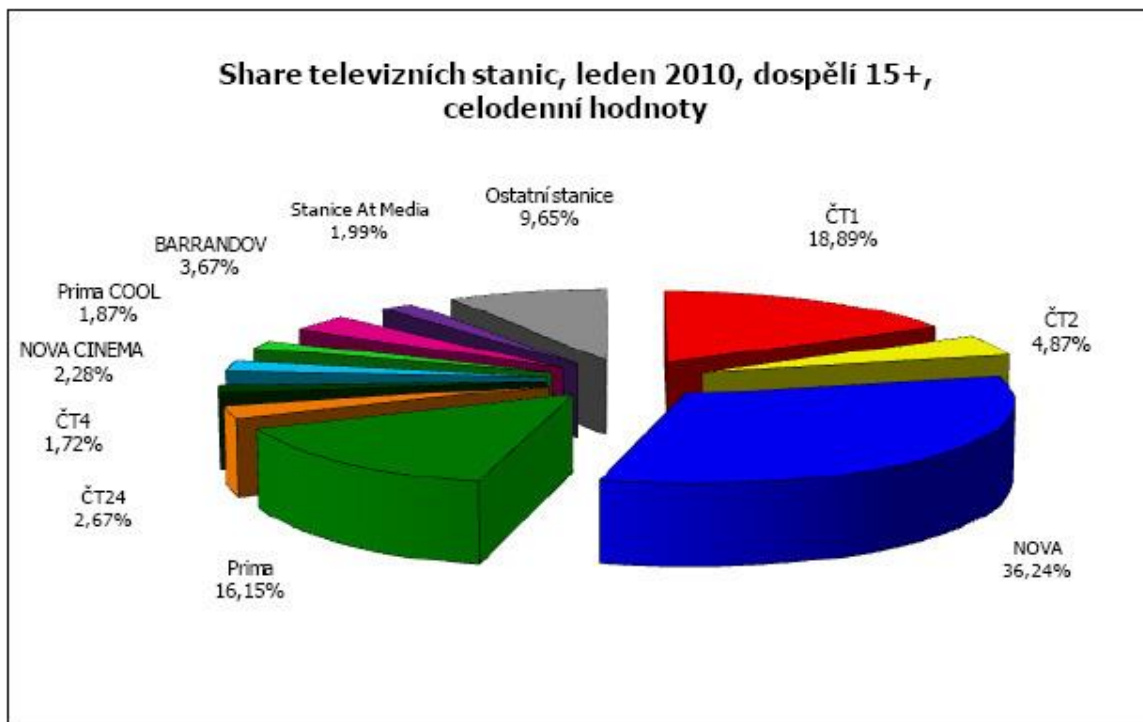
Seznam příloh

- Příloha č. 1: Podíl sledovanosti jednotlivých televizních stanic v lednu 2010 (graf a tabulka).**
- Příloha č. 2: Denní poslechovost celoplošných stanic v ČR (tabulka).**
- Příloha č. 3: Čtenost celostátních deníků v roce 2009 (tabulka).**
- Příloha č. 4: Čtenost časopisů pro děti a mládež v roce 2009 (tabulka).**
- Příloha č. 5: Dotazník pro rodiče předškolních dětí.**
- Příloha č. 6: Dotazník pro učitele v mateřských školách.**
- Příloha č. 7: Formulář pro odpovědi dětí.**
- Příloha č. 8: Pracovní plocha na notebooku (obrázek).**
- Příloha č. 9: Šest fotografií médií, z kterých si děti při experimentu vybíraly (obrázky).**
- Příloha č. 10: Kolik dětí dokázalo zapnout mobilní telefon (tabulka).**
- Příloha č. 11: Jaké ikony děti označovaly (tabulka).**
- Příloha č. 12: Jaká média si děti vybíraly (tabulka).**
- Příloha č. 13: Jak děti vybíraly média podle pohlaví (tabulka).**
- Příloha č. 14: Přepisy odpovědí dětí z MŠ Na Zvoničce v Praze 4 – Podolí.**
- Příloha č. 15: Přepisy odpovědí dětí z Církevní MŠ Srdíčko v Praze – 5 Lužinách.**
- Příloha č. 16: Přepisy odpovědí dětí z MŠ Zámecká v Jilemnicích.**
- Příloha č. 17: Formulář pro odpovědi dětí v roce 2014.**
- Příloha č. 18: Fotografie mobilního telefonu použitá při experimentech v roce 2014 (obrázek).**
- Příloha č. 19: Logo televizního kanálu ČT :D (obrázek).**
- Příloha č. 20: Scéna z pořadu Kouzelná školka (obrázek).**
- Příloha č. 21: Scéna z počítačové hry Angry Birds (obrázek).**

Přílohy

Příloha č. 1: Podíl sledovanosti jednotlivých televizních stanic v lednu 2010 (graf a tabulka). Zdroj: Měsíční zpráva o sledovanosti televize, leden 2010, Mediaresearch.

Share stanic „At Media“ (celkem 1,99 %), řazeno sestupně v procentech:

Stanice:	Podíl (share)
Disney Channel	0,35 %
Public	0,34 %
Spektrum	0,23 %
Hallmark	0,22 %
Film+	0,20 %
Minimax	0,15 %
AXN	0,14 %
CS Film	0,13 %
MGM	0,08 %
Zone Romantika	0,06 %
Sport 1	0,05 %
TV Paprika	0,03 %
Deko	0,01 %

Příloha č. 2: Denní poslechovost celoplošných stanic v ČR (tzv. daily reach, poslechovost včera). Populace ČR ve věku 12-79 let (tabulka). Zdroj: Radio projekt - 2. pololetí 2009.

Stanice:	Odhad poslechovosti včera (v tisících):
Rádio Impuls	1031
Evropa 2	965
Frekvence 1	881
ČRo 1 – Radiožurnál	742
ČRo 2 – Praha	337
ČRo 3 – Vltava	63
ČRo 6	30
Programová síť BBC	19
ČRo Rádio Česko	7
ČRo Leonardo	4
ČRo Radio Wave	4
ČRo D-dur	2

Příloha č. 3: Čtenost celostátních deníků v roce 2009 (tabulka). Zdroj: Media projekt - celý rok 2009.

Název deníku:	Čtenost:
Blesk (bez Nedělního Blesku)	1 400 000
Mladá fronta DNES	973 000
Právo	450 000
Sport	278 000
Aha! (včetně Nedělního AHA!)	264 000
Lidové noviny	209 000
Hospodářské noviny	201 000

Příloha č. 4: Čtenost časopisů pro děti a mládež v roce 2009 (tabulka). Zdroj: Media projekt - celý rok 2009.

Název časopisu:	Čtenost
Bravo	243 000
Dívka	188 000
Bravo Girl!	174 000
ABC	171 000
Top dívky	128 000
21. století Junior	104 000
Popcorn	103 000
Cosmogirl	90 000

Příloha č. 5: Dotazník pro rodiče předškolních dětí.

1

Dobrý den, jako student Univerzity Karlovy v Praze Vás velmi prosím o vyplnění tohoto zcela anonymního dotazníku, který je jedním z podkladů pro diplomovou práci s názvem Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let. Vyplněný dotazník použiji výhradně ke studijním účelům. Cílem zamýšlené práce není poukazovat na „zhooubný“ vliv médií na děti či naopak, ale jde o snahu co nejlépe zmapovat skutečné postavení médií v životě předškolního dítěte. Proto Vás prosím o uvážené a co nejpravdivější odpovědi.

V závěru dotazníku je vymezený prostor, kam můžete připsat cokoliv, co se k jednotlivým otázkám nevešlo. Připište prosím i to, co vás během odpovídání k vztahu Vašich předškolních dětí a médií napadne.

*Předem Vám velmi děkuji za Vaši ochotu a čas, který vyplněním tohoto dotazníku strávíte.
Bc. Ondřej Luštinec, Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova v Praze*

1) Dotazník vyplňuji jako jeden z rodičů za své předškolní dítě ve věku 5-6 let, které je:

- a) chlapec
- b) dívka

2) Má Vaše dítě vlastní funkční mobilní telefon (nemusí sloužit jen na telefonování)?

- a) Ano
- b) Ne

Zde můžete odpověď dále doplnit:

.....
.....

3) Má Vaše dítě doma volný přístup k počítači? (Zakroužkujte prosím jednu odpověď a k té doplňte do řádků text)

- a) Ano, ale bez cizí pomoci ho obsluhovat nedokáže.

Napište, proč nedokáže počítač bez pomoci obsluhovat (neumí to, brání mu bezpečnostní heslo apod.):

.....
.....

- b) Ano a bez cizí pomoci ho dokáže obsluhovat.

Snažíte se omezovat dobu, kterou dítě u počítače tráví? Sledujete, co dítě na počítači dělá?

.....
.....

- c) Nemá.

Proč nemá volný přístup k počítači? (Počítač v domácnosti není, je v uzavřené místnosti apod.)

4) Seřadte pomocí číslic od 1 do 6 činnosti, které Vaše dítě podle Vás vykonává nejraději. (1 = nejvíce oblíbená; 6 = nejméně oblíbená. Pokud dítě činnost vůbec nevykonává, napište 0.)

	prohlížení časopisů
	prohlížení knížek
	sledování televize (včetně sledování DVD apod.)
	hraní na počítači
	hraní si s (na) mobilním telefonem
	poslouchání hudby na CD, audiokazetě apod.

Následující dotazy se vážou na dobu, kdy dítě NENÍ ve školce:

5) Kolik hodin týdně se Vaše dítě v průměru dívá na televizi (včetně sledování DVD apod.)? *Dobu prosím zaokrouhlete na půlhodiny. Pokud dítě televizi nesleduje, uveďte 0.*

Počet hodin:

Dále prosím o doplnění: Jaký je vztah Vašeho dítěte k televizi? Jaké pořady sleduje? Snažíte se sledování televize Vašemu dítěti nějak regulovat?

6) Kolik hodin týdně používá v průměru Vaše dítě počítač? *Dobu prosím zaokrouhlete na půlhodiny. Pokud dítě počítač nepoužívá, uveďte 0.*

Počet hodin:

Dále prosím o doplnění: Co Vaše dítě na počítači dělá? Snažíte se strávený čas a činnost dítěte u počítače regulovat?

7) a) Kolik hodin týdně poslouchá v průměru Vaše dítě elektronicky reprodukovanou (CD, audiokazeta atd.) hudbu? (Nezahrnuje se nezáměrný poslech například v supermarketu.) Dobu prosím zaokrouhlete na půlhodiny. Pokud dítě elektronicky reprodukovanou hudbu neposlouchá, uveďte 0.

Počet hodin:

7) b) V případě, že hudbu poslouchá, jaké médium mu k tomu slouží? (Zaškrtněte všechna média, která k reprodukci hudby poslouží alespoň jednou za měsíc)

☐	CD
☐	Audiokazeta
☐	rozhlasové vysílání
☐	přehrávání hudby přímo na počítači
☐	mp3 přehrávač
☐	mobilní telefon
☐	iPod
☐	Jiné(Jaké? Doplňte: ....)

Dále prosím o doplnění: Pouští si dítě hudbu samo? Co poslouchá? Vybíráte, co má dítě poslouchat?

.....

.....

.....

8) Čte někdo (rodiče, prarodiče, sourozenci apod.) Vašemu dítěti před spaním? Pokud ano, v průměru kolikrát týdně a jak dlouho? (Uvedte, kolik dnů v týdnu a jak dlouho dítěti před spaním někdo čte. Délku čtení zaokrouhlete na půlhodiny. Pokud dítěti nikdo nečte, uveďte 0).

Počet dnů v týdnu:

Počet hodin týdně:

Dále prosím o doplnění: Jaký je vztah Vašeho dítěte ke čtení? Kdo dítěti čte? Co mu čte?

.....

.....

.....

Následuje volný prostor pro jakékoliv vyjádření se k vztahu Vašich předškolních dětí a médií:

.....

.....

.....

.....

.....

Příloha č. 6: Dotazník pro učitele v mateřských školách.

1

Dobrý den, jako student Univerzity Karlovy v Praze Vás velmi prosím o vyplnění tohoto anonymního dotazníku, který je jedním z podkladů pro diplomovou práci s názvem Mediální návyky dětí ve věku 5-6 let. Vyplněný dotazník použiji výhradně ke studijním účelům. Cílem zamýšlené práce není poukazovat na „zhoubný“ vliv médií na děti či naopak, ale jde o snahu co nejlépe zmapovat skutečné postavení médií v životě předškolního dítěte. Proto Vás prosím o uvážené a co nejpravdivější odpovědi.

V závěru dotazníku je vymezený prostor, kam můžete připsat cokoliv, co se k jednotlivým otázkám nevešlo. Připište prosím i to, co vás během odpovídání k vztahu předškolních dětí a médií napadne.

*Předem Vám velmi děkuji za Vaši ochotu a čas, který vyplněním tohoto dotazníku strávíte.
Bc. Ondřej Luštinec,
Fakulta sociálních věd,
Univerzita Karlova v Praze*

1) Kolik dnů týdně a jak dlouho v průměru sledují děti ve školce televizi? (Napište 0 až 5 pracovních dnů, kdy děti televizi sledují. Délku sledování prosím zaokrouhlete na půlhodiny.)

Počet dnů:

Počet hodin týdně:

Dále prosím o doplnění: Proč děti ve školce sledují (nebo naopak nesledují) televizi? Na jaké pořady se dívají? Sledujete televizi s nimi?

.....

.....

.....

2) Kolik dnů týdně a jak dlouho v průměru dětem ve školce někdo čte? (Napište 0 až 5 pracovních dnů, kdy dětem někdo čte. Délku čtení zaokrouhlete na půlhodiny)

Počet dnů:

Počet hodin týdně:

Dále prosím o doplnění: Co dětem případně ve školce čtete? Jaký je vztah předškolních dětí ke knihám a časopisům?

.....

.....

.....

3) Přijdou děti ve školce do kontaktu s počítačem? Kolik času týdně u něho stráví? (Dobu zaokrouhlete na půlhodiny. Pokud počítač nepoužívají, uveďte 0.)

Počet hodin týdně:

Dále prosím o doplnění: Mají děti vůbec ve školce počítač? Proč ho používají, nebo naopak nepoužívají? Co na něm případně dělají? Mohou ho obsluhovat samy, nebo jen pod dozorem? Pracují na něm jednotlivě, nebo ve skupinách?

.....
.....
.....

4) Kolik dnů týdně a jak dlouho v průměru poslouchají děti ve školce elektronicky reprodukovanou hudbu? (Napište 0 až 5 pracovních dnů, kdy děti poslouchají hudbu z CD, audiokazety atd. Délku poslechu zaokrouhlete na půlhodiny).

Počet dnů:

Počet hodin týdně:

Dále prosím o doplnění: Proč dětem pouštíte (nebo nepouštíte) hudbu? Nebo si ji mohou pustit i samy? Co poslouchají?

.....
.....
.....

Následuje volný prostor pro jakékoliv vyjádření se k vztahu předškolních dětí a médií:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Příloha č. 7: Formulář pro odpovědi dětí.

Číslo formuláře:

Místo:

a) chlapec

b) dívka

KŘESTNÍ JMÉNO:..... Věk:

Záznam: N., co děláš, když přijdeš domů ze školky?

A co ještě doma děláš?

Konec záznamu

Experiment číslo 1: Na stole leží starší typ mobilního telefonu:

Viš, co to je?

a) VÍ

b) NEVÍ

Umiš to zapnout?

a) UMÍ

b) NEUMÍ

Experiment číslo 2: Na stole leží zapnutý notebook:

Viš, co to je?

a) VÍ

b) NEVÍ

Záznam: Co se na tom dělá?

N., viš, co to je internet?

Konec záznamu

Experiment číslo 3: Ukaž na obrázek, kterým se internet zapíná.

Ukázal/a: a) Internet Explorer b) Mozilla Firefox c) na jinou ikonu d) neukázal/a na nic

Experiment číslo 4: Na počítači mám pohádku. Zapneš ji? (Mezi ikonami na pracovní ploše počítače je i videosoubor).

a) zapnul/a

b) nezapnul/a

Poznámka:.....

Experiment číslo 5: Dítě si může vybrat pouze dvě z následujících šesti věcí, které jsou na fotografii. Vybral/a si:

a) notebook

b) mobilní telefon

c) časopis

d) knížka

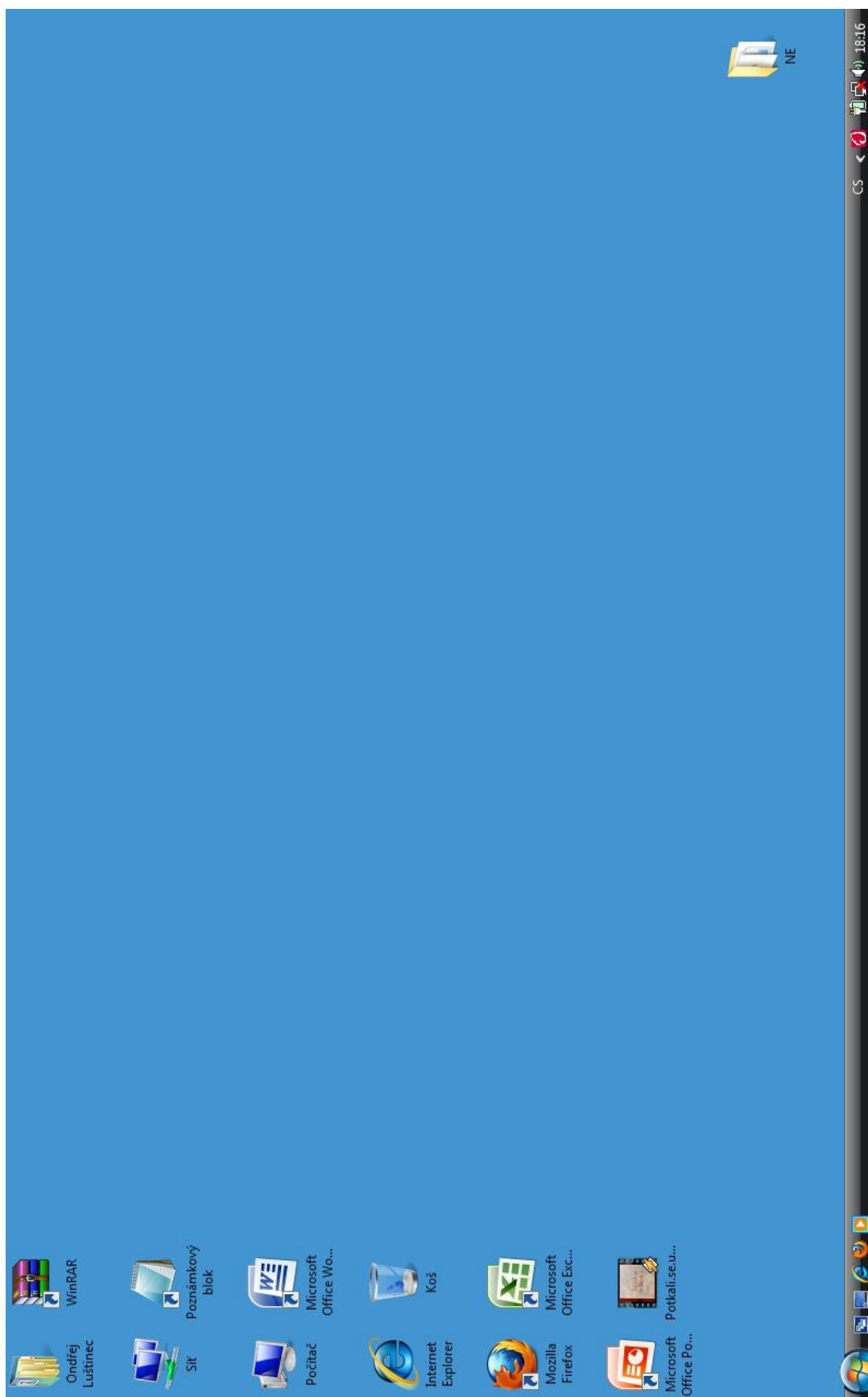
e) rádio s CD a kazetovým přehrávačem

f) televizní obrazovka

Záznam: Proč sis vybral/a právě věci X a Y?

Příloha č. 8: Pracovní plocha na notebooku, kterou děti viděly (obrázek).

Příloha č. 9: Šest fotografií médií, z kterých si děti při experimentu vybíraly (obrázky).

Notebook:

Mobilní telefon:

Časopis:

Knížka:

Rozhlasový přijímač s CD a kazetovým přehrávačem:

Televize:

Příloha č. 10: Kolik dětí dokázalo zapnout mobilní telefon (tabulka).

Kolik dětí dokázalo zapnout mobilní telefon (souhrn všech tří MŠ)

	Umí zapnout	
	Ano	Ne
Pohlaví chlapec	54,8 %	45,2 %
dívka	30,8 %	69,2 %
Celkem	43,9 %	56,1 %

Příloha č. 11: Jaké ikony děti označovaly (tabulka).

Jaké ikony děti označovaly (souhrn všech tří MŠ)

	Procent
Internet Explorer	41,4 %
Mozilla Firefox	15,5 %
Jiná ikona	25,9 %
Nic	17,2 %
Celkem	100,0 %

Příloha č. 12: Jaká média si děti vybíraly (tabulka).

Jaká média si děti vybíraly (souhrn všech tří MŠ)

Druh média	Procenta
Notebook	13,2 %
Telefon	16,7 %
Časopis	21,1 %
Knížka	14,9 %
Rozhlas, CD	9,6 %
Televize	24,6 %
Celkem	100,0 %

Příloha č. 13: Jak děti vybíraly média podle pohlaví (tabulka).

Jak děti vybíraly média (podle pohlaví, souhrn všech tří MŠ)

	Pohlaví	
	chlapec	dívka
Notebook	60,0 %	40,0 %
Telefon	68,4 %	31,6 %
Časopis	58,3 %	41,7 %
Knížka	47,1 %	52,9 %
Rozhlas, CD	72,7 %	27,3 %
Televize	35,7 %	64,3 %

Příloha č. 14: Přepisy odpovědí dětí z MŠ Na Zvoničce v Praze 4 – Podolí.

001P: Vojta

Vojto, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Někdy se dívám na televizi.

A co ještě doma děláš?

Někdy si hraju s autama.

Co se dělá na počítači?

Pracuje se. Někdy. Třeba že se tam něco někomu pošle poštou.

Víš, co je to internet?

To je taková bedna, která je k internetu. A pracuje se na něm.

Proč sis vybral rádio a televizi?

Protože mám rád hudbu a protože se rád dívám na pohádky.

002P: Kristián

Kristiáne, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si hry a když si dohraju, tak jdu ven a pak si hraju s bráchou.

A co ještě doma děláš?

Hraju fotbal nebo s autama.

Co se dělá na počítači?

Hrajou se hry, můžeš tam číst, co ti posílají za zprávy.

Víš, co je to internet?

Počítač. Hrajou se na něm hry.

Proč sis vybral knížku a televizi?

Protože to mám nejradši.

003P: Martin

Martine, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Koukám na televizi.

A co ještě doma děláš?

Hraju si na počítači.

Co se dělá na počítači?

Pracuje. A hrajou se na něm hry.

Víš, co je to internet?

Počítač. Pracuje se na něm.

Proč sis vybral notebook a mobil?

Protože na počítači jdou hrát hry. A s mobilem jde telefonovat.

004P: Kuba

Kubo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Třeba skáču na mojí posteli, nebo si zapnu počítač a hraju na něm.

A co ještě doma děláš?

Ještě si hraju hodně s hračkama.

Co se dělá na počítači?

Třeba pracuje na internetu.

Víš, co je to internet?

Taková stránka v počítači.

Proč sis vybral časopis a knížku?

Protože časopisy rád čtu a knížku taky.

005P: David

Davide, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Umeju si ruce a pak si hraju, nebo jdu s pejskem vyvenčit ho na Kavčáky.

A co ještě doma děláš?

Když si něco postavím, tak si hraju s autama a nebo si se mnou hraje moje sestřička.

Co se dělá na počítači?

Pracuje.

Víš, co je to internet?

Třeba se na něm hraje.

Proč sis vybral právě notebook a časopis?

Protože se mi líbí časopisy, kde jsou takový legrační věci a taky si rád na počítači pouštím pohádky.

006P: Maruška

Maruško, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Převlíknu se a pak si hraju na počítači.

A co ještě doma děláš?

Hraju si taky někdy se sestrou a pomáhám mámě.

Co se dělá na počítači?

Pracuje se.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala právě časopis a knížku?

Protože si ráda čtu knížky a ráda si prohlížím časopisy, když jsem doma sama.

007P: Karolína

Karolíno, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si s malým bráchou doma.

A co ještě doma děláš?

Třeba mi máma půjčí telefon a na něm si hraju hry.

Co se dělá na počítači?

Píše se tam. Třeba tam jsou nějaký hry.

Víš, co je to internet?

Počítač.

Proč sis vybrala právě časopis a televizi?

Je tam hodně hezkejch obrázků.

008P: Terežka

Terežko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Zapnu si telku a koukám se na Kouzelnou školku.

A co ještě doma děláš?

Doma si hraju s Natálkou.

Co se dělá na počítači?

Může se tam hrát hry a může se tam psát s kamarádem.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala notebook a mobil?

Protože je chci k naročkám.

009P: Patricie

Patricie, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

S tatškou jsme vypěstovali jahůdky, tak si vezmu konvičku a jdu je zalít.

A co ještě doma děláš?

Hraju si hry na počítači a vymalovávám omalovánky.

Co se dělá na počítači?

Táta tam někdy pracuje.

Víš, co je to internet?

To je taky takovej počítač, ale jmenuje se to internet, protože je to vzadu na kabelu a je to hodně v práci.

Proč sis vybrala časopis a televizi?

Protože si ráda čtu a ráda se dívám na televizi.

010P: Nikol

Nikol, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si třeba doma. Třeba si hraju na mém počítači. Ten je dětskej.

A co ještě doma děláš?

Jinak se koukám na televizi.

Co se dělá na počítači?

Třeba se tam může hrát hry.

Víš, co je to internet?

To je jako počítač. Můžeš si tam něco udělat.

Proč sis vybrala knížku a televizi?

Protože je tam hezkej ten obrázek.

011P: David

Davide, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Jdu se svlíknout, umeju si ruce, pak se převlíknu a jdu si hrát. Mám třeba takovej koberec a něm je nakreslená silnice.

A co ještě doma děláš?

Taky si kreslím.

Co se dělá na počítači?

Třeba se na něm můžou hrát hry nebo kdo potřebuje, tak si zapne třeba internet.

Víš, co je to internet?

Nevim.

Proč sis vybral televizi a mobil?

Protože se rád koukám na pohádky a mobil proto, že se dá skládat.

012P: Ondra

Ondro, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Svlíknu se a hraju hry. Třeba leteckou na počítači nebo na play stationu.

A co ještě doma děláš?

Taky si hraju se ségrou.

Co se dělá na počítači?

Pracuje se. Taky se na něm můžou hrát hry.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybral mobil a časopis?

Protože to mám rád.

013P: Mikuláš

Mikuláši, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Svléknu se a potom si umeju ruce.

A co ještě doma děláš?

Hraju na housle.

Co se dělá na počítači?

Hrajou se hry.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybral notebook a mobil?

Protože se tam dají hrát hry.

014P: Bára

Báro, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Já si pustím na televizi pohádku.

A co ještě doma děláš?

Pustím si třeba počítač.

Co se dělá na počítači?

Hrajou hry.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala knížku a časopis?

Protože máma mi večer čte pohádky nebo nám je včera pouštěla na cédéčku. A časopisy mi často Lucka čte.

015P: Vašek

Vašku, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Umyju si ruce, pak se převlíkám.

A co ještě doma děláš?

Hraju si s hračkama.

Co se dělá na počítači?

Pracuje. Hraje se.

Víš, co je to internet?

Vim. Tam si vybíráš hry.

Proč sis vybral mobil a notebook?

Může se na něm hrát a pracovat a na notebooku to samý.

016P: Anička

Aničko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Svlíknu se, umyju si ruce a jdu si hrát. Ráda si hraju s počítačem. Já mám takovej dětskej počítač.

A co ještě doma děláš?

Ráda si ještě maluju.

Co se dělá na počítači?

Třeba se na počítači posílá nějaká věc.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala televizi a rádio?

Protože se mi líběj muziky a mám ráda pohádky.

017P: Matěj

Matěji, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Umeju si ruce a někdy pomáhám mámě a někdy si začnu chvíli hrát. Hraju si s bugynou.

A co ještě doma děláš?

Já taky vynalézám.

Co se dělá na počítači?

Třeba se tam píšou zprávy někomu.

Víš, co je to internet?

No...počkat. To má můj táta.

Proč sis vybral rádio a televizi?

Protože je mám nejradši.

018P: Míša

Míšo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Svlíkám se a potom si jdu pouštět pohádky na svém DVDčku.

A co ještě doma děláš?

Máme doma pejska, tak se o něj starám.

Co se dělá na počítači?

Může se tam hrát hry nebo se tam můžou pouštět pohádky nebo filmy.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala mobil a televizi?

Protože mám nejradši mobily a můžu volat mámě, tátovi nebo ségře. A na televizi si můžu pouštět pohádky.

019P: Anička

Aničko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si s klavírem.

A co ještě doma děláš?

Potom když k nám přijde návštěva, tak tam s nima sedím.

Co se dělá na počítači?

Táta v tom počítači má takovej papír a na něj kreslí, co bude dělat. Můj táta staví domy.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala mobil a notebook?

Protože mám doma počítač a až půjdu do školy, tak dostanu mobil.

020P: Anička

Aničko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Jednou jsem skládala puzzle na počítači.

A co ještě doma děláš?

Pouštím si na máminym telefonu rybičky.

Co se dělá na počítači?

Pracuje. Hrajou se nějaký hry.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala notebook a televizi?

Máma má takovej počítač, kde se můžou pustit písničky a je tam takovej malej králíček, kterej zpívá. A

na televizi se s mámou koukáme.

021P: Filip

Filipe, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Převlíknu se a umeju si ruce. Potom si jdu hrát.

A co ještě doma děláš?

Pomáhám mámě s uklízením. S bráchou si třeba hraju na písku na policajty.

Co se dělá na počítači?

Hraju se hry nebo máma objednává jídlo do školy.

Víš, co je to internet?

Jo. To je takovej program na počítači. Třeba tam máma něco dělá, nebo tam můžeme něco psát.

Proč sis vybral mobil a rádio?

Na máminym mobilu jsou hry a na rádiu si pouštíme pohádky a můžeme si přehrávat něco na kazetě.

022P: Kačka

Kačko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si na počítači.

A co ještě doma děláš?

Koukám se na televizi.

Co se dělá na počítači?

Nevim.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala televizi a knížku?

Protože se mi to líbí. Baví mě koukat na televizi a protože si ráda čtu.

Příloha č. 15: Přepisy odpovědí dětí z Církevní MŠ Srdíčko v Praze – 5 Lužinách.

001S: Vašek

Vašku, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si.

A co ještě doma děláš?

Koukám se na televizi na Večerníček.

Co se dělá na počítači?

Může se tam hrát hra.

Víš, co je to internet?

Tam se píše.

Proč sis vybral časopis a televizi?

Protože mám rád časopisy a rád se koukám na televizi.

002S: Honzík

Honzíku, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Bud' si jdu hrát, nebo se jdu koukat na televizi.

A co ještě doma děláš? Taky pomáhám mamince.

Co se dělá na počítači?

Pracuje a vydělávají se tam peníze. Táta to tak dělá.

Víš, co je to internet?

Jo. Taky počítač, taky se tam pracuje.

Proč sis vybral časopis a rádio?

Protože se mi to líbí. Rádio hezky hraje a časopis se dobře čte.

003S: Matyáš

Matyáši, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Jdu si hrát.

A co ještě doma děláš?

Taky s maminkou uklízím.

Co se dělá na počítači?

Hrajou se hry a pracuje.

Víš, co je to internet?

To se spojí s mobilem.

Proč sis vybral mobil a notebook?

Protože se mi to líbí.

004S: Tomáš

Tomáši, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Svleču se, jdu se najíst a pak jdu na chvíli spát a pak jdeme na procházku. Doma si hrajou, pomáhám mamince a tatínkovi. Maminka má zlomený koleno.

A co ještě doma děláš?

Hraju si třeba s autíčkama a s parkovacím domem.

Co se dělá na počítači?

Různě píše, může se na něm telefonovat a může se na něm hrát hry, když nějaké máš. Můžeš se na něm taky učit, že mu dáš nějaký příklad a on to udělá. Nebo si do něj můžeš dát písničky a CD, když máš to zavírátko, co se otevírá a zavírá.

Víš, co je to internet?

To jsou takový hry nebo co. Nebo se na něm taky můžou dělat e-maily.

Proč sis vybral časopis a televizi?

Protože třeba ten kačer v časopisu srandovně vypadá.

005S: Terežka

Terežko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si..

A co ještě doma děláš?

Trochu běhám.

Co se dělá na počítači?

Hraje.

Co je to internet?

Nevím.

Proč sis vybrala televizi a časopis?

Protože bych je chtěla, protože se mi to líbí.

006S: Monička

Moničko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Převlíkám se.

A co ještě doma děláš? Hraju si.

Co se dělá na počítači?

Píše. Hraje se tam třeba hra.

Víš, co je to internet?

Nevím.

Proč sis vybrala právě časopis a televizi?

Protože bych si ho chtěla prohlížet a na televizi bych se koukala.

007S: Prokop

Prokope, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Sundám si boty a potom si umyju ruce a potom si chvilku hraju.

A co ještě doma děláš?

Mám doma autodráhu, se kterou si ještě nehraju a hraju si aspoň s autama. Jednou si hraju sám bez sestřičky.

Co se dělá na počítači?

Píše se tam a poslouchá se tam různé věci nebo se tam může poslouchat pohádka.

Víš, co je to internet?

Nevím.

Proč sis vybral právě knížku a televizi?

Protože mám knížku doma i se skládačkou. A televizi mám na pohádku.

008S: Veronika

Veroniko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Půjdu si hrát.

A co ještě doma děláš?

Třeba si maluju, nebo se dívám na televizi nebo chodím se psem s mojim bráchou nebo si hraju na počítači, když tam brácha není.

Co se dělá na počítači?

Pracuje.

Víš, co je to internet?

Nevím.

Proč sis vybrala televizi a rádio?

Protože mám ráda pohádky a chtěla bych nové rádio, protože někdy nefunguje.

009S: Míša

Míšo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Sundám si boty a potom bundu.

A co ještě doma děláš?

Hraju si s panenkama.

Co se dělá na počítači?

Pracuje. Hrajou hry.

Víš, co je to internet?

Nevim.

Proč sis vybrala televizi a knížku?

Protože jí máme doma.

010S: Verunka

Verunko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Někdy si hraju a někdy se koukám na televizi.

A co ještě doma děláš?

Doma si hraju, jsem venku a tak.

Co se dělá na počítači?

Pracuje.

Víš, co je to internet?

Taky se tam pracuje.

Proč sis vybrala televizi a časopis?

Protože se na ní dívám. Časopisů mám spousta.

011S: Adélka

Co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hrajeme Dostihy a sázky.

A co ještě doma děláš?

Hrajeme biblický hry, který teď máme ve školce.

Co se dělá na počítači?

Pracuje se.

Víš, co je to internet?

Počítač. Když si chci hrát, dám si na internetu hry pro dívky nebo Ať žijí rytíři. Oni mi to doma napíší a pak už to zvládnou sama.

Proč sis vybrala knížku a notebook?

Protože si knížku můžu číst a na počítač se můžu dívat.

012S: Pěťa

Pěťo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Koukám se na televizi, když na ní něco je.

A co ještě doma děláš?

Někdy si hraju s autama.

Co se dělá na počítači?

Pracuje.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybral televizi a knížku?

Protože mám rád oboje.

013S: Pěťa

Pěťo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Musím cvičit s okem, protože mám bolavý očičko.

A co ještě doma děláš?

Hraju si hry na počítači, dám si tam tisíc her a hraju nějaký krvavý a normální hry.

Co se dělá na počítači?

Máma nebo táta tam můžou shánět práci a děťáko tam může hrát hry.

Víš, co je to internet?

Tam si máma a táta shání práci, aby věděli, kam můžou jít do práce.

Proč sis vybral televizi a časopis?

Protože mám rád televizi a doma mám časopis a brzy budu umět číst.

014S: Bětka

Bětko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si.

A co ještě doma děláš?‘

Maluju.

Co se dělá na počítači?

Pracuje.

Víš, co je to internet?

Nevim.

Proč sis vybrala televizi a knížku?

Protože jí mám ráda a mám ráda krtečka.

Příloha č. 16: Přepisy odpovědí dětí z MŠ Zámecká v Jilemnici.

001J: Matěj

Matěji, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Občas si maluju, nebo jdu ven.

A co ještě doma děláš?

Nebo se třeba doma koukám na kytičky, jak rostou.

Co se dělá na počítači?

Hrajou se na něm hry, nebo když na něm potřebujou rodiče něco dělat.

Víš, co je to internet?

Hrajou se na tom hry.

Proč sis vybral zrovna televizi a notebook?

Protože chceme novou televizi, protože jsem jí jednou trochu zbořil. A počítač proto, že když se chceme na něco koukat, tak to trvá dlouho, než to naběhne.

002J: Rozálka

Rozálko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Když je hezky, tak jdeme ven a nebo si doma hraju se ségrou.

A co ještě doma děláš?

Doma se večer koukám na Večerníček, když ho stihnu anebo si maluju.

Co se dá dělat na počítači?

Psát a pracovat.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala mobil a televizi?

Telefon proto, že už půjdu do školy a ve škole už bych chtěla mít telefon. A televizi proto, že mám děsně ráda pohádku Krtečka.

003J: Barunka

Barunko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Půjdu si hrát ven nebo jdu s taškou na kolo.

A co ještě doma děláš?

Doma pomáhám mamce sekat trávu. Hraju si s míčkem.

Co se dělá na počítači?

Píše se nebo se tam něco hledá, co v tom počítači je. Nebo nějaký hry.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala knížku a časopis?

Já ráda čtu nějaký knížky nebo časopisy.

004J: Míša

Míšo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Převlíknu se a dám si banán.

A co ještě doma děláš?

Pomáhám mamce uklízet.

Co se dělá na počítači?

Hledají se tam informace.

Víš co je to internet?

Neví.

Proč sis vybrala knížku a televizi?

Protože mě ten krteček baví.

005J: Lucka

Lucko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Svlíknou se a oblíknou se do domácího.

A co ještě doma děláš?

Potom se jdu dívat na televizi.

Co se dělá na počítači?

Pracuje a taky se na něm hrajou hry.

Víš, co je to internet?

Jo. Dá se tam psát.

Proč sis vybrala notebook a mobil?

Protože bych je chtěla mít, až budu velká.

006J: Kačenka

Kačenko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si.

A co ještě doma děláš?

Hraju si třeba se ségrou nebo pomáhám vařit.

Co se dělá na počítači?

Nevim.

Víš, co je to internet?

Jo. Tam si hrajeme hry.

Proč sis vybrala televizi a časopis?

Protože se mi to líbí. Baví mě se koukat na televizi.

007J: Bára

Báro, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si a někdy si můžu pustit pohádku na televizi.

A co ještě doma děláš?

Doma si třeba hraju hru – třeba Jezdce. Jedna paní jezdí na koni a pak dělám různé úkoly. Mám to na DVDčku.

Co se dělá na počítači?

Píše se smska nebo se může něco hrát.

Víš, co je to internet?

Tam se může napsat co chceme a co chceme najít.

Proč sis vybrala knížku a notebook?

Protože ráda hraju hry na počítači a ráda si čtu.

008J: Káťa

Káťo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Převlíknu se a pak si hraju.

A co ještě doma děláš?

Kreslím si.

Co se dělá na počítači?

Hraje se hry a taky se něco píše.

Víš, co je to internet?

Píše se na něm.

Proč sis vybrala mobil a přehrávač?

Protože my máme doma taky přehrávač a jsou na něm hezký písničky.

A na mobil se těším, až mi ho už mamka koupí. Chtěla bych, aby na něm bylo natáčení.

009J: Denis

Denisi, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si a pak se umeju, kouknu se na Večerníček a jdu spát.

A co ještě doma děláš?

Hraju si třeba s autama.

Co se dělá na počítači?

Někomu se píše a může se vidět v kameře.

Víš, co je to internet?

Vim. Počítač. Dají se tam pustit pohádky a můžu si tam cvaknout, jaký chci. A pak už umim ten počítač vypnout.

Proč sis vybral časopis a knížku.

Mají to hezky vykreslený. Mám rád krtečka.

010J: Terezka

Terzeco, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Půjdu si hrát ke kamarádce.

A co ještě doma děláš?

Doma si taky hraju – třeba na rodinu.

Co se dělá na počítači?

Může se hrát hra nebo koukat na film.

Víš, co je to internet?

To je taky počítač.

Proč sis vybrala televizi a časopis?

Protože ráda koukám na pohádky.

011J: Honza

Honzo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Jsem někdy venku nebo si někdy hraju. Jezdím si s autíčkama.

A co ještě doma děláš?

Doma jsem někdy na počítači.

Co se dělá na počítači?

Dá se na něm pracovat. Kouknout se na nějakou mapu.

Víš, co je to internet?

Jo. Dají se tam dát hry, písničky.

Proč sis vybral mobil a přehrávač?

Na přehrávači se dají pouštět písničky a na mobilu se dá telefonovat a hrát hry.

012J: Adam

Adame, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Hraju si.

A co ještě doma děláš?

Hraju si třeba s legem.

Co se dělá na počítači?

Něco se píše.

Víš, co je to internet?

To je v počítači.

Proč sis vybral notebook a mobil?

Protože na mobilu se dá volat. A na počítači se může psát.

013J: Kuba

Kubo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Bud' si kreslim, nebo jsme chvíli doma nebo venku.

A co ještě doma děláš?

Doma si nejradši kreslim nebo si hraju v pokojíčku. Třeba se zvířátkama.

Co se dělá na počítači?

Nějaký důležitý věci.

Víš, co je to internet?

To je na počítači.

Proč sis vybral časopis a rádio?

Protože je tam Kačer Donald. A rádio vždycky poslouchám, když jdu spát.

014J: Danek

Danku, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Třeba vyrábím nebo něco takovýho.

A co ještě doma děláš?

Nebo si hraju s autákama.

Co se dělá na počítači?

Pracuje a já na tom hraju hry.

Víš, co je to internet?

Vim. Nevim.

Proč sis vybral rádio a časopis?

Mně se líběj časopisy, protože si z nich vyrábím a na rádiu mám pohádky a písničky.

015J: Martin

Martine, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Převlíknu se, půjdu ven.

A co ještě doma děláš?

Doma se kouknu na Františka a pak se převlíknu a jdu ven. František je Kouzelná školka.

Co se dělá na počítači?

Hraje, pracuje.

Víš co je to internet?

To je zeměkoule, na který je hořící liška. Něco se tam najde, pracuje, dají se tam hrát hry.

Proč sis vybral časopis a knížku?

Protože se rád učím číst.

016J: Pája

Pájo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Maluju si.

A co ještě doma děláš?

Doma si hraju ještě s autíčkama.

Co se dělá na počítači?

Nevím..

Víš, co je to internet?

Dají se tam dělat různé věci.

Proč sis vybral časopis a mobil?

Protože bych se do něj chtěl koukat, co je tam všechno za věci. A z mobilu můžu občas zavolat třeba svému kamarádovi.

017J: Terezka

Terezko, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Někdy si maluju.

A co ještě doma děláš?

Nebo se koukám na počítači na DVDčko.

Co se dělá na počítači?

Hraje hry.

Víš, co je to internet?

Ne.

Proč sis vybrala časopis a televizi?

Protože u nás doma nejde DVDčko. A nemám doma co omalovávat.

018J: Pěťá

Pěťo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Jdu se nahoru převlíknout, uklidim si a čekám na sestru až přijde.

A co ještě doma děláš?

Někdy jsem venku a pomáhám tatškovi dělat skluzavku a řežu v kůlně.

Co se dělá na počítači?

Cvaká. Kouká se na něm.

Víš, co je to internet?

Jo. Třeba si tam najdeš, co chceš vědět.

Proč sis vybral mobil a rádio?

Protože rádio hraje a to mě může uspat. A mobil třeba na focení nebo na volání.

019J: Ondra

Ondro, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Třeba pozdravím Matýska – to je králík.

A co ještě doma děláš?

Nebo si hraju s kostlivcema, s legem.

Co se dělá na počítači?

Pracuje se tam. Nebo se na něm hrajou hry.

Víš, co je to internet?

Už jsem to myslim věděl.

Proč sis vybral časopis a knížku?

Protože mám rád Kačera Donalda. A knížka se mi taky líbí.

020J: Evža

Evžo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Když přijdu, tak jdeme ven.

A co ještě doma děláš?

Doma si hraju s autama a s domečkem.

Co se dělá na počítači?

Nevim.

Víš, co je to internet?

Nevim.

Proč sis vybral notebook a mobil?

Protože mamka má takovej mobil. A těším se, až budu mít svůj počítač.

021J: Kuba

Kubo, co děláš, když přijdeš domů ze školky?

Jdu s pejskem. Doma si hraju nebo pomáhám mamce.

A co ještě doma děláš?

Hraju si s panáčkama.

Co se dělá na počítači?

Třeba když jseš ve škole a něco nevíš, tak si tam něco najdeš. Dají se tam taky hrát hry.

Víš, co je to internet?

Taky počítač.

Proč sis vybral notebook a mobil?

Počítač, aby kdybychom měli něco ve škole, tak abych to uhodl a paní učitelka mi nedala pětku. A mobil, kdybych něco nevěděl, tak abych mohl zavolat a poradit se.

Příloha č. 17: Formulář pro odpovědi dětí v roce 2014.

Číslo formuláře:

Místo:

a) chlapec b) dívka

JMÉNO:.....Věk:

Experiment číslo 1: Dítě si může vybrat pouze dvě z následujících šesti věcí.
Vybralo si:

- a) notebook   b) mobilní telefon   c) časopis   d) knížka
e) rádio s CD a kazetovým přehrávačem   f) televizní obrazovka

Experiment číslo 2: Dítě dostane na kartičce samostatně vytištěné barevné logo kanálu ČT Děčko. Otázka: Víš, co to je? Viděl jsi to někde?

- a) dítě v odpovědi prokázalo, že má logo spojené s televizí
b) dítě v odpovědi neprokázalo, že má logo spojené s televizí

Experiment číslo 3: Dítě dostane na výběr dvě karty s obrázkem. Na prvním obrázku je scéna z televizního pořadu Kouzelná školka (na fotografii je moderátor Michal Nesvadba během pořadu s jednou ze symbolických plyšových postaviček Fanynkou). Na druhé kartě je scéna z počítačové hry Angry Birds. Dítě si zvolí:

- a) televizní pořad Kouzelná školka   b) hru Angry Birds

Experiment číslo 4: Dítě si může zvolit pouze jednu kartičku. Mobilní telefon, nebo televizi.

- a) Mobilní telefon   b) Televizi

Příloha č. 18: Fotografie mobilního telefonu použité při experimentech v roce 2014.

Příloha č. 19: Logo televizního kanálu ČT :D (Děčko).

Příloha č. 20: Scéna z pořadu Kouzelná školka.

Příloha č. 21: Scéna z počítačové hry Angry Birds.

